

**AZ EGYETEMES
REFORMÁTUS JOGAKADÉMIA**

É V K Ö N Y V E

AZ 1936—37. TANÉVRŐL

LXIII. ÉVFOLYAM

SZERKESZTETTE:

DR. DEZSŐ GYULA

EZ IDEI DÉKÁN

KECSKEMÉT

ELSŐ KECSKEMÉTI HIRLAPKIADÓ ÉS NYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1937

Gautzinger

Baltazár Dezső

1871—1936

„De nem így lesz közöttetek; hanem, aki nagy akar lenni közöttetek, az legyen a ti szolgátok.

És aki közületek első akar lenni, mindenkinek szolgálja legyen.

Mert az Embernek Fia sem azért jött, hogy néki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon és adja az ő életét váltságul sokakért.

(Márk 10:43—45.)

Pusztító, nagy vihar után, ha végigmegyünk az erdőn kiszaggatott, töből kidőlt fák sorai közt: megállít egy tátongó mélység, amely tegnap még nem volt ott. A mély szakadék mellett százados, hatalmas tölgyfa hever, megrendítően a halál méltóságában. Táplálékukat veszített, lélekzutfogyott gyökerei még szinte nyúlnak az anyaföld felé, de koronája már bágyadtan adja meg magát a hervadásnak.

Másnap, harmadnap elviszik a kidőlt óriást. A vihar elvonult, kiragyog a nap. Évek múlnak, évtizedek peregnek le a homokórán az örökségbe. A százsámra kidőlt fácskák sorának semmi nyoma: új fa sarjadt a helyükben, vagy fű lepte be elmúlásuk elsímult helyét.

De az a mélyedés, amelyet a fák királya szakított ki a földből, amikor eljött végórája: nem forr be évtizedek múltán sem. Ottmarad, mint egy nagy hiány és egy nagy emlék. hirdetvén: óriás állt egykor ezen a helyen.

Isten forgószél-sebes, viharszárnyú angyala, a Halál, régen nem söpört már végig a földön olyan pusztító erővel,

mint az elmúlt, ezerkilencszázharminchatos esztendőben. Alig van ház, amelyet megkímélt. A sebek, amelyeket vérző szárnyával ütött: lassanként elsímulnak. A kínzó fájdalom szelíd emlékezéssé enyhül. Elhallgat a hír és elnémul a gyász: friss élet sarjad a romok helyén.

Csak egy-egy kidőlt óriás után marad tátongó szakadék. Egy-egy nagy ember — amilyen nagy erényeiben és hibáiban egyedül ő lehetett — hiányzik a rengeteg magyar erdőből, amely olyan gazdagon termel királyi tölgyeket. Egy-egy emlék marad felejthetetlen, egy-egy egyéniség hatása elmúlhatatlan.

Ilyen óriástölgy volt Baltazár Dezső. Hatalmas, erőteljesebb duzzadó élet, amely szinte elmúlhatatlannak tűnt fel a maga virágzási korában és amely hatásaiban, a rávaló emlékezésnek nem szűnő frissességében földi értelemben is túlélte a halált.

Minden nagy ember élete tanulságos. Bármilyen egyszerűen indul is: benne vannak a nagyság elemei, aminek bizonyítékául: minden lángeleme gyermekorának és ifjúkorának vannak közös vonásai, akkor is, ha korok, nemzetek, társadalmi helyzetek távolságai választják el őket egymástól. Baltazár Dezső élete is predestinációs élet: rendeltetés van már nevében is, amely a háromkirályok egyikének, a biblia felséges, uralkodásra teremtett és mégis alázatos istenkeresőjének neve.

1871 november 15-én született Hajduböszörményben. Családja ősi református család, amely francia földről származott el Magyarországra. Atyja: Baltazár János, Hajduböszörmény és a hajdukerület főmérnöke volt; anyja: Czeglédy Mária, Czeglédy József hajduszoboszlói földbirtokos, városi hadnagy leánya. Baltazár Dezső a legfiatalabb volt öt testvér között.

Alljunk itt meg egy pillanatra. A történelem, az irodalom- és művelődéstörténet egyaránt mutatja, hogy a nagy férfiak rendszeresen népes családok sarjai voltak. Többgyermekes házból származott Goethe és Vörösmarty, Mussolini és Tisza — hogy csak sebtében kiragadott példákkal szolgáljunk. Ez nem véletlenség és nem is céltudatos beállítás az egy-gyermekes családoknak való példaadásul, hanem könnyen megmagyarázható törvényszerűség.

Az egyetlen gyermeket minden házban — gazdagban és szegényben — elkényeztetik. Lehetőleg megkönnyítik életének útját: az anyai kartól kezdve, amely a többi gyermek

cipelésében el nem fáradtan, mindig rendelkezésére áll, egészen a protekcióig, amely készen várja a család és talán a rokonság egyetlen csemetéjét.

A többgyermekes család minden egyes tagjának viszont meg kell már otthon ismernie kicsinyben a létért való küzdelmet. Szegény hajlékban a jobb falatka kenyérért, nagyúri házban a családban való pozícióért — apa-anya szeretetéért, becsüléséért — folyik a vetélkedés. Az állandó versenyben megmutatkozik és megedződik a jellem, megnyilvánulnak az erők, kicsiszolódik a szeretetreméltóság. A semmiféle egyéb tekintetben, mint legfeljebb korban, sem előnyben, sem hátrányban nem levők, egyforma eséllyel indulnak: úgyszólván mindennap szabályszerű torna várja őket, amelyben megacélosodnak az izmok is, a lelkek is.

Legnagyobb erőt a legfiatalabbnak kell kifejteni — nem csoda tehát, ha rendszeren belőle lesz a legkülönb. Nem hiába hőse mindig a bölcs népmesének a „legkisebb királyfiú“.

Ilyen legkisebbik királyfiú volt családjában a kis Dezső. Kedves, szép gyermek, korán megnyilatkozó rendkívüli tehetség. Amikor gimnazista-sorba került, szülei, hogy ne kelljen olyan korán elszakadnia hazulról: először az akkor még hatosztályos hajduböszörményi „algimnáziumba“ írták be. A hatodik után sem került nagyon messzire — ámbár az angyali gyöngédségű édesanyjának bizonyára sok volt ez a távolság is —: a debreceni kollégium főgimnáziumának lett diákja. Mind a nyolc osztályban tiszta jeles tanuló volt és az érettségit is színjelesen tette le.

Ismét egy tanulság: a tehetség lehet hanyag is, de a lángelme mindig első már az iskolában is. Nem engedi másodikká lenni: a kötelességtudás, a kemény kitartás, az ambíció, a sikeres élet hármastitka.

Baltazár Dezső nemcsak kitűnő tanuló volt, hanem rendkívüli egyéniség is. Nem volt nehéz róla már az iskolában megjósolni, hogy osztálytársai és tanárai „fognak még róla hallani“. Tehetségei csak fejlődtek, amikor az Akadémia teológiai fakultására került, amelyet szintén végig jeles eredménnyel végzett el.

Ragyogó szónoki képességén, mélyenszántó és magasra szárnyaló gondolkodásán kívül ekkor már megnyilatkoztak fizikai kiválóságai is. Magas, hatalmas termetű ifjúvá serdült, akinek széles vállai közül remek koponyájú, magas homlokú, nemes arcélú fej emelkedett ki. Láttára a régi,

„László királyrul való ének“ kellett, hogy jusson a debreceniek eszébe:

*„Tagodban ékes, termetedben diszes,
Válladtul fogva mindeneknél magasabb...“*

Külső megjelenésének előnyeihez járult gyönyörű „hang-hangja“, amely már akkor is megrázta a hallgatókat, amikor még csak „légátus“ volt a későbbi nagy egyházi szónok. Egy nagy jövő minden előjelét viselte Baltazár Dezső arcán, homlokán, szemében.

Az első lelkészképesítő vizsgát huszonnégy éves korában, 1893-ban tette le, ragyogó eredménnyel. Amikor Tisza Kálmán nevelőt keresett Lajos fia mellé: a teológiai kar nagytiszteletű, tudós tanárai nem ajánlhattak volna különben nála arra a helyre, ahol egykor Arany János nevelősködött, a geszti kuriára. Baltazár káplán 1894-ben gróf Tisza Lajos nevelője lett.

Ismét predestináció: a kemény, magyar tiszteletes a legkeményebb kuruc-nemzetség, a legmagyarosabb és legreformátusabb politikus-család légkörébe jutott. Az Isten és az Egyház ezüstpikkelyes, ifjú hala a vízbe került: a maga elemében élhette úszni-tanulásának örök benyomást hagyó éveit.

Baltazár Dezső ekkorra már megismerte a keményarcú életet. Már belenézett a Halál kérlelhetetlen köszemébe. Édesapja akkor halt meg, amikor ő az érettségi vizsgát letette. Bizonyára mélységes fájdalommal búcsúzott a deréktől, a mintaembertől, akinek halála jelentős vesztesége volt a városnak és a kerületnek és aki neki édesapja volt. A szívbeli gyáson kívül azonban anyagi csapást is jelentett a családra nézve a mindenről gondoskodó, fáradhatatlanul dolgozó családfő elhúnyta.

A fiatal diák nem csüggedt el: lelkét nem törték meg a váratlanul eléje tornyosuló nehézségek. Már mint teológus: tanítványokat vállalt. Vezette a főiskola pénztárkönyveit és — jellemző a hatalmas testi erővel megáldott, remek fizikumú Baltazárra — tornatanítással is foglalkozott. Így, Isten segítségével, a maga erejéből, végezte el a teológiát és került Gesztre, ahol már jobb napok virradtak rá.

Talán döntő hatással voltak későbbi ragyogó pályafutására azok az esztendőök, amelyeket Tisza Lajos társaságában, állami ösztöndíjjal, a berlini és heidelbergi egyetemen töl-

rött. Az 1896-os és 97-es esztendőök voltak ezek: áldott, gazdag békeévek — idehaza a millenium, a nemzeti munka, a kiállítás boldog éve; odakint a kutatás, a tanulás, a minden iránt érdeklődő buzgalom nekilendülésének termékeny korszaka. Kívül-belül megnyugtató politikai viszonyok, a világnak egy látszólagos boldog állapota, amely öröknek látszott és megrészegült a saját biztonságától. Ez a kor termelte ki és tette uralkodó eszméjévé a liberalizmust. Baltazár a mai harmadik-birodalomban szítta tele magát a szabadság örök és a szabadelvűség vitatható eszméivel: legfogékonyabb, a benyomásokat legjobban felvevő és megőrző korában. Ez a dátum: 1896 és ez a név: Heidelberg sokat megmagyaráz későbbi pályafutásából.

Ebben az időben már felfigyel a fiatal, nagytehetségű református teológusra az állam is. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium megbízta egy dolgozattal az állam és az egyház viszonyáról. A nagyszerű munka után egymásután hívták meg munkatársukul az egyházi és világi lapok és egy darabig úgy látszott, hogy Baltazár Dezső a jövő nagy publicistájává fejlődik.

Öbenne azonban már ekkor feszült a tettvagy és a korlátokat nem ismerő ambíció. Tudásszomja kiapadhatatlan. A teológia tudománya nem elégítette ki: mintha máris érezte volna jövő, sokoldalú elhivatottságát, a világiakban is teljes felkészültségben óhajtott helytállani. Beiratkozott a jogra és 1897-ben jogi doktorátust tett a budapesti egyetemen.

Ez a kor, amely kereste a tehetségeket a számos, rendelkezésükre álló hely számára: nem hagyta úgyszólván egy pillanatig sem felfedezetlenül Baltazár Dezsőt. Bár még ekkor, 1898-ban összesen csak huszonhat esztendő volt: a kormány számontartotta és előbb fogalmazónak nevezték ki a kultuszminisztériumba, majd rá, az egészen fiatal tisztviselőre bízták az 1898. évi XVI. törvénycikk — a lelkeszi kongruáról szóló törvény — megszüvegezését és kodifikálását. Ugyanekkor ő lett a kongrua-ügyek előadója és — fölötteseinek hivatalos megállapítása szerint — egészen egyedülálló, nagyjelentőségű munkát végzett.

Világi pályáján nagy jövő várt volna Baltazárra. Címek és rangok lépcsőfokai intettek feléje, végső fokon egészen a miniszterségig. Ahogyan az övé indult: úgy indulnak a politikai karrierék. Őt azonban hívta az Isten: kétesztendei minisztériumi hivatalnokoskodás után elfogadta szűkebb

hazájának, a hajduszoboszlói egyházközségnek lelkészi állásra való meghívását. Közben, 1899-ben emberi pályafutása is boldog fordulóponthoz ért. Ebben az évben, május hó 27-én vette feleségül hűségesen szeretett menyasszonyát, U. Szabó Izabellát, aki haláláig hűséges élettársa maradt és amint házassága előtt példája volt a keresztyén hajadonnak, házasságában mintaképévé lett a protestáns lelkész-hitvesnek. Urát emelkedésében méltó lélekkel, de csendes, szereplést nem kereső hűségben kísérte és amikor az utolsó állomásra ért a nagy Élet: egy ország megértő részvéte fordult a felé, aki az elhúnytban legtöbbet veszített.

Ez az idő azonban messze van még. A hajduszoboszlói eklézsia, amely az ifjú papot lekipásztoraúl hívta meg: az ország egyik legjelentősebb református egyháza. A nagytehetségű fiatal pap lelkészi karrierje szinte villámgyorsan indul meg ennek a hatalmas sebessodrú folyamnak: a hajduszoboszlói egyházi életnek árján. 1901-ben hívják meg egyházmegyei jegyzőnek; 1902-ben — mindössze harmincéves korában — egyházkerületi képviselőnek, 1903-ban egyházi törvényhozónak, zsinati képviselőnek választják. A protestáns Egyház keresi és felfedezi a tehetségeket: Baltazárnak olyan a haladása, mint a világi pályák valamelyikén lenne, ha nagybefolyású és előkelő protektorok serege állana mögötte.

1904-ben már esperes: az Alsószabolcs—hajduvidéki hatalmas egyházmegye esperese. Ekkor került a hajduszoboszlói lelkészklakból a hajduböszörményi eklézsia élére.

Itt már tere nyílt arra a nagyszabású szociális munkára, amely pályafutása végéig szüntelenül új és új feladatokat kitűző életcélja maradt. Mindenek előtt a magyar református lelkészi kart óhajtotta megszervezni. Ő alapította az Országos Református Lelkészegyesületet, amely 1907-ben elnökéül választotta: elnöke is maradt holta napjáig. Ugyanakkor megindította az egyesület hivatalos lapját, amelynek haláláig főszerkesztője maradt.

Ekkor már annyira közismert volt egyházi érdemeiért és ragyogó tehetségeiért, hogy Kis Áron püspök halála után komoly püspökjelöltként emlegették. Fiatalsága miatt kellett csak háttérbe vonulnia a sokkal idősebb, nagyérdemű lelkésztárs: dr. Eröss Lajos előtt. A felejthetetlen emlékű Eröss püspök azonban már 1911-ben elhúnyt és így az annak idején szerényen és önfeláldozóan visszalépett dr. Baltazár Dezső püspökké választásának nem volt többé akadálya.

1911 júniusában választották meg a tiszántúli egyházkerület püspökévé és 1911 augusztus hó 15. napján iktatták be hivatalába.

Mindez még a boldog békeévek utolsó esztendejében történt. A tiszántúli — azóta oly sajnosan megcsonkult — egyházkerület egy és fél millió hívet számlált. Az óriási egyházi territórium ifjú püspökét nagy dicsőség érte; a református vezető egyházi köröket pedig jogos reménység töltötte el. Tündöklő pálya ért első igazi nagy állomásához és indokolt volt az az ujjongás, az a fényes ünnepség, amellyel Egyháza a hivatalába iktatta az alig negyvenéves püspököt.

Baltazár tettereje, buzgalma, hatalmas koncepciójú munkaterve előtt megnyíltak az összes zsilipek. Mint püspök egyúttal debreceni lelkipásztor is volt és hálakkal hálálta meg második hazájának azokat az esztendőket, amelyeket bár küzdelmek között, de ifjan, boldogan és minden tekintetben méltányoltan töltött az ősi Kollégium falai között.

Szinte legelső tevékenysége volt a debreceni Tisza István Tudományegyetem megalapítása. Hogy milyen hivatást tölt ma be ez az egyetem a Csonkahazában: nem kell magyarázni. Hallgatói vannak egész Európából, Amerikából és Ausztráliából; tanárait egymásután hívja meg a budapesti Pázmány Péter Egyetem és csábítgatja a külföld. Baltazár Dezsőnek köszönheti az ország, hogy van egy egyeteme, amely pótolja az elszakadtakat és az elraboltakat — egy egyetem, amelynek minden kara méltó volna nemcsak egy vidéki nagyvároshoz, de egy boldog és hatalmas ország fővárosához is és amely méltán büszkesége a szegény, kifosztott, de minden ízében kultúrállamnak maradt Magyarország.

Ugyancsak debreceni lelkipásztor-korában indította meg Baltazár püspök nagyarányú és hatásaiban fennmaradt belmissziós munkáját. Megalapította és kifejlesztette a Kálvinista Templomegyesületet, amely a hívők társadalmát egy táborba hozta össze az igehirdetők társadalmával.

Mint igazi protestáns, a protestáns eszmékkel át megátitított lélek: ismerte az alapvető elvet, a nevelés fontosságát. Reformálta a lelkészképzőt, új, modernebb épületbe helyezte át a debreceni gimnáziumot; megalapította a Kálvineumokat a református papi és tanítói árvák számára. Tanügyi és nevelésügyi érdemeinek elismeréséül — különösen az Egyetem megalapításánál kifejtett munkásságáért — lett a teológia és az államtudományok tiszteletbeli doktorává.

Tevékenységét nem akasztotta meg a világháború: csak új irányt szabott buzgalmának. A harcos magyar vitézt nem ijesztette meg a harci zaj. Nem elégedett meg azzal, hogy itthon vigasztalja az özvegyeket és árvákat, kötözgesse a lelkük sebeit és alapítsa egymásután a háborús karitatív intézményeket — nem: Ő kiment a legtöbbit szenvedő hívek, a hadrakelt katonák közé is. Több ízben is ellátogatott a frontra és a lövészárokban beszélt, vigasztalt, cselekedett hívei érdekében. Közben megszervezte az akkor még a közös hadsereghez tartozó, a katolikussal közösen adminisztrált protestáns táborigazgatóság önálló ágát. Hajduböszörményben hadiárvházatot állított, Nyíregyházán nevelőotthonot létesített. Mint a református nevelés apostola sem tagadta meg ezentúl sem önmagát: Debrecenben a háború idején állította fel a diakonissza- és diakonusképző intézetet és alapította a leánykollégiumot.

1917-ben — negyvenötévesnél alig idősebben — lett az Országos Zsinat lelkészelnöke. 1918-ban pedig a legnehezebb és legváltásosabb időkben, az Egyetemes Konventnek lett lelkészelnöke: ez azt jelenti, hogy rangban legelső lelkipásztorává lett az egész magyar reformátusságnak. Több díszet egyházi hatalom már nem adhatott neki: ami dicsőség ezután következett, azt már — Isten után — a világi hatalmak ruházták rá.

Elmult a háború, következett a kommunizmus néhány sötét hónapja. Baltazár, a szokimondó, a kemény magyar, aki nem tudta volna eltitkolni meggyőződését akkor sem, ha ablaka alatt ácsolják a vérpadot: 1919-ben a debreceni proletárdiktatúra börtönébe került.

1922-ben, még az ellenforradalom korszakában, megalapította a liberális blokkot, hogy egy közép-álláspont létesítésével csillapítsa a magyar társadalom két táborának gyűlölködését és békét hirdessen. Ezt a cselekedetét, amely az Evangélium szellemében fogant, mint gondolat, de talán kevésbé volt szerencsés, mint politika, később sokszor vetették a szemére és már akkoriban is sokat támadták miatta.

Ő: ment előre a maga útján, csüggedetlenül. Megszerkesztette az új egyetemes énekeskönyvet, írt, szónokolt, alkotott, szolgált.

Közben nagy anyagi csapás fenyegette legkedvesebb intézményét, Alma Mater-ét, anyja helyett édesanyját: a debreceni Kollégiumot. A református nevelés ősi fészke váltságba jutott. Baltazár, a cselekvő apostol ekkor apostoli ván-

dorútra szánta rá magát. Elutazott Amerikába, az Egyesült Államok református magyarságához: elvitte számukra az ősi, igazi protestántizmus szent igéit és az óhaza vágyvagyott történelmi levegőjét — ő maga is, megjelenésében, hangjában, felfogásában egy darab ősi magyar történelem.

Kétszer utazott oda és vissza. Bejárta az Egyesült Államok egész területét, végtől-végig; közben szüntelenül tartotta előadásait, hallgatta, vigasztalta, segítette a híveket. Amit — életereje, egészsége egy jórészének árán — lelkiében adott önmagából: anyagiakban bőven kapta vissza a Kollégium. Két útja — 1922-ben és 1925-ben járt az Ujvilágban — 40.000 dolláros vagyont hozott a Kollégiumnak és a debreceni diákszociális intézményeknek: az amerikai református testvérek szeretetének és az annyszor kétségbevont református áldozatkészségnek bizonyoságul.

Ezt a szeretetet azonban Baltazár püspök jóságos arca és haranghangja tette igazán tudatosá. Ezt az áldozatkészséget az ő célbataláló szavai ébresztették fel. A debreceni diákjóléti intézmények hálája egyaránt illeti meg az elszakadt testvéreket és azt, aki igazi apostoli személyével meg tudta velük éreztetni az Urban való testvériség gondolatát.

Öt évvel később, 1930-ban ismét útnak indult az akkor már majdnem hatvanéves, de még életereje teljességében levő püspök. Ezúttal Anglia és Franciaország protestáns vezetőkörének szolt látogatása. Célja kettős volt: a magyar közélet nagyja a revízió érdekében óhajtotta felkelteni a rokonszenvet és az érdeklődést gyászoló hazája iránt; a református magyarság feje református híveiért dolgozott odakinn. Ez az útja is sikerrel járt, bár — ami az út franciaországi részét illeti — disszonáns hangok is zavarták meg a siker fölött való örömet.

Az eredmény azonban teljes maradt: Rothermere, a Lord, megerősödött magyar szimpátiájában — ki ne szeretne volna meg még jobban a magyart, ha Baltazár püspök százszázalékosan tökéletes típusában ismerte meg! — és hatalmas összeggel adakozott a magyar református lelkészözvegyek otthona számára.

Mintha megszázszorozta volna önmagát: idehaza is fáradhatatlanul működött. Több mint tízezer beszédet, előadást tartott. Minden egyes egyházi szónoklata eseményszámba ment: csodálatos hangja, az ősi protestáns egyházalapítókéra emlékeztető, bátor, szókimondó, hatalmas heve,

a kemény szavak mélyén rejtőző félreismerhetetlen gyöngédsége: senkire sem tévesztette el hatását.

Mint író és szerkesztő is jelentékeny munkásságot fejtett ki. Megalakította a „Lelkészegyesület“-et, az Országos Református Lelkészegyesület hivatalos lapját; mint főszerkesztő vagy főmunkatárs működött közre a „Magyar Presbiter“, a „Teológiai Szemle“, a „Vasárnap“ c. lapoknál, de kedvelt és valláskülönbség nélkül olvasott publicista-munkatársa volt az ország legnagyobb napilapjainak is.

Közgazdasági tehetségei is megnyilatkoztak: vezetőtagja volt a Köztisztviselők Fogyasztási Szövetkezetének, a Gazdák Biztosító Egyesületének és a vele kapcsolatban működő Református Jóléti és Gazdasági Társulatnak, a protestáns hitelszövetkezetnek. Gazda-tehetségének ekkor már a magánéletben is bizonyosságát adta: kis birtokán, a hajdumegyeyi Zeleméren, valóságos mintagazdaságot létesített.

Az ige hirdetésen kívül azonban a szociális élet volt problémáinak és működésének igazi terepnuma. Ez a hatalmas fizikum és ez az erős lélek egy gyermek tiszta hitével ábrándozott arról, hogy kiegyenlítse az összes ellentéteket, amelyek embert és embert elválasztanak egymástól és hogy az Evangélium értelmében való békét tegye uralkodóvá a társadalmi osztályok, a nemzetek, a vallásfelekezetek között. A tökéletes felekezetközi egyenlőséget hangoztatta — nagyszabásúan és jóhiszeműen, de rengeteg ellentétet és ellentmondást kiváltóan.

Am minden ellenvéleményen túl kimagaslott a köztisztviselőéletben, mint főpásztor és mint intranzigens, rendíthetetlen, lelkes, tettekész magyar. Amikor az Egyház már minden díszt ráruházott, amelyet módjában volt adni; a világi felsőbbség sem maradt el mögötte. A kormányzó az elsőosztályú magyar érdemkereszttel, az első jutalmával tüntette ki. Püspöki jubileumán pedig magyar királyi titkos tanácsossá lett. Negyedszázadon volt tagja a Főrendiháznak, majd később a Felsőháznak.

Mint egyházának első embere: három zsinaton elnökölt és döntő szóval irányította a Konvent működését.

Ennyi dísz — és ennyi munka: szinte túlsúlyfoltta tesz egy emberi életet. A predesztináció betelt: „Isten jó vitéze“ megharcolta a maga földi harcát. A lánggal égő lélek szüntelen lobogása kezdte felemészteni az elpusztíthatatlannak látszó fizikumot.

Amikor az első hírek terjedtek el Baltazár püspök ve-

szedelmes betegségéről: még hittünk a gyógyulásban. Mindössze hatvankét éves volt még ekkor és azt a benyomást tette, mintha testének hatalmas, remek homlokkal boltozott épülete legalább is egy századévre épült volna. Isten tervében azonban más volt felőle.

*„Vigyázz, maholnap néked kong az óra
S a Démon ott les már a fal megett.
A názáreti gyermek Jézus óvja
Meleg kezében drága lelkedet...“*

csendülnek fel a Haláltánc vésztiósló és mégis megbékítő rímei a hívek riadt, aggódó lelkében. Az egész országban végigszágul a hír: a nagy püspök veszélyesen, életveszélyesen beteg. . .

1936 augusztus 25-én délután 5 órakor végezte be földi pályafutását Baltazár Dezső hatvanöt éves korában, hosszú és kínos szenvedés után zeleméri birtokán — egyetlen saját magának szóló földi öröme volt ez a birtok, amelyen a nyári pihenésre szánt hónapokat töltötte folytonos munkában — támadta meg az utolsó, fájdalmas roham, amely azután két hét alatt végzett vele.

A Klinikán ápolták és ez a Klinika saját alkotása volt. A Kollégiumban ravatalozták fel és ezt a Kollégiumot ő mentette meg a pusztulástól. A Nagytemplomban temették és ebben a Nagytemplomban hirdette ő az ígét ezerszer és ezerszer — az örök Élet ígét, amely Életbe ő három legkedvesebb helyéről volt menendő, mint három utolsó állomásról.

Ezután már indulhatott nagy, végső útjára a Vonat. Mostmár csak egyetlen állomása lesz: a csillagos Ég.

Baltazár Dezső temetése országos gyász nagy napjává lett. Szüntelenül zúgtak a harangok, az utcán volt egész Debrecen és a rengeteg bel- és külföldi látogató. Hozzávetőleges számítás szerint ötvenezer ember vett részt a nagy temetésen. Ötszáz palástos lelkész kísérte a koporsót. Négy-száz koszorú nehézillatú virágpompája ékesítette az utolsó utat.

Egyházi és világi méltóságok tömege képviseltette magát a temetésen: valamennyi felekezet képviselőt küldött ki a felekezetek békéje nagy apostolának díszkíséretébe. A Nagytemplomban Farkas István püspök mondott búcsúztatót és gyászimát, majd Ravasz László püspök lépett a gyászdrapé-

riával bevont szószerkekre és megtartotta lélekbemarkoló, felejthetetlen búcsúbeszédét, amely egyúttal Baltazár Dezső egyéniségének ismertetése és méltatása is volt. Szem nem maradt szárazon; zokogott az egész gyászoló gyülekezet. A nyitott sírnál Maklárý Károly, akkor még püspökhelyettes, búcsúzott el utoljára a Nagy Halottól.

Valamennyi magyar napilap hasábjain át foglalkozott a temetéssel, amelyhez hasonló kevés volt még a temetések pompájáról híres Magyarországon is. Itt több volt mint pompa: egy nemzet siratta kidólt, igazi nagyját és egy Egyház azt, aki nemcsak feje, de atyja is tudott lenni, aki utolsó lehelletéig neki élt, ügyeit intézte, bajai miatt gyötrődött, jobban, mint saját fájdalmaiktól, amelyeket ráért az Isten.

Elmúlt. És nem fog elmúlni sohasem.

Ha Baltazár Dezső nagy egyéniségére emeljük szemünket és megpróbáljuk méltatni őt: mindenekelőtt azt kell ki-mondanunk róla, hogy *férfi* volt; talpig férfi, ennek a szó-nak legigazibb és legnemesebb értelmében.

A férfi életeleme: a harc. Baltazár Dezső szüntelenül harcolt, százezrek érdekében és százezrek ellen. Hadvezér volt, aki mögött hadsereg állott, de akivel ellenséges had-sereg is állott szemben.

Alapvető meggyőződéseinek senki ellent nem mondha-tott. Hite, amelyben élt és meghalt, életelve, amely méltó volt hozzá, Ravasz püspök szerint ez a három: a református egyház tiszta tudományos orthodoxiája, az emberi szabadság, tehát az emberi méltóság megbecsülése és a *magyar* kálvinizmus.

Ezen a hármason, nem vitatható meggyőződés-komplexu-mon belül azonban voltak meggyőzések és cselekedetei, amelyek hatalmas ellenhatást is váltottak ki.

Ezeknek elseje: liberálistusa, amelyből csak azt látta, amit az eszme születésekor hirdettek megalkotói, de nem látta a veszedelmeket, amelyeket magában rejt. Ideálja volt a szabadelvűség és nem vette észre még a forradalmak nagy tanulságai során sem, mennyire bemooskolták ezt az ideált azok a gyöngé, vagy gonosz emberi kezek, amelyekbe került.

A forradalmak, ámbár saját, egyéni gyötrődésein keresztül tapasztalhatta ártó erejüket, úgyszólván nyom nélkül rohantak át fölötte. Baltazár maradt az, aki volt: a rendí-tetetlen és hajthatatlan kálvinista pap, aki — mintha a leg-nagyobb kálvinista író, Jókai valamelyik regényének való-színűtlenül bátor és dacos hőse volna — szembeszállt meg-

győzvéseiért az egész világgal, barátokat tett ellenségé és mintha kőszikla lenne, nem halandó ember: kihívta maga ellen a felhőket, a szélvészt és a villámokat.

Voltak, akik minden tettét dicsőítették. Voltak, akik gáncsolták. Voltak, akik intették. Ő azonban ment a maga útján és, mint Atlasz: a maga alkotta világ terhét emelte hatalmas vállain.

Nem szédítette meg a dicséret és nem félt az ellenségtől. Szinte úgy látszott, hogy ő maga keresi a küzdelmet. Sebeket osztott és sebeket kapott. Letörölte a vért homlokáról — és ment a maga útján tovább — talán nem mindig az igazi úton, de mindig bátran és Isten derűjével a homlokán.

Ezt a derűt megértheti mindenki, aki el tudja hinni, hogy lelke belsejében mennyire másodrendű volt saját maga számára Baltazár Dezső, a politikus. Az igazi, belső ember Baltazár Dezső volt a lelkek pásztora és őrzője, a *szolgálat* jelszavának eszményi megtestesítője.

Mint egyházának püspöke is az maradt, aki volt: mivel tāt meg nem tagadhatta. A férfiasság volt neki, mint egyházi embernek is, legfőbb sajátása.

Ravasz László püspök mondta róla felejthetetlen bűcsúztatójában ezeket a szavakat.

„A férfias erő élőszobra volt ő; remekbealkotta az a Mindenható, akinek kedve telik pompás magyar emberek mintázásában. Alakja, hangja, mozgása bárhol állott, elsővé tették. Nem azért, mintha ő törtetett volna előre, hanem azért, mert melléje és köréje állottak a társai, a körülötte levők. Egészsége és munkabírása hihetetlen mértékű volt. Olyan volt, mint egy nagy természeti energiaforrás: városokat lehetett volna vele világítani...“

Egyházi téren azonban nem a szüntelen harcban nyilatkozott meg férfiassága, hanem inkább abban, hogy nem álmodó, hanem cselekvő volt. A gondolat nagy feladatának azt tartotta, hogy tetteket szüljön. Ő maga szüntelenül alkotott, javított, alapított, gyarapított. Igazán az volt, akiről Krisztus szól: aki azért lett elsővé mindenki között, mert mindenkinek szolgálja tudott lenni.

Szerette a legkisebbeket, a legszegényebbeket, amint Krisztus is szerette. Ő volt az első, aki hangoztatta, hogy az egyháznak ki kell vennie a maga részét a falu népét fel-emelő, a földművesség helyzetét javító szociális tevékenységből. Ebben a tekintetben ő, a konzervatív, a történelmi

multat idéző, a régi igazságok mellett makacsul kitartó, nyakas magyar úttörőnek, korát szinte megelőzőnek bizonyult. A szociális kérdés az Egyház kezében: a legmodernebb gondolat; eredményei máris messze meghaladják a várakozást és még csak most kezdenek a maguk teljes egészében megmutatkozni.

A papságot azonban nemcsak erre az irányzatra nevelte: egészében nagy nevelő egyéniség, nagy reformátor volt. A példa a legjobb nevelő: Baltazár egyénisége világító például szolgált; igaz, hogy ezt a példát csak az utánozhatta volna igazán, aki Baltazár Dezső lelki és testi adottságaival jött a világra. De tanított ő szóval és tettel, szeretettel és feddés-sel is. Nagyszerű papi generációt nevelt, hogy nagyszerű híveket nevelhessen.

Nagyon igaz az, amit Muraközy Gyula állapított meg róla a Református Élet Baltazár-számába írott búcsúztatójában:

„Mindig magában járó, szinte ellenzéki egyéniségnek ismerték, pedig mindig a közösséget látta. A legelső volt, aki a magyar református lelkési társadalmat megszervezte, egy táborba összegyűjtötte. Nem is tudott bíbelődni egyéni, pásztori gondozás kérdéseivel, mert az egyénnek baja, küzdelme, nyomorúságai csak mint a nagy egésznek egy darabja tűntek fel előtte.“

Ime: hivatott helyről való megállapítása annak, hogy Baltazár Dezső, az élősobor, a „nemes anakronizmus“ (Muraközy: dr. Baltazár Dezső) egyúttal a legmodernebb felfogású szociológus is volt, akinek még sok igazat fognak adni az Idők.

Ez a bizonyos tekintetben kollektív felfogás természetesen csak mint egyházi vezért jellemezte. Mint *magánember*: jóságos volt, szelídlelkű, előzékeny, segíteni akaró. Szerette az embereket és amennyire a vállaira nehezedő súlyos dísz megengedte: szívesen időzött ismerősei körében.

Nagy egyházi hatásának egyik legfőbb titka ragyogó szónoki tehetsége. Már több ízben beszéltünk „haranghangjáról“, „orgonahangjáról“: ebből — sajnos — az utókornak nem hagyhatott semmit; ennek emléke elenyészik velünk, akikben holtig vissza fog zengeni ennek a felejthetetlen hangnak rezonanciája. *Gondolatai* azonban közöttünk maradnak, abban az óriási literatúrában, amely cselekvésre alkotott jellemének ismeretében szinte csodálatra készített bennünket: egy ember írta, gondolta, élte mindezt?

Érdemes volna a hívek sokasága számára Baltazár-breviáriumot készíttetni az ő eszméiből, világnézeti megnyilatkozásaiból, bölcs mondásaiból. Vigasztaló, nagyértékű olvasmány lenne és életben tartaná közöttük azt, aki ma már Krisztusban él.

„Senki sem maradhatott közömbös iránta“ — állapítják meg egyértelműen életrajzírói. Féltek tőle, gyűlölték vagy szerették. Az az élet, amely a maga hatvanöt esztendején keresztül *pro*, vagy *contra* állandóan foglalkoztatta egy ország millióit: bizonyos, hogy értékes és izgalmasan érdekes élet volt.

Baltazár Dezső, a magyar reformátusságnak negyedszázadon át első püspöke: ma már a történelemé.

*„Halhatatlanok bírása az Idő;
Csak akkor tudhatjátok meg, ki ő:
Midőn elmúltak évek, századok
S hozzá hasonlót nem találtatok“*

— énekli a költő. Ezeket a sorokat kevés nagy emberre lehet olyan igazán alkalmazni, mint Baltazár Dezsőre.

Ma még vitatkoznak róla, ha nem is kétségbevonhatatlan jelentőségéről és nagyságáról, de elveinek helyes, vagy helytelen voltáról; sziklaszilárd meggyőződéseinek és amellett villámgyors cselekedeteinek jó vagy kevésbé jó hatásairól. A történelem mondja majd ki a döntő szót a nagy vitában, „Halhatatlanok bírása az Idő“ — és Baltazár Dezső halhatatlan.

„Mégbékélt arccal feküdt koporsójában“ — írják róla. Megtalálta az igazi békét, Isten békéjét az, aki ha látszólagos harcban állt is a fél világgal, magával mindig békében tudott maradni, mert mindig azt cselekedte, amit lelkiismerete szerint kellett cselekednie.

Senki szebbet, fölemelőbbet nem mondhat róla, mint amit Ravasz László mondott azzal az evangéliumi idézettel kapcsolatban, amellyel gyászbeszédét bevezette: „Mikor az erős fegyveres őrzi az ő palotáját, amiye van: békességben van. De mikor a nálánál erősebb rájövén, legyőzi őt, minden fegyverét elveszi, amelyhez bízott és amit tőle zsákmányol, elosztja.“ (Lukács: 11:21—22.) Eddig az idézet. A püspök hozzáteszi: „Baltazár Dezsőért is eljött egy erősebb fegyveres, aki legyőzte őt: a halál... De nem a halál az utolsó „fegyveres“, van még egy erősebb, aki elébe áll és kiragadja

kezeből a zsákmányt: ez az erős fegyveres: Krisztus. Neki van igaz joga hozzá, mert ő előbb látta és előbb szerette és az ő szeretete erősebb, mint a halál.“

Földi halhatatlanság — néhány száz, néhány ezer, vagy még több esztendő: mi vagy az Örökkévalósághoz képest? De az, aki Krisztusban él: örökké él.

Baltazár Dezső, erős fegyveres, jó katona, talpig ember, aki annyiunknak erőssége voltál, mostmár azé vagy, aki a Te Erősséged volt: Krisztusé.

„Mert a testnek gondolata halál, a Lélek gondolata pedig élet és békesség.“ (Pál Római levél 8:6.)

A nagy harcok letette fegyvereit és belépett az igazi Élet kapuján. Mi pedig, ittmaradtunk e földi bujdosásban, hálát adunk érte Krisztusnak, hogy láthattuk és hallhattuk az ő jó vitézét és hogy magunkkal hordhatjuk emlékét mindaddig, míg mi is el nem hívatunk az Örök Városba, ahova valamennyien eljutunk egykoron.

Nagy Püspökünk, Baltazár Dezső, a viszontlátásra!

Dr. Dezső Gyula

Jog és hit*

„Ekként a törvény Krisztusra vezérlő mesterünkké lett, hogy hitből igazuljunk meg.“ Gal. 3:24.

Keresztyén Testvéreim!

Ez az alkalom, amikor jogakademiánk ünnepies formában, Isten előtt alázatosan meghajolva indul el új tanévének munkájára, ehhez az Igéhez vezet engem, amelyik azt mondja meg, hogy a jogtudomány és az, ami ennek a tudománynak az alapját képezi, hogyan utal minket Istenhez és az Ő kijelentéséhez, a Jézus Krisztushoz.

A tudományok egy része arra törekszik, hogy a természetet igázza le és hajtsa az ember hatalma alá. A jogtudomány azokkal a törvényekkel foglalkozik, amelyek *az embert* akarják leigázni és kordába szorítani.

Miért van erre szükség? Világosan és határozottan látjuk, hogy *a bűn miatt*. Azért van jog és törvény, mert bűn van és addig lesznek, míg bűn lesz a világon. Az isteni kijelentés is ezért indult el törvénnyel, a tízparancsolat két kőtáblájával. Az első tábla azt kiáltja felénk: ne szakítsd el azokat a kötelékeket, amelyek Istenhez fűznek, ne szakítsd el se azzal, hogy teremtményeit imádod helyette, se azzal, hogy megsérted nevét, megveted beszédét, megszejtetted imádására rendelt napját és nem tartod tiszteletben azokat, akik Istent képviselik előtted: a szülőidet. A második tábla pedig azt tartalmazza, amivel minden emberi törvény és jog foglalkozik: tartsd tiszteletben embertársad személyét életében, otthonában, javaiban és becsületében.

Világosan megtetszik ebből, hogy mi a bűn: elszakítása azoknak a kötelékeknek, amelyek Istenhez és embertársá-

* Templomi predikáció az egyet. ref. jogakad. 1936/37. tanévének szept. 27-iki ünnepélyes megnyitása alkalmával.

inkhoz fűznek minket. Az is megállapítható, hogy az első tábla törvényeinek megsértése eredményezi a második tábla törvényeinek a megsértését, tehát az Istennel való szakítás az embertársainkkal való szakítást. Ádám még csak az Istennel szakított, Kain már embertestvérét gyilkolta meg. Azt jelenti ez, hogy annál nagyobb mértékben van szükség arra a törvényre, amit a jogtudomány képvisel, minél nagyobb mértékben növekedik a hitetlenség.

Alapigénk mégis azt mondja, hogy a törvény csak eszköz. Nem végcél, nem az a rendeltetése, hogy örökké fennálljon. Csak kényszerhelyzet szülötte, megalkuvás eredménye, a tényleges helyzettel való leszámolás következménye, nem eszményi állapot. Karó a fa mellett, de nem az a rendeltetése, hogy mindig a fa mellett álljon. Mert az ember az Isten gyermeke, tehát kettőjük viszonyát nem a jog, de a szeretet van hivatva szabályozni s az emberek testvérek, tehát egymáshoz való viszonyuk alapja nem a törvény, de a testvéri közösség. Ismétlem: a törvény a bűn miatt van. Üzenet attól az Istentől, akitől elpártoltunk. Hírnökök, közbenjárók hozzák a szigorú üzenetet, a rendeletet és a törvényt attól, aki szelíd atyai szóval és közvetlenül szeretne beszélni velünk, de mi elszakadtunk tőle, nagy a közbevetetés közte és mi közöttünk, mély a szakadék.

A törvény híd a szakadék felett. Angyalok építették. De nem azért, hogy átjussanak rajta. A híd csak azt jelzi, hogy át lehet menni és hogy merre kell menni. Mutatja a tulsó partot, egy boldog, mosolygó világot, a tisztaság és szentség világát, lelkünk igazi otthonát s abban az Atyát. Mutatja azt a hajlékot, amitől elszakadt a tékozló fiú. Jog és törvény azonban nem vezetnek haza. Sohase mondhatjuk azt: *jogom* van hazamenni, üdvösségre jutni, Istennel együtt lenni és a szentek egységének boldog közösségét élvezni.

Más szóval: *jog és törvény nem javítanak meg minket.* Nincs elég rendőr, ellenőr, bíró, hogy mi ki ne tudnók játszani a törvényt. Könnyebben lehet fegyelmezni egy megkergült birkanyáját, mint egy embert, amikor ledobta magáról az Isten képét és kioltotta szívében az égi szikrát.

De tegyük fel, hogy sikerül ellenőrizni és fékentartani az embert. Tegyük fel, hogy a törvény el tudja állani a bűn útját, meg tud akadályozni minden vétkes cselekedetet. Jobb lesz-e ezzel az ember? Szereti-e jobban a jót, mint eddig? Nem hordozza-e szívében a bűn vágýát? Olyan lesz az élete, mint azé az emberé, aki csak azért nem lop, mert

nincs alkalma rá, azért nem gyilkol, mert megakadályozták a gyilkosság elkövetésében, azért maradt tiszta, mert a környezete kényszerítette rá. A bűn rejtve, titkon ott lappang a szívében. Folyton lázadozik, folyton forradalomra készül, mindig alkalomra vár. Kiölheti-e hát a törvény a bűnt a világból? Ki meri mondani, hogy igen? Nézz a szívedbe és vizsgálj meg magadat. Ügyelsz a legkisebb előírásra is, egyetlen betűről se feledkezel meg, ami meg van írva a törvényben. Úgy jársz, úgy élsz, mint a farizeusok. Feddhetetlen vagy, becsületesnek mondanak. Kérdemled az emberek elismerését. De vajjon kiérdemelheted-e az Istenét is? Egyszer eléje kell állanod és Ő belefordítja tekintetét a törvény tükrébe. Vajjon nem voltak-e bálványaid, amiket jobban szerettél mint az Istent s amikért megfeledkeztél Öröla? Bizony te magadat állítottad az Isten helyébe, te ültél be mint Isten, az Isten temlomába Isten gyanánt mutogatván magad. Nem vetted-e fel hiába az Úrnak nevét? Megszentelted-e az Úrnak napját? Megadtad-e a tiszteletet mindig és mindenben apádnak, anyádnak? Nem éltél-e botránkoztatással, gúnyos szóval, rágalommal, nemtörődomséggel, kemény szívvel? Nem voltak-e tisztátalan vágyaid, bűnös gondolataid, amelyeknek csak azért nem engedted szabad folyást, mert féltél az emberektől, mert hiányzott az alkalom, mert visszatartott állásod tekintélyének önző gondolata? Nem loptál-e becsületet, érzést, tiszteletet, jogot? Nem szegényítettél-e meg másokat szeretetben, irgalomban, könyörületben? Az Úr dicsőségének szolgálatára rendelted-e mindazt, amit reád bízott: testedet, lelkedet, vagyonodat, képességeidet, idődet és alkalmaidat? Ha nem, akkor loptál Őtöle. Nem tettél-e felebarátod ellen hamis tanúbizonytságot azzal, hogy hallgattál, amikor szólanod kellett volna? Nem kívántad-e meg azt, ami a másé, nem irigyeltél-e meg valakit felebarátodtól? Lehetsz akármilyen becsületes, akármilyen derék és tisztelt ember, bűnös vagy. Igen, bűnös, legfeljebb szerencsésebb, mint a cégéres bűnösök, akik nem tudták elfedezni a világ előtt bűnös szívük indulatait. Rossz a véred, legfeljebb nincsenek rajtad kelevények. Örli szervezetetedet a láz, legfeljebb nem látszanak arcodon a lázrózsák.

Miért van tehát jog és törvény? Azért, hogy figyelmeztessenek minket arra, hogy bűnösök vagyunk. Vaskorlát a törvény, amire azért van szükség, hogy mikor tovább akarsz rohanni bűnös életutadon, belevágd fejed a korlátba, belédhasítson a fájdalom, észretérj, érezd meg, hogy nem jó

helyen jársz: bűnös vagy. Tükör a törvény: nézz bele és meglátod igazi orcádat. Titokzatos sugár a törvény: átüt rajtad és olyannak mutatja életedet, amilyen vagy. Arravaló a törvény, hogy felismertesse veled tehetetlenségedet és vágyakozást ébresszen benned a szabadító után.

A törvény nem javít meg, sőt leleplez. Miért van tehát? Mi a haszna? Alapigénk azt mondja, hogy a törvény „vezérlő mester“, az eredeti görög szöveg kifejezése szerint „paidagogos“, azaz nevelő, gyermekvezető. Az a rendeltetése tehát, hogy fegyelmezzon és neveljen. Fogja meg a kezünket és vezessen. Mutassa előttünk az utat, amelyen járnunk kell. Ha makrancoskodunk, üssön ránk. Ha letérünk az útról, hajszoljon vissza. Ha kell, nádpálcával szedje ráncba a rendetlen és rakoncátlan gyermeket. Mindezt pedig azért tegye, hogy idővel feleslegessé váljék. A pedagógus azért van, hogy idővel ne legyen. A törvénynek is az a célja, hogy ne legyen. Önállóságra, szabadságra kell emelkednünk, amikor nincs szükségünk többé pedagógusra, jogra és törvényre, amikor nem külső kényszer, de belső meggyőződés, elvek és lelkiület irányítanak minket.

De a törvény nem vezet ide. Ellenkezőleg, lesujt és elkieserít. Ezt a kiáltást fakasztja fel a szívünkben: „*Óh, én nyomorult ember! Kicsoda szabadít meg engem e halálnak testéből?*“ (Róm. 7:24.) De éppen ez az, ami elindít minket a híd felé. Ez ébreszt bennünk vágyakozást szabadító után. *Ekként a törvény Krisztusra vezérlő mester...*

Krisztusban a törvényadó Isten szól hozzánk. Nem jogra hivatkozva jöttél hozzám, de az én atyai szívemre: nem szégyenülsz meg. Nem dicsekszel érdemeiddel, sőt azt mondd: nem vagyok méltó. . . jöjj csak, én magamhoz emellek. Alázatosan jöttél, királyi méltóságot adok neked. Sorod irányítását áthelyezted a magad kezéből az én kezembe, rámbíztad magad: nem fogsz csalódnai bennem. Ugy jöttél, mint szolga: gyermekemmé fogadlak téged. Siratod a multat, leked tisztaságát és ártatlanságát: én feltárom előtted a jövődöt, megmutatom, milyen dicsőség vár rád, mekkora nagyság, milyen hódító szépség, mondhatatlan öröm és örök dicsőség. Feltárom előtted, hogy hova vezetlek, mivé leszel: a Krisztus örökségét adom neked. Nem törvényt adok elébed: a szívedet és a lelkiismeretedet hódítom meg. Nem üzenetet küldök hozzád: magam beszélek veled, a szívedben, Lelkem által. Új parancsolatot öntök a szívedbe: a szeretet boldogságát. A törvényben megláttad, hogy ki vagy:

ez az érettség jele, most már alkalmas vagy arra, hogy szabad légy, független a törvénytől, törvényfeletti életet élj és jogfeletti reménységeket hordozz a szívedben. Erőtlen vagy? Óh mennyire érzed! Nem baj, a Krisztus erős, Ő él benned. Ő vezet, Ő visz előre, Ő emel ragyogó magasságba. Bűnös vagy? Ne félj! Krisztus magára vette a te büntetésedet is. Méltatlan vagy? Nincs jogod? Nincsenek érdemeid? A Krisztus méltó, neki jogai vannak, véren szerzett érdemei: Őrajta keresztül nézek rád s az Ő igazságát, az Ő jogait és az Ő érdemeit látom benned.

Fogadd el Krisztust! Fogadd el azt az utat, amelyen Ő vezet! Csodák, diadalok, a felmagasztaltatás útja ez. Légy az Ővé! Egyesülj vele és bízd rá magad! Meglátod, hogy szívedben hősiesség hála ébred fel. Ez a hála az, amit hitnek nevezünk. Ez a hála erő lesz benned: új élet diadalmas ereje. Ez formál téged belülről. Nem kívülről, mint a törvény. Ez lesz lelked indulata, hajtóereje, ösztöne, égő vágya, emelő karja, lendítő kereke.

Ez a hit. *Ekként a törvény Krisztusra vezérlő mesterrünnké lett, hogy hitből igazuljunk meg.*

Már nem is a hídon vagy. Túl vagy rajta. Pedig nem is mentél át. A szakadékon Krisztus emelt keresztül s oda helyezett téged az Atya karjai közé. Itt kezdődik az élet, mert itt nincs jog, nincs törvény, csak egy van, ami örökévaló, a szeretet.

Vezessen téged a jog és törvény ehhez a megigazító szeretethez!

Dr. Vass Vince

Jog és igazság*

Mélyen Tisztelt Diszgyűlés!

Egyetemes Országos Jogakadémiánk tanévmegnyitása ünnepélyét a jogakadémia kormányzóbizottsága elnökének, főtiszteletű és nagyméltóságú Ravasz László püspök úrnak, nevében és megbízásából befejezem.

Nagyjelentőségűnek ítélem ezt az alkalmat, mellyel akadémiánk ünnepélyesen nyitja meg az új tanévet, mert ebben az ünnepélyességben kifejezésre látom jutni azt a nemes törekvést, hogy ősi főiskolánk fokozottabb munkával igyekszik szolgálni a magyar jogi oktatás nagy feladatát. És erre a fokozottabb munkára épen a mai időknél van fokozottabb szüksége, amikor egy egész világ roskadozik egy szörnyű és hamis elmélet pusztító törekvése alatt, amely szerint a jog alapja nem az igazság, hanem az érdek. Az egész világ vergődésének s nyugtalanságának ez a sátáni elmélet az oka. Ez a veszedelem nem kicsi, mert behálózza már az élet minden területét. Hatása még most különböző, nem mindenütt kíséri ágyúdörgés és halálhörgés útjait, de amerre száll, már mérgezi a lelkeket, mérgezi az életet s előbb-utóbb véres kirobbanás színhelyévé lesz az egész világ.

A jog nem lehet más, mint az *intézményes igazság*. A jogi nevelés alapja sem lehet más, mint az igazság szentségének teljes diadalra juttatása a magyar ifjúság elméjében, szívében és életpályájában. Annyira, hogy inkább engedjen kenyeréből egy nagy darabot letöredezni, mint az igazságnak csak egy szemecskéjét is kockára vetni. Ezt a nagy és szent munkát kell végeznie a mi főiskolánknak, azt a nagy nemzeti munkát, amely egyúttal nagy emberi szolgálat is. Megvan a reménységünk, hogy a magyarság jövő életének egyik erős forrása buzog a kecskeméti akadémiában,

* Az egyet. ref. jogakad. korm. biz. elnöke helyettesének záró szavai az 1936/37. tanév szept. 27-i megnyitó-ünnepélyén.

amelynek hősi és szomorú multja izen nekünk egy dicsőséges jövőről. A jövő kezdetén, e tanév elején köszöntjük szeretettel főiskolánkat, a lelépő dékánt, akinek tudása és szeretetreméltó egyénisége sok új barátot szerzett az akadémiának, köszöntjük az új dékánt, aki tudását és alkotásokra törekvését a hit fundamentumára helyezte, mert csak így véli az igazság teljes diadalát szolgálni. Köszöntjük a tanári kart, mint eddigi igen értékes munkásságnak tovább folytatóit, köszöntjük az ifjúságot, mint elzárt jövő falait keresztültörni kész és tudó lelkes rohamcsapatot, köszöntjük e nemes várost áldozatáért, mellyel nagy megértéssel támogatja a főiskola ügyét s köszöntjük mindazokat, akik együttérző szívvel vettek részt ünnepélyünkön és szeretetükkel veszik körül az Alföld egyetlen főiskoláját. Országos jogakadémiánkat a most megnyíló tanévben is Isten megsegítő kegyelmébe ajánlva, ünnepélyünket ezennel befejeztnék nyilvánítom.

Dr. Hetessy Kálmán

1848 március 15-ének jelentősége napjainkban *

Mélyen Tisztelt Uraim!

Az 1848 előtti reform-korszak egyik ellenzéki vezérfőfia, a vármegyei életnek és az országgyűlésnek egyik leghevesebb szónoka: *felsőbüki Nagy Pál*, Sopron vármegye követe, ki ostorozta a kormányrendszert és lelke egész melegével védelmezte a jobbágyokat, 1825-ben azt indítványozta az országgyűlésen, hogy a köznép adóterheinek csökkentése céljából a jobbágytelkeken gazdálkodó nemesekre is vessenek ki valamelyes adót. Ez az indítvány általános felháborodást keltett az országgyűlésen és ez alkalomból *gyászjelentés* adatott ki, melynek értelmében Sopron vármegye követe „merényletet” követett el a nemesek örökérvényű kiváltságai ellen.¹

Ez történt 1825-ben a pozsonyi diéta ülésének alkalmával.

És 1843-ban Zala vármegye nemes közönségének gyűlésén Forintos György táblabíró uram „nem fizetünk nemesei” mintegy kétezren, hazaárulónak bélyegezték Deák Ferencet, mert az az 1836. évi országgyűlésen a jobbágyság terheinek könnyítését célzó törvények támogatásával a „*vérrel szerzett*” nemesi szabadság ellen mert támadni és április 4-én a gyűlésről hazafelé menet egyrészt Kehidának tartott és miután útközben néhány nemes agyonverték, sortűzet adtak a haza bölse kuriájára.

(Ekkor volt az, amidőn Deák Ferenc Zala vármegye követe megbízatását nem is fogadta el.)

És mégis mi történik 1848-ban?

Ugyancsak a rendi alapon összejött országgyűlés ki-

* Ünnepi beszéd 1936 márc. 15-én a Kecskeméti Kaszinóban.

¹ *Acsády I.*: A magyar birodalom története. II. 637. l.

mondja és elfogadja a közterhekben való egyenlő arányú részesedést, amellyel a saját maga nemesi kiváltságait megszüntette és a jobbágyság millióit *testvéri öleléssel* a polgárság színvonalára emelte.

Önkénytelenül felvetődik a kérdés, mi történhetett a közbeeső idő alatt, hogy a rendek, köztük Forintos György „nem fizetünk nemesei“ is ekkora nagy metamorfózison mentek keresztül?

*

Ha jól meggondoljuk, talán nem is volt az olyan nagy metamorfózis.

Tudjuk, hogy a szabadság-eszmék nem voltak újkeletűek az 1840-es években, sőt már 1825-ben sem és így nem öletszerűen támadtak 1848-ban.

Már az 1790/91-i országgyűlés foglalkozott velük, sőt kidolgozták azokat és megvalósításukat a következő országgyűlések feladatául tűzték ki. Úgyhogy a XIX. század elejétől fogva benne éltek azok a köztudatban, a szent szövetség és az önkényuralom nyomása alatt pedig mindjobban erősödtek.

Tárgyalták a vármegyék gyűlésein.

Ott szerepeltek a követi utasításokban.

Foglalkoztak velük maguk az 1832, 36, 40, 44. reformországgyűlések, amiket azután megvitattott az országgyűlési fiatalság is.

Széles körben terjedtek Kossuth lapja révén és olvasták azokat az augsburgi Allgemeine Zeitung hasábjain. (Ez volt az egyetlen külföldi sajtó-organum, amelyet a bécsi rendőr-minisztérium Ausztria és Magyarország területére beengedett.)

Kossuth és Wesselényi eliteltetése felkorbácsolta a háborgó közvéleményt, a párizsi meg a bécsi forradalmak híre pedig „szárnyakat adott a reformok égő vágyának“ s mint-hogy a kölcsönhatás közvélemény, országgyűlés és ifjúság között intenzív volt, az események kérlelhetetlen logikája az ifjúságot az élre állította.

Egyszóval az átalakulásnak a lelkekben végbe kellett menni, de ez nem máról holnapra következett be.

Vagyis 1825 és 1843-ban is voltak már a reform-eszméknek hívei, csakhogy kisebbségben lévén, az országgyűlésen nem, vagy alig mertek annak hangot adni és megfordítva 1848-ban is voltak annak ellenzői, de az előzmények után és

a 48-as események hatása alatt a fölhevült szenvedéllyel szemben nem lehetett, vagy nem volt tanácsos szembe szállani.

1848-at tehát úgy külföldön, mint bent az országban hosszabb reform-korszak előzte meg.

Az bizonyos, hogy eleinte meglehetősen bizonytalanság és fogalomzavar volt a szabadság-eszmék körül. Hiszen Forintos György nemesei is az *ősi szabadság* védelmében támadtak Deákra és csak az egymásra tornyosuló nagy események adtak mind határozottabb formát a követeléseknek.

De nemcsak a fogalmak körében, hanem a közállapotok terén is nagy volt a zűrzavar és a bizonytalanság.

Deák Ferenc 1848 júniusában így ír haza sógorának:

„Az idő és körülmények annyi veszéllyel fenyegetik honunkat, hogy azok közepette önegyéniségünk eszünkbe se igen juthat, pedig bizony azt se tudjuk: rácok fognak-e felakasztani, ha idejöhetnek, vagy Jelasics. Vagy az itteni népkoncol össze, mert ezek mind a megtörténhető dolgok sora tartoznak.“²

Ezek szerint, ha összevetjük a mai állapotokat a 48-as állapotokkal, első pillanatra megdöbbenő hasonlóságot találunk közöttük.

1848-at is reform-korszak előzte meg, ma is reform-korszakban élünk.

Az 1848-ikinak is reform-országgyűlés volt a neve, a mait is szeretjük annak nevezni.

A 48-as eszméknek is voltak zászlóvivői és voltak ellenzői. A mai reformtörekvéseknek is vannak. Mindkét iránynak voltak túlzói, a maiaknak is vannak.

Amazokat is egy európai földindulás előzte meg és robantotta ki, most is világrengés küszöbén vagy ha úgy tesszük, közepén élünk. Akkor is szörnyű bizonytalanság ült meg a lelkeket, most se tudjuk, mit hoz a holnap.

Igy állván a dolgok, nagyon is érthető, hogyha az 1848 március 15-i évfordulók alkalmából mind fokozottabb érdeklődéssel fordulunk a 48-as nagy idők és az azt megelőző reform-korszak felé.

Hiszen a történelem olyan tanulságokkal szolgál, hogy annak lapjairól szinte bepillantást nyerhetünk a jövőbe.

Vonjunk tehát párhuzamot a két korszak között.

Ha közelebbről tesszük vizsgálat tárgyává, mindjárt

² Könyi M.: Deák Ferenc beszédei. II. k. 238—239. o.

szemünkbe ötlük, hogy a hasonlóság a külsőségekben és a kísérő jelenségekben szinte hajszálnyi pontossággal mutatkozik, de maguk a reformok, amelyek a két kort foglalkoztatták, illetve foglalkoztatják, eltérők egymástól és mégis nagyon tanulságosak.

A 48-as reformeszmeék híveit elsősorban az alkotmányos reformok utáni vágy sarkalta. Ennek megfelelően maguk a reformok is túlnyomólag közjogiak voltak.

A mai kor figyelmét pedig elsősorban pozitív, anyagi, gazdasági, szociális és kulturális problémák foglalkoztatják s a reformok és maguk a reformtörekvések is többnyire ebből az eszmekörből születnek meg.

Akkor a parlamenti kormány-rendszer, a felelős minisztérium, a sajtószabadság és amit először kellett volna említenem, a rendi helyébe a *népképviseleti országgyűlés* és a vármegyék átszervezésére irányuló reform-törekvések nyomultak előre, most a földbirtokreform, a telepítési és a társadalom-politikai kérdéseknek adunk elsőséget és csak másodsorban beszélünk közigazgatási, vagy más közjogi reformokról. A kormányzat maga is kimondottan ezt a sorrendet tartja szem előtt.

Mindennek azonban megvan a maga kézzelfogható magyarázata.

A régi magyar alkotmány a XVI. században elérte fejlődésének csúcspontját, azontúl évszázadokon át nem változott.

Volt is rá gondja a nemességnek, hogy ne változzék, hiszen ez képezte a rendi jogok leghathatósabb biztosítékát. Innen van, hogy a XIX. században még a királyság szelleme is „szabadelműbb“ volt, mint a nemesség.

Ez az alkotmány, mely a nép túlnyomó részét kizárva tartotta, mint mondani szokás, az alkotmány sáncaiból, a maga merev formáival nem volt alkalmas az uralkodó eszmék (szabadság, egyenlőség) befogadására. Előbb tehát ezeknek a formáknak kellett leomlani, hogy a szabadság-eszmék oda bejuthassanak. Csak természetes tehát, hogy a közjogi reformoknak adtak elsőséget, hiszen a törvényhozók is a XIX. század világszemléletének légkörében éltek s mint maga Hóman is mondja, az embereket és az eseményeket a maguk korában, a maguk környezetében kell megítélni, hogy megértsük őket.

Érthető, hogy Széchenyinek lépésről-lépésre haladó, építő, az ország anyagi jólétének emelését célzó, megfontolt

gazdaság-politikai javaslatait az események egyelőre félretolták és a Deák és Kossuth problémáinak adtak elsőséget.

Ma már a rendi alkotmány középkori bilincsei lehullottak. Új eszméket kirekesztő formák nincsenek. Nincs Szent Szövetség, nincs önkényuralom, amelyikkel szemben biztosítékot kellene keresni; csak természetes, hogy a mai kor a pozitív anyagi és gazdaság-politikai reformok kora.

Ha a párhuzamot tovább folytatjuk, a 48-as nagy események további nagy tanulsággal is szolgálnak nekünk.

Már említettem, hogy száz évvel ezelőtt is zavarosak voltak a közállapotok s ehhez hasonlóan ma is nagy bizonytalanságban élünk.

A két korszak e téren is mutat tehát némi hasonlóságot. De, ha mélyebbre nézünk és az okokat keressük, azok között megint óriási különbségeket találunk.

Akkor a hatalom és a magyar nemzet, a magyarság és a felizgatott nemzetiségek ellentétes érdekei, egyszóval a belviszonyok ziláltsága, most pedig ellenkezőleg: belállapotaink szilárdsága mellett a külpolitikai, a nemzetközi viszonyok határtalan kuszáltsága és feszültsége tesz bizonytalaná a helyzetet. Amely utóbbit eredetileg a győző államok hatalomföltétele és egyoldalú biztonság keresése idéztek fel.

Ha pedig a győztes hatalmak magatartását és törekvését vizsgáljuk, akkor nagyon lesújtó képet nyerünk. Fájdalommal kell megállapítanunk, hogy a nemzeti ébredés korának szabadság-eszméi, amelyek akkor népmilliókat szabadítottak fel jármaikból, a mai korszaknak legszánalmasabb rokkantjai közé tartoznak.

Nem ellenkezik-e a szabadság eszméjével millióknak idegen uralma alá helyezése épen az önrendelkezési jog alapján; vagy szellemi értékek, áru, tőke- és emberi forgalom tekintetében soha nem látott válaszfalak emelése egymás mellett élő államok között?

Végül a római birodalom bukása óta volt-e korszak, amelyik a népeket annyira két különböző jogi kategóriába sorozta, mint ahogy cselekedte azt a Nemzetek Szövetsége, amidőn állandósította a győztes hatalmak önkényuralmát, amivel a népeket és nemzeteket első és másodosztályú népekre és nemzetekre osztotta.

A Nemzetek Szövetségének feladata lett volna a jog-

uralmat az egyenlőség és testvériség alapján biztosítani,³ s mi lett az eredmény, az általa kreált *nemzetközi* joguralom a barbár korszakra emlékeztető visszaesést mutat.

Merész állításnak látszik, de így van.

Köztudomású, hogy a jogi élet annyira fejlett volt a rómaiaknál, hogy maga a nemzetközi jog is csaknem teljesen kodifikálva volt a *jus feciale* nevet viselő kódexben. Ez azonban még sem volt az igazi nemzetközi jog, mert hiányzott belőle egy lényeges alkotórész, ami miatt egy bizonyos fokon túl fejlődni nem volt képes. Ez pedig a következő volt: Róma csak azzal a néppel élt békében, amelyikkel szorosabb barátsági szerződést kötött. Akivel ilyen szerződése nem volt Rómának, azt ellenségnek, barbárnak tekintette, amelyet meg kell semmisíteni. Vagyis minden jogász fejlettsége dacára hiányzott belőle a népek „*szerződésen kívüli közösségének a tudata*“.

Ezzel az elemmel a keresztyénség ajándékozta meg az emberiséget.

Ezt az elemet a keresztyénségben testvériségnek, a nemzetközi jogban emberi szolidaritásnak nevezzük.

Ez az elem hiányzott a római nemzetközi jogból.

Épen azért a római nemzetközi jognak a keresztyénség elterjedésével el kellett tűnnie, hogy helyet adjon az *újtestamentomi nemzetközi* jognak.

Ezzel az elemmel bővülve és folyton fejlődve jutottunk el a huszadik századig,⁴ amikorra ismét csaknem teljesen

³ A Nemzetek Szövetségének Egyességokmánya a következő bevezető sorokkal hirdeti ennek az új nemzetközi intézménynek a célját és alapelveit:

„A Magas Szerződő Felek, avégből, hogy a nemzetek együttműködését előmozdítsák és a nemzetközi békét és biztonságot megvalósítsák, még pedig:

a) azzal, hogy egyes esetekben kötelezettséget vállalnak a háború elkerülésére,

a) azzal, hogy nyílt, igazságos és becsületes nemzetközi összeköttetéseket tartsanak fenn,

a) azzal, hogy a nemzetközi jog szabályait ezentúl a kormányok kölcsönös magatartásának valóságos zsinórmértékéül határozottan elismerik, és a szervezett népeknek egymásközi érintkezésében az igazság uralmát és mindennemű szerződéses kötelezettségnek lelkiismeretes tiszteletbentartását biztosítják,

megállapították a Nemzetek szövetségének alább következő Egyességokmányát.“

⁴ Ennek a fejlődésnek nagyszerű mértföldjelzői voltak: 1648., 1815., 1856. és 1878.

kodifikálva volt már a nemzetközi jog.⁵ A világháború azután mindent megsemmisített.

Ekkor jött a Nemzetek Szövetsége, amelynek feladata lett volna új testámentomi alapokon és szellemben teljesen kiépíteni a nemzetközi jogot és biztosítani a jog uralmát. S e helyett itt van az „Új jog“, eltemetve benne az emberi szolidaritás, a testvériség, és megcsúfolva benne a kereszténység.

Ime idáig jutottunk csaknem 2000 év után.

Mi a magyarázata annak, hogy az emberi szolidaritás, igazi testvériség gondolata elhomályosult és a nemzetek életében a nemzetközi jog uralmát az ökológia váltotta fel. Egy ma is élő nagy gondolkozónk nyomán egyetlen szóval felelhetünk erre: a materializmus uralma. Gondolatmenete a következő:

A mai kor embere beleszületett a materiálista világba és ennek a világnak szellemi irányzata nemzedékünk lelkét most is hatalmában tartja.

Ez a mechanizált világ a maga technikai vívmányaival, napról-napra megújuló találmányaival a társadalmi élet testi, anyagi és gazdasági feltételei közül olyan kincsnek a birtokába juttatta az embert, amiről azelőtt még csak álmában sem mert gondolni. Ezekkel fogta és babonázta meg ezt a generációt.

De bármilyen kényelemről tudott is gondoskodni, bármennyire fel tudta is a fantáziáját csigázni, egyet nem tudott adni: szívet és emberszeretetet. *Ezért nem volt keresztényi.*

Elfelejtkezett arról, hogy az ember nemcsak test és értelem, hanem lélek, érző, vágyakozó szívvel. Hogy ez a szív nemesebb érzésekre vágyódik, magasabb, eszményibb szintre törekszik, ezek a nemesebb érzések hosszú időn át száműzve voltak belőle.

A lélek körülnéz valami új tájékozódás felé, új tartalmat, a szív új lelkiséget keres, de a materializmus ezt a lelkiséget nem tudja kielégíteni.

Két világban élünk. Még benne vagyunk az anyagi világban, de már szinte megcsömölve tőle. Még messze az evangéliumtól, de már áhitozunk utána.

Itt a történelmi pillanat, amelyet meg kell ragadni.

⁵ Gondoljunk a hágai két békekonferenciára. (1899. és 1917.)

Itt érezhető a nagy szükséglet, amelyet ki kell elégíteni. De hol és honnan.

Ha tanulmányozzuk a történelmet, megtaláljuk a feleletet arra a kérdésre, hogy honnan. S ha mélyebben tekintünk a magunk magyar multjába, mélységes megilletődéssel állapíthatjuk meg, hogy e téren a dicső magyar mult kifogyhatatlan kínálattal rendelkezik.

A mi történelmünk, közelebről a 48-as nagy idők is hatalmas erőforrásokkal kínálkoznak.

A szabadság és egyenlőség eszméje különben sem volt ismeretlen fogalom a magyar történelemben már 1848 előtt sem. Csak hogy akkor még egy kiváltságos osztály keretén belül, a magyar nemesi renden belül érvényesült. Azon kívül a magyar mindenk előtt a lélek embere volt. Nem csoda tehát, ha a magyar nemzet szíve és lelke nyitva állott a XIX. század uralkodói eszméi számára. S minthogy a testvériség nem ismer osztály és rendi különbségeket, mindekelőtt a rendi válaszfaloknak kellett leomlani. Nem véletlen az tehát, hogy az ország a közjogi reformokat helyezte előtérbe s ezek között is legelső helyre juttatta a népképviseleti országgyűlést.

Zala-vármegye 1848 január 5-én tartott közgyűlésén Deák Ferenc többek között így nyilatkozott: hallá, hogy az országgyűlésnek feladata a kormány felelőssége és a népképviselete. Szerinte ez utóbbi a fő, „mert — mondá — ne felejtjük, hogy mi a százezrek, a többi 10 millió lakos arányában ezen 10 milliónak 9 százados adósai vagyunk. Régi tartozást kell leróni, hogy azt mondhassa a nép: hála Isten és testvéri karokkal ölelhessen minket“.

De az igazi testvériség, az emberszeretet, nemcsak rendi és osztálykülönbségeket, hanem országhatárokat sem ismer, még pedig a nélkül hogy nemzetközivé válnék. Ennek is ragyogó példáit látjuk 1848-ban.

Kossuth 1848 március 3-án tartott országgyűlési beszédjében alkotmányt kér az osztrák örökös tartományok számára is és hogy ezt a követelést nem az ideig-óráig való felárgolás szülte, az kitűnik abból, hogy ezzel a kívánsággal találkozunk később Deák Ferenc híres husvétii cikkében is. Sőt belekerült ez a gondolat az 1867. évi XII. törvénycikkbe is.

A magyar országgyűlés fenkölt gondolkozására és keresztényi nemes érzelmeire vall, hogy az olasz népet is részesíteni akarta az alkotmányos kormányzás áldásaiban.

A képviselőház 1848 július 20-i ülésének napirendjén a trónbeszédre adandó válaszfelirat egyik kitétele szerint: „A nemzet öfelségének meg nem támadása és oltalmazására csak abban az esetben hajlandó segédkezet nyújtani, hogy ha a lombard-velencei nemzettel olyan béke és egyesség megkötése eszközöltetik, amely egyrészt öfelsége méltóságának, másrészt az olasz nemzet jogainak, szabadságának és méltányos kívánságainak egyaránt megfelel.“

Mindezek után tehát végezetül látva és tudva, hogy a nemzet mennyire benne volt az események sodrában, tegyük fel azt a kérdést, hogy cselekedhetett volna-e másképen 1848-ban, mint ahogy cselekedett. Erre a kérdésre nem-mel kell felelnünk épen azért, mert volt a nemzetnek a régi magyar lelkiséget szívében őrző s az uralkodó eszmék iránt önzetlenül lelkesedni tudó ifjúsága. Hogy a nemzetnek magának is volt ifjúi lendülete, volt idealizmusa, magasabb eszmékért, ideálokért lelkesedni tudása, mindenekfelett pedig szíve és lelke, az csak természetes. Ezek nélkül nem lett volna neki márciusi ifjúsága.

Nem régen hallottunk Kecskeméten egy gyönyörű előadást, melyből kiemelem a következő mondatot: „A magyar mindenekelőtt a lélek nemzete volt és ez volt a megmentő ereje“.

Jaj a nemzetnek, amelyik nem hisz a lélek primátusában, mert annak nincs ifjúsága, nincs jövője és nincs reménysége. Ezek nélkül pedig nincs keresnivalója a nap alatt.

Ifjúság, ifjúi lelkesedés és ideál nélkül leradírozták volna már a nemzetet Európa térképéről. Fel kell tehát újítani s meg kell becsülni a régi magyar lelkiséget s meg kell érteni az ifjúságot, ha még olyan nagy űr és szakadék van is a két generáció között, mint most az öregek és az ifjak között.

Tisza Istvánt miniszterelnök korában megválasztották a dunántúli egyházkerület főgondnokává és amikor ilyen minőségében először jelent meg Pápán, az ifjúság részéről nem akadt, aki üdvözölje. Végül is az ifjúsági egyesület elnökének kellett őt üdvözölni. Az ifjúság vezére azzal kezdte, hogy ő csak, mint az egyházkerület főgondnokát köszönti s nem mint miniszterelnököt s nem, mint politikust. Mert meg kell mondania, hogy politikájával az ifjúság nem tud egyetérteni.

Tisza azt válaszolta, hogy ő megérti az ifjúságot, sőt ör-

vend annak, hogy így gondolkozik, mert annak a nemzetnek nem volna jövője, amelyiknek az ifjúsága máris úgy gondolkodnék, mint ők öregek.

Ilyen megértésre van tehát szükség. E nélkül nem tudjuk áthidalni az apák és fiak közötti tátongó űrt, pedig attól függ a jövő. Az ifjúsághoz hozzá kell férkőzni, hogy nevelni és formálni tudjuk a lelkét és hogy átadhassuk neki a régi magyar lelkeséget. E nélkül a mi generációnk kiesik a történelemből s akkor a két generáció között még nagyobb lesz a szakadék, ami nélkül az ifjúság könnyen elszakadhat a multtól, elveszítheti a talajt a lába alól.

S ha már nem tudjuk is átadni az intéger Magyarországot, legalább adjuk át a mult lelkeségét csorbítatlanul.

Hármas tanítása van tehát 1848 március 15-nek.

Zarándokoljunk a multba és ássuk ki onnan a magyar lelkeséget, hogy abból mindenekelőtt a magunk számára merítsünk hitet és erőt.

Értsük és közelítsük meg az ifjúságot, hogy meg legyen a kapcsolat a mult és jövő között.

Végül nyujtsuk ki kezünket fiaink felé és ne engedjük, hogy a nehéz idők keményre tapossák a szívét; koraérett homlokáról simítsuk le a ráncokat és egyenesítsük ki a vállát, hogy tudjon Istenbenbízó reménységgel hinni, hinni, hinni!

Dr Joó Gyula

Október 31*

*Mélyen Tisztelt Ünneplő Közönség!
Keresztyén Testvéreim!*

Sok-sok ezer évvel ezelőtt, amikor az ember megjelent a földön, vele együtt az Ég csodálatosan tiszta kék színében, a mező zöld pázsitjában, a tavasz és a nyár tarka virágainak illatozó szépségeiben, Ádám és Éva sugárzó tekintetében megjelent az Isten arca is ezen a földön. Az ember, aki lenyűgözve állott meg a természet csodái előtt, aki remegve borult le az elemek félelmetes erőit látva, bárhová nézett, bármerre járt, Őt látta. Észre kellett vennie, hogy maga parányi, véges, gyenge, tehetetlen, erőtlen és gyarló lény, hogy vele szemben van egy mérhetetlen, egy végtelen, egy mindenható, egy erős és hatalmas szellem: az Isten. És az ember, amikor tudatára ébredt ennek, amikor fel-féllobbanó lidércként felmerült és tovatűnt előtte az Istenarc: keresni kezdte az Istent. A vallás a maga lényege szerint nem más, mint Isten keresése. A történelem minden kétséget kizáró módon bizonyítja, hogy az embernek minden korban és minden időben, műveletlen, félvad és primitív állapotban, épúgy mint a kultúra magas fokán, mindig volt, van és lesz vallása. Azért van ez így, mert az ember a teremtés pillanatától kezdve a mai napig kereste és keresi az Istent.

Az istenkeresés ösztönös valami. Az ember lelkét a teremtő úgy alkotta meg, hogy abban szüntelenül benne legyen a vágy egy tökéletes, egy magasabbrendű, egy nem e világból való lény: Isten után! Az Istent kereső embernek mindig hiányzik valami; hiába van vagyona, gazdagsága és rangja, hiába van tudása, hatalma, hiába van családja, gyermeke, hiába szeretik és rajongják körül, hiába tiszteli és becsüli a társadalom, mindez nem tudja betölteni lelkét.

* Ünnepi beszéd a kecskeméti református templomban 1936-ban a reformatio évfordulóján.

Befogadja ugyan őket, hely van ugyan a lélekben a számukra, de marad is még hely utánuk, nagy hely, nagy üresség, amelyet egyedül az Isten arca tud betölteni.

A teremtés legcsodálatosabb misztériuma az, hogy az ember örökké üres, boldogtalan, befejezetlen marad Isten nélkül. Az Istentől vagyunk ezen a világon és az emberlék, ez a mindenható Egészből kiszakított parányi atóm leküzdhetetlen erővel vágyik vissza az alkotóhoz. Mint ahogy a kicsiny vasdarabot ellenállhatatlan erővel vonzza magához a mágnespatkó, úgy hív vissza mindannyiunkat magához Isten. És mi keressük, szüntelenül keressük Őt, hogy visszatérhessünk hozzá, hogy egyesülhessünk Vele, hogy a világ-mindenségben gyámoltalanul bolyongó parányi atóm, az emberi lélek, újra visszatérjen oda, ahonnan eredt, ahonnan jött.

Ha a vallás Isten keresése, akkor a vallás úgy éri el a maga célját és akkor tölti be a maga hivatását, ha általa megtaláljuk Istent. *Az igazi vallás: Istennel való találkozás, Isten megtalálása.* Az emberiség évezredekén át a vallások igen különböző formáiban, nekünk pogány sokistenimádásban, politeizmusban, babonás fétisizmusban kereste Istent és vélte feltalálni, de hasztalanul: az Istenarc megjelent ugyan egyes kiválasztott prófétaelkü férfiak előtt, de a tömegek számára ismeretlen maradt.

Az emberiség valójában kétszer találkozott Istennel, kétszer látta meg Isten igazi arcát. Először akkor, amidőn Isten a bűnben és bálvány imádásban megtévelyedett emberiséget megszánta és saját fiát a Jézus Krisztust küldte le erre a földre, hogy általa mindenki, akinek szeme van a látásra, meglássa és megtalálja az Isten igazi arcát, az ember-testbe öltözött Istent: Jézust. Az igaz Istennel való első találkozás a keresztyénség volt. Hányan látták Jézust, az embert és milyen kevesen látták Jézust, az Istent. Milyen kevesen ismerték fel benne azt, akit annyi tévelygés, annyi szenvedés, annyi könnyörgés közben száz és száz emberöltőn át kerestek: az Istent. De azok, akik az Istent egyszer meglátták és megtalálták, soha többé nem tudták elfelejteni, soha többé nem tudtak elszakadni Tőle. A parányi emberlék, az atóm egyesült Istennel és néhány apostol belekiáltotta a bűnös és akkor gyönyörökbe, élvezetekbe és fényűzésbe merült világba: *megtaláltuk az Istent! Megtaláltuk az Istent.* Vele teljessé lett életünk, betelt a lelkünk, nincs többé vágyunk s nem hiányzik többé semmi: boldogok vagyunk!

Aztán az egész világ meghallotta az apostolok hitvallását, mindenki meg akarta találni az Istent és így lett a világ — minden földi hatalom, minden üldözés és minden erőszakos kegyetlenkedés ellenére — keresztyénné.

A világ ugyan keresztyénné lett de elhaltak azok, akik szemtől-szembe látták az Istenembert, akik hallották beszédét, ismerték cselekedeteit, akik Vele éltek. Századok múltak el s a keresztyénség megmaradt, de homályosult Isten igazi arca. Eleinte még élesen látta mindenki, mint egy apró részletekig kidolgozott festményt. Aztán a festményt üveg alá tették, körüldíszítették, pompás fátyolt vontak elébe, úgyhogy az emberkéz alkotta külsőségek lassan eltakarták az atyai arcot.

Századokon át úgy élt az emberiség, mint a gyermek, akit nem engednek közel az édesanyjához. Mert mit ér a gyermeknek az, ha egy magas torony vasrácsos ablakán át megmutatunk neki egy távoli fekete alakot és azt mondjuk: nézd, ott megy az édesanyád! A gyermek nem a hideg és érzéketlen rácsot akarja kicsiny kezeivel átölelni, hanem az édesanya forró keblére akarja szorítani a maga kócos fejét, síró szemét, remegő szívét. Így vagyunk mi mindannyian. Az Isten számunkra olyan, mint a gyermeknek az édesanya. Csak akkor találhatjuk meg, csak akkor találkozhatunk vele s csak akkor töltheti be lelkünket, ha egészen közel jön hozzánk, ha elérhetjük, ha érezzük a jelenlétét, ha halljuk a szavát, ha megfoghatjuk a kezét. Ha feloldódhat lelkünk egy nagy bizonyosságban: *megtaláltam az Istent, velem van az Isten! Ez a bizonyosság a Hit.*

Keresztyén Testvéreim, előttem hivatottabbak többiben elmondották már és ti mindannyian tudjátok mi volt a reformáció, hogyan ment végbe, mi idézte elő, mit hozott az emberiségnek és mit jelent az emberiség számára. Én mind ezt egyetlen mondatban foglalom össze: *a reformáció az emberiség második találkozása Istennel.*

Ha ezt érezzük, hisszük és tudjuk, nem kell többé részletezni a reformáció jelentőségét, mert a reformáció a mi számunkra mindent jelent, azaz magát az Istent jelenti. Azt mondotta Jézus János evangéliumában: „*Megismeritek az igazságot és az igazság szabadokká tesz titeket.*“ Ezt az igazságot ismerték fel először a nagy reformátorok Luther, Zwingli, Kálvin az Isten fiának, a Jézus Krisztusnak beszédéből, a Szentírásból és ez a felismert igazság *szabaddá* tette őket. Nem volt többé uralma felettük semmiféle földi

hatalomnak, sem pápának, sem egyháznak. Odakiáltották a világnak épúgy mint az apostolok: *megtaláltam az Istent*. Aztán jöttek a többiek, ezerek és százezrek, milliók, mi mindannyian, akik visszatértünk a Szentíráshoz, belőle megismertük az igazságot és szabadokká lettünk. Innen van az, hogy nálunk minden hívő igehirdető és pap, mert az egyszer megtalált igazság elemi erővel kíván kitörni mindenkiből és többé el nem rejthető. És innen van az, hogy a protestantizmus az igazság és a szabadság vallása. Nekünk nem kellenek bálványok, fétisek, nem kellenek közvetítők, mi mindnyájan magunk akarjuk megtalálni az igazi Istent, magunk keressük az igazságot. És ezért van az, hogy az evangelium embere nemcsak a hitben, hanem az életben is az igazságot keresi. Nyílt, őszinte, becsületes és igazságszerető, bár az igazmondás fájdalmas valami és háládatlan feladat. Az igazság a protestantizmus szent eszménye, mert Istentől ered és azt jelenti, hogy a földi értékeket isteni zsinórmértékkel mérjük.

És a reformált keresztyénség a szabadság vallása. Az igazság felismerése által megtaláltuk Istent és Ő felszabadított bennünket egyszülött fiának, a Jézus Krisztusnak halála által a bűn és vele minden földi hatalom rabszolgaságából. Szabadok lettünk. Egyedül az igaz Istenben való viszonyosság, a *hit által s egyedül Isten kegyelméből*. Szabadok lettünk gondolkozásban, akaratunkban, lelkiismeretünkben. Gondolat, akarat és lelkiismereti szabadság: a reformáció nagy lelki programja. A reformáció letörölte a középkor emberének arcáról a börtön és a lelki rabság sápadt színét, kezeiről és lábairól levette a bilincseket, testéről letépte a fegyencruhát és cserébe odaadta néki a felszabadulás boldog érzését. S a felszabadult ember, amikor a szabadság mérhetetlen birodalma feltárult előtte, ujjongva kitárt kezeivel az Istent ölelte magához. A kálvinizmus szabadsága az olyan ember szabadságát jelenti, aki Istent megtalálta. Azt jelenti, hogy előttünk, a lelkünk előtt egy szenvedő töviskoszorús arc lebeg, Jézus Krisztus arca, Isten arca és mi annyira szeretjük ezt az arcot, hogy szabad gondolatainkat, akaratunkat, cselekvésünket és lelkiismeretünket hozzá mérjük. Lelki egységben élünk vele, belőle merítjük gondolatainkat, Ő irányítja akaratunkat és egyedül Ő van hivatva feloldozni lelkiismeretünket.

Ma a reformáció 419 éves jubileumát jöttünk össze ünnepelni a nagy elődökre, a harcos, igazságot kereső hősökre.

szabad hitükért mártírhálált halt ősökre emlékező büszke öntudattal és duzzadó kebellemel, de itt az Isten házában, ahol a hófehér falakról Isten arca néz le ránk, tisztában kell lennünk azzal is, hogy az emlékezés nemcsak ünneplést jelent, hanem elsősorban kritikát, önbírálatot. Mert nem elég az, hogy kálvinista eleink megtalálták az Istent és tántoríthatatlan hitükkel szembeszálltak az igazságért egy egész világgal, hanem szükséges tudnunk azt is, hogy ránk 1936 református magyarjaira milyen kötelességet ró a mi vallásunk.

Alig vonult el felettünk a világ legiszonyatosabb, legborzalmasabb pusztító háborúja: a világháború, most ismét újabb, véresebb, öldöklőbb összecsapás fenyeget a maga minden képzeletet felülmúló rémségeivel. Ennek az új világégésnek első lángja gyilkos testvérharcban már kirobbant Spanyolországban. Napról-napra halljuk a szörnyűbbnél szörnyűbb híreket és már látjuk a pusztulás tüzét, mint terjed egyre jobban és jobban. Lelki szemeinkkel már látjuk a feldult, rommá lőtt városokat, a felégett vetéseket, a hamuvá vált erdőket, a családi tűzhely üszkös falait, halljuk az anyák zokogását, özvegygé lett hitvesek és elárvult gyermekek jajszavát! S a szívünket döbbenetes rémület szorítja össze, amikor felkiáltunk: hol van a keresztyénség? Hol vannak, akik látták a töviskoszorús Krisztus arcát?

Testvéreim! Azt mondták egyesek, hogy a világháború a keresztyénség csődjét, kudarcát jelentette; annyi azonban bizonyos, hogy a protestantizmus a világot Istenhez vezérlő eszmévé csak akkor válhat és a maga hivatását csak akkor tudja betölteni, ha képes lesz megakadályozni az emberiség öldöklő testvérharcát. A protestantizmus hivatása ezért ma nagyobb és jelentőségteletesebb, mint valaha volt. A protestantizmus ma egy égisz alá kell tiltakozás, tiltakozás az ellen, hogy a földön más hatalom legyen és érvényesüljön Istenen kívül! Legyünk mindannyian életünkkel és halálunkkal, hitünkkel és vallásunkkal, beszédeinkkel és cselekedeteinkkel egy örök, mementó a világ számára, hogy Isten, egyedül Isten uralkodik ezen a földön. És ekkor, ebben a beteljesedésben *felragyogva rajtunk az Isten arca, az igazság és a szabadság mellett elnyerjük tőle a békeséget és a szeretetet.* Ezért 1936 okt. 31-én így imádkozunk hozzá: „Jöjjön el a Te országod!”

Dr Kiss Barnabás

Kormányzó testületek

A) Egyetemes konvent.

Konventi elnökség:

Dr. Ravasz László
a dunamelléki egyházker. püspöke,
a M. Tud. Akadémia másodelnöke, m. kir. t. t.
a felsőház tagja

Dr. Balogh Jenő
a dunántúli egyházker. főgondnoka,
ny. igazságügyminiszter, b. t. t.
a felsőház tagja

B) Kormányzó-bizottság.

Elnök: *dr. Balogh Jenő* H. elnök: *dr. Ravasz László*

Előadó és jegyző: *dr. pusztarádóczi Dezső Gyula*

Tagjai: 1. a Konvent részéről: *dr. Balogh Jenő*, *dr. kisbaczoni Benedek Zsolt* kormányfőtanácsos, konventi tanácsos, *dr. szentpéteri Kun Béla* egyetemi tanár és *dr. Ravasz László*.

2. a dunamelléki ref. egyházkerület részéről: *dr. Finkay Ferenc* koronaügyész, m. kir. t. t., a felsőház tagja és *dr. Imre Sándor* v. m. kir. államtitkár, egyetemi tanár;

3. a kecskeméti ref. egyház részéről: *dr. Hetessy Kálmán* ref. lelkész, egyházkerületi tanácsbíró, egyházmegyei főjegyző és *dr. Joó Gyula*, a dunamelléki ref. egyházkerület főjegyzője, a kecskeméti ref. egyház főgondnoka, egyetemi c. ny. rk. tanár;

4. Kecskemét th. város közönsége részéről: *dr. balásfalvi Kiss Endre* polgármester és *Szabó Jenő* tb. tanácsnok, a kultúrügyosztály vezetője;

5. a jogakadémia tanári kara részéről: *dr. pusztarádóczi Dezső Gyula* dékán és *dr. Rácz Béla* prodékán.

C) Jogakadémiai tanári szék.

Tagja a dékán elnökletével minden működő tanár, a szerv. szab. 41. §-ában szabályozott esetben a magántanárok és megbízott előadók is.

A jog- és államtudományi kar személyzete

Déán:

Dr. pusztarádóczy Dezső Gyula, a jog- és államtudományok doktora, a debreceni m. kir. Tisza István Tudományegyetem c. ny. rk. tanára és a jogi fakultás magántanárainak kari képviselője, a Magyar Tudományos Akadémia babérkoszorús érme tulajdonosa; főiskolánkon a magyar és osztrák magánjog és bányajog meghívás útján megválasztott nyilvános rendes tanára, a III. alapvizsgálati bizottság h. elnöke és a főiskolai könyvtár örökös öre. Jogakadémiai magántanár főiskolánkon 1910—14-ig és 1915—18-ig; h. jogtanár a sárospataki jogakadémián 1914—15-ig; ny. rk. tanár a máramarosszigeti jogakadémián 1918—19-ig és ny. r. tanár ugyanott 1919—20-ig. 1920 aug. 31 óta jogakadémiánk ny. r. tanára és tíz évig volt h. igazgatója, majd prodékánja. — Lakása: III., Munkácsy-utca 18. sz.

Prodékán:

Dr. Rácz Béla, a jog- és államtudományok doktora, a Ferenc József tudományegyetem c. ny. rk. tanára, a jogbölcseészet, büntetőjog és bölcsészeti erkölcstan nyilvános rendes tanára, a III. alapvizsgálati bizottság elnöke; jogtanár 1901 nov. 1., az Egyetemes Ref. Jogakadémián 1924 nov. 1. óta. — Lakása: V., Rákóczi-út 5.

Nyilvános rendes tanárok:

Dr. Rácz Béla (l. fentebb).

Dr. Joó Gyula, a jog- és államtudományok doktora, a Ferenc József tudományegyetem c. ny. rk. tanára; a magyar közjog, politika, nemzetközi jog és enciklopédia nyilvános rendes, a magyar közigazgatási jog helyettes tanára; a II. alapvizsgálati bizottság h. elnöke; jogakad. gyümölcsös fel-

ügyelő tanár; jogtanár 1903 febr. 1 óta. — Lakása: III., Horthy Miklós-tér 1. Telefon 722.

Dr. vitéz Révész Bence, a jogtudományok doktora, okleveles ügyvéd; c. népf. százados, az I. és II. oszt. ezüst vitézségi érem, Károly csapatkereszt és a „Háborús emlék-érem“ tulajdonosa; a kecskeméti ref. egyháztanács tagja, a Kecskeméti Kaszinó választmányi tagja; az egyházjog, magyar alkotmány és jogtörténet és a legújabbkori történelem nyilvános rendes tanára; az I. alapvizsgálati bizottság elnöke; jogakad. ifj. felügyelő tanár; jogtanár 1917 szept. 1 óta. — Lakása: III., Sétatér-u. 4.

Dr. pusztarádóczy Dezső Gyula (l. fentebb.)

Ifj. dr. kövesdi Boér Elek az államtudományok sub auspiciis Gubernatoris doktora, a szegedi Ferenc József Tudományegyetem magántanára, a nemzetgazdaságtan a szociálpolitikával, a pénzügytan és statisztika nyilvános rendes tanára; a II. alapvizsgálati bizottság elnöke; tanári kari jegyző; jogakad. pénztárnok; jogtanár 1929 okt. 1 óta. — Lakása: VIII., Szabadság-tér 3.

Tiszteletbeli jogakadémiai nyilv. rendes tanár:

Dr. Réthey Ferenc, a jog- és államtudományok doktora, a Ferenc József Tudományegyetem magántanára, tb. jogakadémiai nyilv. rendes tanár, 13 és fél évig volt kecskeméti, majd több évig kassai jogakadémiai nyilvános rendes jogtanár, Moson vármegye nyug. főispánja; a magyar külügyi szemináriumnak a nemzetközi magánjogból meghívott előadója; a római jog helyettesítő tanára. — 1930 szept. 1 óta a nemzetközi magánjog előadója. — Lakása: IV., Nagykőrösi-utca 25.

Nyilvános rendkívüli tanár:

Dr. balásfalvi Kiss Barnabás, a jogtudományok doktora. 1935. évi június 3 óta jogakadémiánkon a római perjog előadója, 1936. évi szept. 1 óta a magyar polgári perjog és a kereskedelmi-, váltójog helyettesítő, 1937 július 1 óta pedig ny. rk. tanára. — Lakása: III., Szabadság-tér 1.

Magántanárok, megbízott előadók, lektorok és szakoktatók:

*Dr. Horváth Mihály** orvos, közegészségügyi főtanácsos, v. országgyűlési képviselő; 1885 szept. 1 óta a közegészségtan magántanára. — Lakása: III., Széchenyi-tér 3.

Milhoffer Sándor. okl. gazdász, közgazdasági író; 1904 szeptember 1 óta az agrárpolitika magántanára. — Lakása: Budapest, VI., Eötvös-utca 42.

Dr. Ottlik László, m. kir. miniszterelnökségi osztálytanácsos, egyetemi magántanár, 1922 szept. 4 óta a jog- és állambölcsélet előadója, 1927 óta magántanára. — Lakása: Budapest, I., Bíró-utca 3.

Dr. devecseri Schultheisz Emil, honv. minisztériumba beosztott főelőadó-bíró (szds. hadbíró), 1931 szept. óta a katonai büntetőjog és eljárás jogakad. m. tanára. — Lakása: Budapest, II., Lánchíd-utca 7.

Dr. gesztelyi Nagy László, a Duna—Tiszaközi Mezőgazdasági Kamara igazgatója, m. kir. gazdasági főtanácsos, egyetemi m. tanár, a közgazdaságtan jogakad. m. tanára. — Lakása: Horthy-Miklós-út 10.

Dr. Soós József kecskeméti kórházi főorvos, egyetemi m. tanár; 1937 júl. 1 óta a közegészségtan jogakad. m. tanára. — Lakása: III., Horthy Miklós-út 3/a.

Dr. Hajdú József jog- és államtudor, okl. közgazdász, gyakorló ügyvéd; 1927 szept. 1 óta a pénzügyi jog előadója. — Lakása: III., Irinyi-utca 10.

Dr. Soós Ferenc, m. kir. p. ü. főtanácsos, a kecskeméti m. kir. adóhivatal főnöke, 1933 szept. 1 óta az államszámvitel-tan előadója. — Lakása: Katona József-u. 1/a.

Dr. Nagy György törvényszéki orvos, 1933 szeptember 1 óta a törvényszéki orvostan előadója. — Lakása: IV., Rákóczi-út 2.

Klein Gyula, ref. reálgimn. tanár, 1927 febr. 1 óta a német nyelv lektora. — Lakása: V., Kálvin-tér, Újkollégium.

Barsi Leidenfrost Adolf, 1931 március 1 óta az angol nyelv lektora. — Lakása: V., Rákóczi-út 17—19.

* Meghalt 1937. március 16-án

Gaál Tibor, ref. reálgimn. tornatanár, jogakad. testnevelési tanár. — Lakása: III., Kápolna-u. 8.

Bánfai Benő, jogakad. vívómester. — Lakása: V., Fecske-utca 18. szám.

Rimóczy János, jogakad. vezető lövészfőoktató. — Lakása: Ó-Temető-utca 8.

Jogakad. tisztviselők:

Dr. Vasváry Sándor, jogtudor, jogakad. questor. — Lakása: III., Hoffmann János-utca 15.

Dr. Topor György, államtudor, e. e. tart. zászlós, jogakad. titkár. — Lakása: V., Hunyadi-város 40/c.

Jogakad. gyümölcsöskertész:

Faragó Balázs. — Lakása: Koháry-kertek.

Jogakad. pedellus:

Váradi Jánosné. — Lakása: az Intézet épületében.

A jogakadémián az 1936—37. évben tartott előadások

ELSŐ FÉLÉV.

A) Kötelező jogi főkéllégiumok.

I. Első évfolyam.

Római jog; heti 8 óra, előadta: dr. Réthey Ferenc tb. ny. r. tanár, mint helyettes.

Magyar alkotmány- és jogtörténet, tekintettel a nyugat-európai jogfejlődésre; heti 5 óra, előadta: dr. vitéz Révész Bence ny. r. tanár.

Bevezetés a jog- és államtudományokba; heti 2 óra, előadta: dr. Joó Gyula ny. r. tanár.

II. Második évfolyam.

Közgazdaságtan; heti 5 óra, előadta: dr. ifj. kövesdi Boér Elek ny. r. tanár.

Jogbölcshészet; heti 6 óra, előadta: dr. Rácz Béla ny. r. tanár.

Magyar magánjog; heti 5 óra, előadta: dr. pusztarádóczi Dezső Gyula ny. r. tanár.

Művelődéstörténet; heti 4 óra, előadta: dr. Réthey Ferenc tb. ny. r. tanár, mint helyettes.

III. Harmadik évfolyam.

Magyar anyagi büntetőjog; heti 5 óra, előadta: dr. Rácz Béla ny. r. tanár.

Osztrák magánjog; heti 6 óra, előadta: dr. pusztarádóczi Dezső Gyula ny. r. tanár.

Magyar kereskedelmi- és váltójog; heti 6 óra, előadta: dr. balásfalvi Kiss Barnabás h. tanár.

Magyar polgári törvénykezési jog; heti 5 óra, előadta: ugyanaz.

IV. Negyedik évfolyam.

Magyar közigazgatási jog; heti 5 óra, előadta: dr. Joó Gyula ny. r. tanár, mint helyettes.

Magyar pénzügyi jog; heti 4 óra, előadta: dr. vitéz Révész Bence ny. r. tanár, mint helyettes.

Politika; heti 6 óra, előadta: dr. Joó Gyula ny. r. tanár.

Egyházjog; heti 7 óra, előadta: dr. vitéz Révész Bence ny. r. tanár.

B) Kötelező speciálkollégiumok.

1. *Fejezetek a közgazdaságtan elmélete köréből*; heti 1 óra, előadta: dr. ifj. kövesdi Boér Elek ny. r. tanár.

2. *Szociálpolitika* (II. évesek számára); heti 2 óra, előadta: u. a.

3. *Közgazdaságtani szemináriumi gyakorlatok*; heti 2 óra, előadta: u. a.

4. *Katonai büntetőjog*; heti 2 óra, előadta: dr. devecseri Schultheisz Emil, hadbíró-százados.

5. *Allamszámviteltan*; heti 2 óra, előadta: dr. Soós Ferenc pü. főtanácsos, mb. előadó.

6. *Törvényszéki orvostan*; heti 2 óra, előadta: dr. Nagy György törvényszéki orvos, mb. előadó.

7. *Korszerű honvédelmi kérdések*; heti 2 óra, előadta: vitéz Grassy József mb. előadó.

C) Fakultatív speciálkollégiumok.

1. *Az alkotmánybiztosítékokról*; heti 2 óra, előadta: dr. Joó Gyula ny. r. tanár.

2. *Fejezetek a pénzügytan köréből*; heti 2 óra, előadta: dr. Hajdu József mb. előadó.

3. *Német nyelv*; heti 3 óra, előadta: Klein Gyula lektor.

4. *Angol nyelv*; heti 3 óra, előadta: barsi Leidenfrost Adolf lektor.

MÁSODIK FÉLÉV.

A) Kötelező jogi főkéllégiumok.

I. Első évfolyam.

Római jog; hetenként 8 óra, előadta: dr. Réthey Ferenc tb. ny. r. tanár, mint helyettes.

Magyar alkotmány- és jogtörténet, tekintettel a nyugat-európai jogfejlődésre; hetenként 7 óra, előadta: dr. vitéz Révész Bence ny. r. tanár.

II. Második évfolyam.

Magyar magánjog; hetenként 5 óra, előadta: dr. pusztarádóczi Dezső Gyula ny. r. tanár.

Pénzügytan; hetenként 5 óra, előadta: dr. ifj. kövesdi Boér Elek ny. r. tanár.

Közjog; hetenként 6 óra, előadta: dr. Joó Gyula ny. r. tanár.

Nemzetközi jog; hetenként 3 óra, előadta: u. a.

III. Harmadik évfolyam.

Magyar anyagi büntetőjog gyakorlatokkal; hetenként 5 óra, előadta: dr. Rác Béla ny. r. tanár.

Magyar büntető perjog, tekintettel a katonai büntető perjogra; hetenként 5 óra, előadta: dr. Rác Béla ny. r. tanár.

Statisztika; hetenként 4 óra, előadta: dr. ifj. kövesdi Boér Elek ny. r. tanár.

Magyar polgári törvénykezési jog; hetenként 5 óra, előadta: dr. balásfalvi Kiss Barnabás h. tanár.

IV. Negyedik évfolyam.

Közigazgatási jog; hetenként 5 óra, előadta: dr. Joó Gyula ny. r. tanár, mint helyettes.

(A még kötelező heti 15 óra a tanrend többi tárgyaiból vétetett fel.)

B) Kötelező speciálkollégiumok.

(Csak az elsőévesekre kötelező.)

Etika; heti 4 órában, előadta: dr. Rácz Béla ny. r. tanár.

Legújabbkori történelem; heti 4 órában, előadta: dr. vitéz Révész Bence ny. r. tanár.

Korszerű honvédelmi kérdések; heti 2 órában, előadták: vitéz Kovács Gyula és Beregfy Károly mb. előadók.

C) Fakultatív speciálkollégiumok.

1. *Különböző választójogi rendszerek*; heti 1 órában, előadta: dr. Joó Gyula ny. r. tanár.

2. *Bányajog*; heti 2 órában előadta: dr. pusztarádóczi Dezső Gyula ny. r. tanár.

3. *Magánjogi szemináriumi gyakorlatok* (III—IV. évek számára); heti 2 órában, előadta: u. a.

4. *Közgazdasági szemináriumi gyakorlatok*; heti 1 órában, előadta: dr. ifj. kövesdi Boér Elek ny. r. tanár.

5. *Római öröklési jog*; heti 2 órában, előadta: dr. Réthey Ferenc tb. ny. r. tanár.

6. *Nemzetközi magánjog*; heti 2 órában, előadta: u. a.

7. *Az Alföld szerepe gazdasági életünkben*; heti 1 órában, előadta: dr. gesztelyi Nagy László jogakadémiai m. tanár.

8. *Időszerű agrárproblémák*; heti 1 óra, előadta: u. a.

9. *Római perjog*; heti 2 órában, előadta: dr. balásfalvi Kiss Barnabás h. tanár.

10. *Allamszámviteltan*; heti 2 órában, előadta: dr. Soós Ferenc, pü. főtanácsos, mb. előadó.

11. *Közegészségtan*; heti 2 órában, előadta: dr. Horváth Mihály jogakadémiai m. tanár.

12. *Német nyelv*; heti 3 órában, előadta: Klein Gyula ref. reálgimn. tanár, jogakadémiai lektor.

13. *Angol nyelv*; heti 3 órában, előadta: barsi Leidenfrost Adolf, jogakadémiai lektor.

Vizsgálati bizottságok

I. alapvizsga. Elnök: dr. vitéz Révész Bence, helyettes elnök: dr. Rácz Béla. Tagok az összes ny. jogtanárok.

II. alapvizsga: Elnök: dr. ifj. kövesdi Boér Elek, helyettes elnök: dr. Joó Gyula. Tagok az összes ny. jogtanárok.

III. alapvizsga. Elnök: dr. Rácz Béla, helyettes elnök: dr. pusztarádóczi Dezső Gyula. Tagok az összes ny. jogtanárok.

A joghallgatók névsora

A z e l s ő f é l é v b e n

I. évesek:

Amberboy-Kiss Pál	Kiss Lehel
Antal Domokos	Klucs Béla
Aranka Sándor	Koczóh Zoltán
Augner János	40 Koncz István
5 Ábry Béla	Kónya Imre
Bajusz Gyula	Márkus Dénes
Balogi Károly	Molnár Endre
Barth László	Molnár Gusztáv
Bata István	45 Molnár László
10 Birnbaum Ernő	H. Nagy Lajos
Bódogh Géza	Nagy László
Bús Károly	Nagy Miklós
Chiovini Béla	Neumann István
Csapó József	50 Nyárády Iván
15 Cserhádi Oszkár	Papp Ambrus
Elefánt Ervin	Patz Kálmán
Fajszí Árpád	Polgár Károly
Faragó Jenő	Prém József
Farkas Miklós	55 Radnóti Géza
20 Fodor Alajos	Rozsnyai Simon
Garzó György	Sallai Imre
Gáspár József	Sántha Ferenc
Götz László	Schneider Vince
Groszman Miklós	60 Iványosi Szabó Ferenc
25 Gyulai Arisztid	Szabó János
Haraszty Tivadar	Szarka László
Hauss Vilmos	Szeless Jenő
Hedvig Balázs	Szepesi István
Hegedűs Mihály	65 Teszary Béla
30 Iváskó Sándor	Vörösmarthy Lajos
Jeszenczei Jankovich József	Zweig György
Kaffka Ferenc	Zweig Ernő
Kardoss Elemér	(Összesen: 68)
Kasztovszky Béla	
35 Kelemen László	
Kerényi Endre	

II. évesek:

Balázs István
Balogh György
5 Banó Benedek
Barthalis József
Bába József
Bálint Béla
Beke Jenő
10 Berez Géza
Berzsenyi Béla
Boczkó Gyula
Brezina Alfréd
Czeglédy László
15 Csató Endre
Cserényi Gyula
Cserzy Béla
Csiszár Tibor
Deák István
20 Dobos László
Dömötör István
Enyedi György
Erődy Zsolt
Faragó József
25 Faragó Sándor
Fazekas János
Fodor György
Fodor Imre
Gács János
30 Gál József
Glázer László
Gurmai Mihály
Györgyi Antal
Győry Sándor
35 Győry Imre
Harcza János
Hecht István
Horváth Lajos
Irházy Ferenc
40 Jakus Gábor
Jeney Pál

- Kalán Ferenc
 Kalmár Lajos
 Katona Béla
 45 Kálmán László
 Kálóczy László
 Kecskeméti István
 Kenéz Endre
 K. Kiss Gerzson
 50 Kiss Kálmán
 Kis Zoltán
 Klimász Rudolf
 Knuth Károly
 Kolozi Rechtórisz
 Gyula
 55 Kovács Dezső
 cs. Kovács István
 zs. Kovács István
 Kovács József
 dr. Kovács Lajos
 60 Körösi József
 Kövári László
 Labancz László
 Lantos Endre
 Lendvai Antal
 65 Losonczy Sándor
 Lovassy Péter
 Marczell István
 Máthé Ákos
 Medgyasszay Vince
 70 dr. Medveczky
 Zsigmond
 Molnár József
 Murányi Albert
 Nagy József
 Németh Lajos
 75 Nyitrai Tibor
 Palásti László
 Petneházi Imre
 dr. Fintér Péter
 Rakó István
 80 Rétségi István
 Rigó Mihály
 Révész István
 Ritook Dénes
 Rusz István
 85 Rusz János
 Sávoly Ferenc
 Schramm Béla
 Schwickert Ferenc
 Seőhbő Tibor
 90 Sipos Károly
 Soós Kálmán
 Sternfeld István
 K. Szabó Benedek
 G. Szabó István
 95 Szabó László
 Szabó László Ottó
 Szalontay György
 Szarka Gábor
 Szekefű László
 100 Szentirmai József
 á. Szilágyi Mihály
 Szivák György
 Szórád József
 Tarján Márton
 105 Tary Béla
 Tauber Károly
 Téglássy Géza
 Tényi Kálmán
 Toroczkay Dezső
 110 Tóber Rudolf
 Tóth István
 Turbuoz Imre
 Ugróczy Sándor
 Vajda Béla
 115 Varga Sándor
 Varga Zoltán
 Ványi Jenő
 Véber Mihály
 Végh Béla
 120 Vörös Ferenc
 Zakar Jenő
 Zong János
 (Összesen: 123)
- III. évek:**
- Auspitz Ferenc
 Bán Ferenc
 Binder J. Raoul
 Bogárdi János
 5 Bogár János
 Bognár Sándor
 Bolváry Béla
 r. Borbély Gábor
 Bódi Béla
 10 Czakó László
 Cseh Ferenc
 Csetle László
 Dalmany Győző
 Dancsi Lajos
 15 Dobos Vilmos
 Dobozi Illés
 Donáth Ambrus
 Farkas István
 Fehérdi Károly
 20 Fodor István
 Gámán Lóránt
 Götz István
 Gubacsi Pál
 Gyulai László
 25 Hartner Rezső
 Homoky István
 Horváth József
 Katona László
 b. Kádár Béla
 30 Kecskés János
 Keresztesi Gábor
 Kimpál G. József
 Király Endre
 Király Pál Tibor
 35 Kiss Géza
 Kiss László
 Kiss Mózes
 Koncz Pál
 Koncwald Ferenc
 40 Kovács Dezső
 Sikari Kovács József
 Laczkovich Béla
 Lakatos András
 Lóránt Gyula
 45 Major György
 Marosi József
 Matuz György
 Medveczky Albert
 Mikulásik Tibor
 50 Nagy Béla
 Nemere János
 Ottó Gyula
 Papp Kálmán
 Pataki Benjámin
 55 Patonay Dániel
 Pászkan Béla
 Pelle Béla
 Piskóty Gábor
 Polónyi István
 60 Ranschburg László
 Révész László
 Saly Géza
 Sági László
 Schmidt László
 65 Szarka István
 Szántó Árpád
 Szombati Sándor
 Szomorú István
 Varga József
 70 Vágó Sándor
 Vásárhelyi Gábor

Virág Béla
Zsubori Béla
(Összesen: 73)

IV. évesek:

Alberovszky Ede
Almási Lajos
Ágoston Tamás
Baltazár László
5 Balogh Géza
Batonai Ambrus
d. Bárány Károly
Bende Imre
Bobownik Szévr
10 Borsodi Endre
Bozán Erich
Csák István
Csongrády Károly
Dávid István
15 Dékány Dániel
Endrei László
Farágó János
Farkas Balázs
Farkas Endre
20 Fazekas Lajos
Gardányi József
Garzó József
Gálos Jenő
Gergely György
25 Hausinger Géza
Hávor Endre

Hegedüs Endre
Heltai György
Helvei Miklós
30 Hideg László
Hüvös Pál
Juhász Miklós
Karácsonyi Zoltán
Kákonyi József
35 Kelő János
Kiss Pál
Kovács Aladár
Kovács Barnabás
Kovács Imre
40 Sikari Kovács József
Kovács Károly
Szili Kovács Károly
Kökény Balázs
Laux József
45 Lesi Károly
Lőw András
Morócza István
Nagy Géza
Ney György
50 Palotási Kornél
Papp Aladár
Pásztor L. Zoltán
Pothóczi Mihály
Réti Imre
55 Rigó Béla
Sándor Elek
Simon Gyula
Skultéti Sándor

Somay László
60 Sovány Károly
Szabó Endre
Szabó Sándor
Nemes Szabó
Szaniszló
Szabó Zoltán
65 Szentirmai Ödön
Szerencsés Béla
Szokolaj Sándor
Szombathy Sándor
Szomolányi Tivadar
70 Szűcs József
Temesváry Gábor
Tóth Gyula
Udvardi László
Ungvári János
75 Varga Elek
Várady József
Vértényi Jenő
Weiser László

Államszámviteltan:

Franzem József
Lukács Menyhért
Papp Pál
Pentz János
5 Pécsi Sándor
Silek Gáspár
Tormássy István
(Összesen: 7)

A m á s o d i k f é l é v b e n

I. évesek:

Amberboy-Kiss Pál
Aranka Sándor
Augner János
Ábry Béla
5 Bajusz László
Balázs György
Barth László
D. Bárány Lajos
Benesch Erhárd
10 Bíró Bálint
Bobownik Velimir
Bódog Géza
Bus Károly
Chiovini Béla
15 Csapó József

Cserháti Oszkár
Cziglina László
Erdődy Tibor
Fajsi Árpád
20 Faragó Jenő
Farkas Miklós
Fejér József
Ferenczy Dénes
Garzó György
25 Gáspár József
Götz László
Groszmann Miklós
Gyulai Arisztid
Hedvig Balázs
30 Hegedüs Dezső
Hegedüs Mihály
Horváth Ferenc

Jankovich József
Kaffka Ferenc
35 Kardoss Elemér
Karger Ervin
Kasztroszky Béla
Kelemen László
Keresztes Lajos
40 Kerényi Endre
Király Géza
Kiss Lehel
Klucs Béla
Koczóh Zoltán
45 Konec István
b. Kovács Béla
Lukács László
Molnár Gusztáv
Molnár László

- 50 H. Nagy Lajos
Nagy Miklós
Neumann István
Nyárády Iván
Nyíri Ernő
- 55 Papp Ambrus
Polgár Károly
Prém József
Radnóti Géza
Riesz János
- 60 Sallai Imre
Sántha Ferenc
Schneider Vince
I. Szabó Ferenc
Szabó János
- 65 Szarka László
Szepessi István
Szivák György
Szivák Pál
Teszary Béla
- 70 Varjas Dezső
Vörösmarthy Lajos
Vuszek József
Zweig György
Zwinz Ernő
(Összesen: 74)
- II. éveksek:**
- Antal Domokos
Aigner Béla
Bajusz László
Bakoss Imre
- 5 Balázs István
Balogh György
Banó Benedek
Bába József
Bálint Béla
- 10 Berecz Géza
Berzsenyi Béla
Birnbau Ernő
Boczkó Gyula
Budavári Géza
- 15 Csató Endre
Cserényi Gyula
Csiszár Tibor
Czegléd László
Dávid Sándor
- 20 Deák István
Dömötör István
Elefánt Ervin.
Enyedy György
Erődy Zsolt
- 25 Faragó József
Faragó Sándor
Fazekas János
Fekete Emil
Fodor Ernő
- 30 Fodor György
Fodor Imre
Főző Lajos
Gács János
Gál József
- 35 Gerlei Lóránt
Glázer László
Göndör Sándor
Grandpierre Zoltán
Gurmai Mihály
- 40 Györgyi Antal
Györy Sándor
Harcza János
Hecht István
Horváth Ferenc
- 45 Horváth Lajos
Irházi Ferenc
Iváskó Sándor
Jakus Gábor
Jeney Pál
- 50 Joó Sándor
Katz József
Kalán Ferenc
Kalmár Lajos
Kapta Gyula
- 55 Katona Béla
Kálmán László
Yálóczi László
Kecskeméti István
Kenéz Endre
- 60 K. Kiss Gerzson
B. Kiss Jenő
Kiss Kálmán
Kiss Zoltán
Knuth Károly
- 65 Kolozsi-Rektórisz
Gyula
Kovács Dezső
Kovács István
Kovács József
Kovács Károly
- 70 Kutasi-Szabó József
Labancz László
Lakatos Tibor
Lantos Endre
Losonczy Sándor
- 75 Lovassy Péter
Maczonkai Endre
Marcell István
Márkus Dénes
Máthé Ákos
- 80 Medgyasszay Vince
Molnár Endre
Molnár József
Murányi Albert
Nagy Béla
- 85 dr. Neszmélyi László
Németh Lajos
Nyitrai Tibor
Palásti László
Pap János
- 90 Patz Kálmán
dr. Pintér Péter
Rakó István
Rehák Géza
Rétsági István
- 95 Révész István
Rigó Mihály
Roll Oszkár
Rozsnyay Simon
Rusz János
- 100 Rusz István
Sávoly Ferenc
Schramm Béla
Schwicker Ferenc
Sipos Károly
- 105 Soós Kálmán
Stenger Pál
Sternfeld István
dr. Sükösd Gyula
K. Szabó Benedek
- 110 Szabó László
Stenger Pál
Sternfeld István
dr. Sükösd Gyula
K. Szabó Benedek
- 115 Szabó László
Szalontay György
Szarka Gábor
Szeless Jenő
Szentirmai József
- 120 Szentpéteri Gergely
Szigethy László
H. Szilágyi Mihály
Szórád József
Szurdai Mihály
- 125 Takáts Lajos
Tauber Károly
Temesváry György
Téglásy Géza

- Tényi Kálmán
 130 Tóber Rudolf
 Tordas Zsolt
 Varga Sándor
 Varga Zoltán
 Vágvölgyi Béla
 135 Ványi Jenő
 Várnagy Mihály
 Végh Béla
 (Összesen: 137)

III. évek:

- Raksay László
 Barthalis József
 Bán Ferenc
 Beke Jenő
 5 Bogárdi János
 Bognár Sándor
 Borbély Gábor
 Borsós Sándor
 Bódi Béla
 10 Brezina Alfréd
 Cseh Ferenc
 Czák László
 Dalmady Győző
 Dancsi Lajos
 15 Dobos László
 Dobos Vilmos
 Dobozi Illés
 Donáth Ambrus
 Dudás János
 20 Farkas István
 Fodor István
 Füzesy István
 Gámán Lóránt
 Götz István
 25 Gubacsi Pál
 Gyulai László
 Halász József
 Hertner Rezső
 Homoky István
 30 Horváth József
 Katona László
 b. Kádár Béla
 Kecsksés János
 Kimpál József
 35 Király Endre

- Király Pál
 Kiss Géza
 KonczPál
 Kovács Béla
 40 Kovács István
 S. Kovács József
 Kövári László
 Laczkovich Béla
 Lakatos András
 45 Major György
 Marosi József
 Matuz György
 Mikulásik Tibor
 Nagy József
 50 Nemere János
 Ottó Gyula
 Pap Kálmán
 Pataki Benjámin
 Patonay Dániel
 55 Páskán Béla
 Pelle Béla
 Polónyi István
 Ranschburg László
 Révész László
 60 Sági László
 Schmidt László
 Seőbő Tibor
 Szarka István
 Szombati Sándor
 65 Szomorú István
 Szöllősy Attila
 Toroczkay Dezső
 Turbucz Imre
 Varga József
 70 Vágó Sándor
 Virág Béla
 Zöldy István
 Zsubori Béla
 (Összesen: 73)

IV. évek:

- Auspitz Ferenc
 Ágoston Tamás
 Balogh Géza
 Baltazar László

- 5 D. Bárány Károly
 Bétsch Elemér
 Borsodi Endre
 Csák István
 Csetle László
 10 Dávid István
 Falábú Jenő
 Faragó János
 Farkas Balázs
 Fazekas Lajos
 15 Fehérdi Károly
 Garzó József
 Gergely György
 Hausinger Pál
 Karácsonyi Zoltán
 20 Keresztesy Gábor
 Kiss Mózes
 Kiss Pál
 Kovács Dezső
 Kósa István
 25 Laux József
 Lesi Károly
 Lóránt Gyula
 Lów András
 Nagy Géza
 30 Ney György
 Papp Aladár
 Rigó Béla
 Nemes Szabó
 Szaniszló
 Szabó Zoltán
 35 Szántó Árpád
 Szentirmai Ödön
 Szombathy Sándor
 Takáts Endre
 Temesváry Gábor
 40 Ungvári János
 Várady József
 (Összesen: 41)

Államszámviteltan:

- Franczem József
 Lukács Menyhért
 Papp Pál
 4 ifj. Silek Gáspár
 (Összesen: 4)

Statisztikai táblázatok

a) Kimutatás a tanárok, előadások és hallgatók számáról

Alapítási év	Tanári személyzet						Az előadások (a kollégiumok)				A hallgatók összes száma	
	nyilvános rendes	nyilvános rendkívüli	helyettes	magán	tanítók és előadók	Összesen	száma		heti óra száma			
							valamennyi évfolyam					
	a téli		a nyári		a téli		a nyári					
	tanárok						félévben					
1830	6	1	—	6	8	21	26	28	101	97	349	329

b) Kimutatás a joghallgatókról évfolyamonként

Jogi tanfolyam	I. félévben	II. félévben
I. éves rendes	68	74
II. éves rendes	123	137
III. éves rendes	73	73
IV. éves rendes	78	41
Államszámviteltan	7	4
Összesen :	349	329

c) A hallgatók száma: származás, anyanyelv, vallás és egyéb viszonyok szerint

A hallgatók összes száma	Származás			Anyanyelv								Vallás						Tanpénz-mentés	Az elégedett tanpénz összege	Végbizonyítvány kiadott				
	terület	magyar megszállt	külföld	magyar	német	román	tót	ruthén	horvát szerb	más	róm. kath.	gör. kath.	görög keleti	református	ápostai hív. evang.	unitárius	izraelita				más	egészen részben	összöntdíjat állandóan élvez	P
A z e l s ő f é l é v b e n																								
349	293	52	4	348	1	-	-	-	-	-	177	2	-	125	19	125	-	22	40	-	3210	22		
A m á s o d i k f é l é v b e n																								
329	272	54	3	328	1	-	-	-	-	-	163	3	-	123	16	123	-	19	33	-	2770	70		

d) A hallgatók kimutatása szülei polgári állása szerint

Földműves, gazda, kisbirtokos	Közép, nagybirtokos	Kisiparos, kiskereskedő	Nagyiparos, nagykereskedő, gyáros	Tanár, tanító, lelkész	Orvos, gyógyszerész, ügyvéd, okleveles	Más értelmiségi	Állami	Törvényhatósági	Községi	Magán, egyleti, iparvállalati	Hadi szolgálatból élők	Házmaster, szolga	Nagykorú joghallgatók
A z e l s ő f é l é v b e n													
23	6	30	2	26	16	3	41	14	11	21	5	7	144
A m á s o d i k f é l é v b e n													
16	9	29	4	23	14	8	49	17	8	18	6	2	126

e) Kimutatás az alapvizsgákról

VIZSGÁK	Összesen	Képesítve			Visszavetve			
		Kitüntetéssel	Egyhangúlag	Szótöbbséggel	Összesen	Pótlásra	Ismétlésre	Összesen
I. alapvizsga — — —	103	5	20	45	70	30	3	33
I. „ pót — —	27	—	—	27	27	—	—	—
II. alapvizsga — — —	87	3	12	39	54	29	4	33
II. „ pót — —	22	—	2	18	20	2	—	2
III. alapvizsga — — —	70	6	11	25	42	27	1	28
III. „ pót — —	28	—	—	28	28	—	—	—
	337	14	45	182	241	88	8	96
					71.51%			28.49%

f) A hallgatók születési helyeinek feltüntetése
vármegyék és elszakított területek szerint

Vármegyék neve	1936/37. tanév			Jegyzet	Vármegyék neve	1936/37. tanév			Jegyzet
	I. félév	II.	Össze- sen			I. félév	II.	Össze- sen	
Ahaj-Törns	4	4	8	elszakított	Nógrád	3	2	5	
Alsó Fehér	1	—	1	„	Nyitra	1	—	1	elszakított
Arad	2	—	2	„	P.P.S. Kiskun	204	188	392	
Árva	1	1	2	„	Pozsony	2	2	4	elszakított
Baranya	2	2	4		Sáros	2	2	4	„
Bars	1	—	1	elszakított	Somogy	3	2	5	
Bács-Bodrog	6	3	9	r. elszak.	Sopron	2	3	5	
Bereg	2	2	4	elszakított	Szabolcs	7	2	9	
Beszterce	—	—	—	„	Szatmár	2	4	6	r. elszak.
Békés	1	3	4		Szeben	1	1	2	elszakított
Bihar	9	5	14		Szepes	1	1	2	„
Borsod	—	—	—		Szerém	1	—	1	„
Brassó	4	3	7	elszakított	Szilágy	1	—	1	„
Csanád	4	2	6		Szolnok-Dob	1	2	3	„
Csik	—	1	1	elszakított	Temes	4	—	4	„
Csongrád	3	3	6		Tolna	3	5	8	
Esztergom	2	2	4		Torda-Arany.	1	2	3	elszakított
Fejér	3	4	7		Torontál	4	6	10	„
Fogaras	—	—	—	elszakított	Túróc	1	1	2	„
Gömör	1	3	4		Trencsén	1	1	2	„
Győr	—	—	—		Udvarhely	3	2	5	„
Hajdú	3	4	7		Ung	1	1	2	„
Háromszék	3	3	6	elszakított	Vas	3	4	7	„
Heves	3	5	8		Verőce	1	1	2	„
Hont	1	—	1		Veszprém	2	3	5	
Hunyad	5	4	9	elszakított	Zala	3	2	5	
J.N.K.Szoln.	11	11	22		Zemplém	1	1	2	
Kisküküllő	—	—	—	elszakított	Zólyom	2	1	3	elszakított
Komárom	4	5	9	r. elszak.	Külföld	4	3	7	
Kolozs	2	3	5	elszakított					
Krassó	1	2	3	„	Összesen :	349	329	678	
Liptó	—	1	1	„					
Marostorda	2	4	6	„					
Háromaros	2	5	7	„					
Moson	1	2	3	„					

Adatok a jogakadémia történetéhez *

I. Az intézet állapota.

A) *Szellemi állapot.*

a) 1. Az egyetemes református jogakadémia folyó 1936—1937 tanévre vonatkozó — alábbi — jelentésemet konventi főiskolánk mérhetetlen gyászának szomorú bejelentésével terjesztem elő.

Baltazár Dezső, főiskolánk koronája, jogakadémiai kormányzó bizottságunk elnöke elköltöztén az élők sorából, temetésén Rácz Béla kartársunkkal együtt megjelentünk, ravatalára koszorút helyeztünk és a mélyen sujtott családnál a konventi küldöttséghez csatlakozva személyesen kondoleáltunk. Örök emlékezetének jelen évkönyvünk legelején is áldozunk.

Nagy gyász érte jogakadémiánkat dr. balásfalvi Kiss Albert szegedi egyetemi professzor elhunytával. A megboldogult közel egy évtizeden át volt főiskolánk kitűnő tanára, majd igazgatója. Jogakadémiánk soha el nem múló hálójának és szeretetének adtunk halvány kifejezést, amikor vég-tisztességtételén gyenge szavunkkal — a maga tudományával szinte egygyé lett igazi tudós — felejthetetlen érdemeire emlékeztünk. Elmúlását örök kegyelettel őrizzük!

Fájdalmasan sujtotta jogakadémiánkat dr. Tóth Lajos debreceni egyetemi professzor, egyetemes tanügyi bizottságunk kiváló előadójának halála. A megemlékezés és részvét parányi jeléül, azonfelül, hogy temetésén személyesen megjelentünk, írásban is tolmácsoltuk szerettei és tisztelői előtt főiskolánk tanári Karának a megrendítő gyászban mélységes együttérzését.

Az Egyetemes Konvent elhunyt lelkészi elnökének helyébe dr. Ravasz László dunamelléki református püspök úr ő excellenciáját, a jogakadémiai kormányzó bizottság pedig a szintén megüresedett elnöki székbe dr. Balogh Jenő konventi világi elnök úr ő nagyméltóságát választotta meg. Az új elnököket főiskolánk nevében üdvözölvén, mindketten kegyesek voltak jogakadémiánkat atyai gondoskodásukról biztosítani.

* Jelentésünkben a 165/1915. számú konventi határozattal megszabott kérdőpontok sorrendjét követtük.

Bensőséges örömet jelentett főiskolánk számára Ravasz László püspök úrnak tizenöt éves főpásztori jubileuma, amelyet az akadémia e nagy férfiú egyéniségéhez méltóan külső ünnepség nélkül, de annál mélyebb lelkesedéssel és együttérzéssel ült meg. Ez alkalomból a tanári kar ő excellenciájához intézett meleghangú üdvözlő levélben adott kifejezést hódolatának.

Boldog emlékezetű Baltazár Dezsőt püspöki méltóságában követő Makláró Károly főtiszteletű úr beiktatásán főiskolánk képviselőtében megjelenvén, őt a következő szavakkal üdvözlöttük:

„Református püspöknek lenni: minden időben épen annyira jelentett lemondást és önfeláldozást, mint dísz és dicsőséget. Sokat szenvedett és szenvedő magyar református egyházunk kiemelkedő polcán állani pedig szinte krisztusi feladat: magában foglalja terheink vállrövetelét, fájdalmaink átvállalását, bajaink viselését. Amint Ésaías mondja az Úr szenvedő szolgájáról: „Megsebesítettett bűneinkért, megrontatott a mi vétkeinkért, békességünknek büntetése rajta van és az ő sebeivel gyógyulánk meg.“ (Ésaías 53:5.) Soha sem illettek még ezek az Istentől való elhivatottságot és Isten kezéből való súlyos próbát egyaránt jelentő szavak annyira az Egyház vezető férfiaira, mint épen ma, amikor az Egyházak legnehezebb napjaikat élik. Mint valamikor Jézus és az apostolok bárkája — az ősi Egyháznak ez a jelentős magva és jelképe — hanykolódott a háborgó tengeren: úgy hanykolódik ma a modern idők Egyházának hajója a mindenfelől ostromló, Krisztustól elszakadt világnézetek összeroppantással fenyegető hullámai fölött. Aki a fekete mélységbe néz le: elszédül és elfogja a félelem a hullámsírtól. Hála az Atyának és az ő Szentlelkének, hogy a hajó kormányánál az apostolok utódai állanak, akik Krisztusra szegzik szemüket és hívására elindulnak a tenger hullámai fölött, Ófeléje, azért, hogy bizonyosságot tegyenek róla és példát mutassanak a kicsinyhitűeknek. Aki nem néz lefelé, a vaksötét örvénybe; a falánk víziszörnyek hideg, sötét birodalmába, hanem felfelé, ahonnan Krisztus fényes arca és forró szíve világít feléje: az biztos jár a vizek felett és biztos kikötőbe vezérli a hajót, amelyet kormányzása alá rendelt Isten és amelynek utasai bizó, reménykedő szemmel csüggenek rajta. Ez a hajó az Egyház. Kormányosai a püspökök. Hála legyen az Úrnak érette, hogy amikor egy-egy elfáradt kezét szeliden lefejt a kormánykerékről és elhívja a sokat hanyatott hajóst a pihenőhely aszfodéloszvirágos partjaira: helyébe küldi kiválasztottját, aki friss, erős kézzel ragadja meg a kormányt és vezeti a hajót a maga előre elrendelt útján: Isten országa felé. A közelmúltban kidőlt hajós Baltazár Dezső volt: az a Baltazár Dezső, akit Ravasz püspök úr „nagy és jó vitéz“-nek

nevezett. Nagy, jó és vitéz: hármas dísz, hármas örökség. Három szó: jelenti az egész embert, az egész papot, az egész férfit. Hármas dísz: boldog, aki örökölte. Hármas kötelesség: reménnyel, várakozással nézünk arra, aki vállalta. Vallásunk mindig büszkén és méltán nevezhette magát a tudomány vallásának. Református egyházunk elsői mindig elsői voltak a tudományoknak, köztük sokan a világi tudományoknak is, abban az igaz meggyőződésben, hogy minden tudás Isten dicsőségét szolgálja. Méltóságod nagy elődje a megboldogult Baltazár püspök úr szeretettel viseltetett a jogtudomány iránt és magas jóakaratával tüntette ki főiskolánkat. Mély tisztelettel kérjük Főtiszteletű Püspök urunk, kegyeskedjék az ő gazdag lelki hagyományaiból átvenni azt a nemes jóindulatot is, amely bennünket megtart, éltet és mélységes hálával tölt el. Ha engedí az Úr: azzal viszonzzuk, hogy nemcsak művelt és tudós, de hűséges és ragaszkodó híveket nevelünk az Egyháznak: olyanokat, akik bölcsen tudják, hogy a tudomány nélkül való nép elvesz, de a hit nélkül való máris elveszett. Főtiszteletű Püspök urunk! Gyönyörű és nehéz útjának elején hadd adjam át palma és babércsokor helyett főiskolánk azon forró óhaját: Isten és az ő Szentlelke óvja, segítse és vezesse továbbra is Méltóságodat!

A református egyetemes Konvent a jogakadémiánkat kormányzó vegyes bizottságba a maga részéről az 1937—1939. évi konventi ciklus tartamára a régi kiküldötteket és nagynevű elnökének elhunytával megüresedett helyre dr. Ravasz László püspök úr ő excellenciáját, az elhunyt egyetemes tanügyi bizottsági előadó utódjául dr. kisbaczoni Benedek Zsolt ő méltóságát, a dunamelléki egyházkerület a jogakadémia kormányzóbizottságába, a megüresedett helyekre Finkey Ferenc dr. ő nagyméltóságát és Imre Sándor dr. ő méltóságát, végül a kecskeméti református egyházköztség dr. Hetsy Kálmán lelkipásztorát és új főgondnokát, dr. Joó Gyulát választotta meg elhalálozott főgondnokának helyére. Mindannyiójukat ez alkalomból, e helyen is mély tisztelettel üdvözljük kegyes jóindulatukba ajánlva főiskolánkat.

A Kormányzó Úr ő főméltósága dr. Rácz Béla, dr. Joó Gyula és dr. pusztarádóczi Dezső Gyula jogtanároknak az egyetemi oktatás és a tudományos irodalom művelése terén szerzett érdemeik elismerésül az egyetemi ny. rk. tanári címet adományozta.

Nagy megbecsülés érte főiskolánkat, amikor Joó Gyula professzort a dunamelléki ref. egyházkerület világi főjegyzőjévé, a kecskeméti ref. egyházköztség presbitériuma pedig főgondnokává választotta.

A most lefolyt tanévben a választások eredményeképen

pusztarádóczi Dezső Gyula dr. került a Jogakadémia dékáni székébe, prodékáná Rácz Béla dr. lelépő dékánt, pénztárnokká ifj. kövesdi Boér Eleket, ifjúsági felügyelő tanárrá pedig dr. vitéz Révész Bencét választották meg.

2. A szervezett tanszékek száma változatlanul nyolc. (A szervezet az 1924—25. tanévről szóló dékáni jelentést magában foglaló évkönyv 66. oldalán található.) Mindezek a tanszékek az egyetemes református egyház közvetlen főnhatósága alá tartoznak. A tanárok javadalmazása nem változott s így a törzsilletmény, valamint az osztalékok az 1400/1933. M. E. sz. rendeletnek megfelelőleg az V. fizetési osztályban 25%-kal, a VI.-ban 24%-kal, a VII.-ben 22%-kal vannak lecsökkentve.

3. A rendes tanárok számában, valamint javadalmazásában a múlt évvel szemben változás nem történt. Az óraszámot illetőleg a polgári perjognak külső helyetessel történt ellátása miatt pusztarádóczi dr. Dezső Gyula óraszámai a II. félévben öttel kevesbbedtek; a magyar közigazgatási és pénzügyi jogi üres tanszéknek kebelbeli helyettesítése folytán vizont dr. Joó Gyulának mind a két félévben öttel, dr. vitéz Révész Bencének pedig az I. félévben négygel emelkedtek az óraszámai.

4. Egy tanszék, a magyar közigazgatási és pénzügyi jogi ugyanis üres. Ennek tárgyait, mint mondtuk, nevezett kartársak adták elő, mint helyettesek.

5. a f. év június 7-én tartott kormányzó bizottsági ülés a megüresedett magyar kereskedelmi és váltójog és polgári törvénykezési jogi tanszékre dr. balásfalvi Kiss Barnabást jogakadémiánk h. tanárát választotta meg ny. rk. tanárrá, akit ez alkalomból e helyen is meleg szeretettel üdvözlünk. Az új professzor előzőleg, mint Kecskemét th. város tb. aljegyzője, később pedig, mint jogakadémiánk h. tanára működött. Összes jogi vizsgáit kitüntetéssel tette le főiskolánkon és a Ferenc József Tudományegyetemen „cum laude“ avatták jogtudorrá. Kiváló munkásságával több ízben kiérdemelte a szaktudósok elismerését s így megválasztása nagy nyeresége főiskolánknak. Kitűnő képességeit már előzőleg is méltányolva, jogakadémiánk kormányzó bizottsága 1936 október 29-én jogakadémiai h. tanárrá választotta Szervezeti Szabályzatunkban előírt helyettesi illetmények javadalmával, az üresedésben volt kereskedelmi és váltójogi és polgári perjogi tanszék 1936—37. tanévi ellátására.

A magántanárok személyében és számában a lefolyt

tanévben a következő változások történtek. Nagy veszteség érte főiskolánkat több, mint félszázadon át buzgón működött magántanárának, dr. Horváth Mihály egészségügyi főtanácsos, aranydiplomás orvos, volt országgyűlési képviselő, kecskeméti református egyházközségi tb. örökös főgondnok, számos társadalmi egyesület vezető férfiának 1937 március 16-án történt elhunytával. Tisztelt, megbecsült és szeretett alakja volt Kecskemét városának. A régi, drága, kiveszőben levő fajtából, a tökéletességet megközelítő vallásos és hazafias, nagytudású és szerény, kemény és mégis jóságos magyar urak fajtájából való. Olyan ember, aki látszólag a legmateriálisabb tudományt: az orvostudományt össze tudta egyeztetni a pozitív és erős hittel, a mélységes református meggyőződéssel, aki egyformán hűséges fia volt hazájának és egyházának. Minta-orvos, minta-családfő, minta-ember. Lelkének képe mindig élni fog tanítványaiban, akiket oktatótt, barátaiban és tisztelőiben, akiknek szép életével gyógyó példát mutatott. Szegényebbek lettünk egy jó emberrel, de gazdagabbak egy szépen lefolyt, szépen befejezett élet termékenyítő emlékével.

Magántanáraink státusa a múlt tanévben kettővel bővült. A jogakadémiai kormányzóbizottság 1936 október 29-én dr. gesztelyi Nagy László, m. kir. gazdasági főtanácsos, tudományegyetemi magántanár, a Duna—Tiszaközi Mezőgazdasági Kamara igazgatóját, városi és egyházi társadalmunk kitűnő munkását meghívás útján a közgazdaságtan jogakadémiai magántanárává, 1937 június 7-én pedig dr. Soós József egyetemi magántanár, képesített törvénszéki orvos, iskolaorvos és egészségtanár, kórszöveti és körvegyi szakorvos, kecskeméti kórházi főorvost jogakadémiainkra a közegészségtan magántanárává választotta.

6. A katonai előadók közül a kormányzó bizottság meghívására az I. félévben vitéz Grassy József, a II. félévben pedig vitéz Kovács Gyula és Beregfy Károly előadók tartottak előadásokat „Korszerű honvédelmi kérdések” címen, heti 2 órában, javadalmazás nélkül.

A sportok közül a tornában, a vívásban és a céllövészetben hallgatóink rendszeres kiképzést nyertek. Szakoktatóink száma 3. A tornát okleveles testnevelési tanár, a vívást vívómester, a céllövészetet lövészoktató vezetésével gyakorolta az ifjúság hetenként 2—2 órában. A tornatanár javadalmazása 10 hónapra havi 40 P. A vívómester javadalmazása félévenként 250 P.

A sportok céljaira — a költségvetésünkben előirányzott összegben és a Vkm.-től kapott segélyen kívül (a múlt tanévben 400 P.) — az az összeg nyújt fedezetet, melyet hallgatóinktól szedünk (fejenként 3 P).

b) 1. A hallgatók száma az utóbbi években csekély ingadozást mutat. 1936—37. tanév I. felére 349 (1930—31-ben 361, 1931—32-ben 387, 1932—33-ban 377, 1933—34-ben 382, 1934—35-ben 375, 1935—36-ban 354), a II. félévben 329 hallgató iratkozott be. (1930—31-ben 332, 1931—32-ben 342, 1932—33-ban 341, 1933—34-ben 345, 1934—35-ben 324, 1935—36-ban 335), akik közül az I. félévben 7, a II. félévben pedig 4 csak államszámviteltani hallgató volt.

Az I. évfolyamra felvehető hallgatók létszámát a kormányzó bizottság 100-ban állapította meg; ezzel szemben a vallás és közoktatásügyi miniszter úr előbb 50-ben kontingentálta a felvehetőket számát, utóbb pedig még 18-nak a felvételét engedélyezte. 6 hallgatót pedig létszám felett vettünk fel.

A b) 2., 3. kérdőpontra nézve utalunk a fentebb közölt statisztikai adatokra.

c) 1. Az akadémia az Ókollégium II. emeletét foglalja el. Az intézeti épület, a tantermek száma, a dékán, tanári és irodai helyiségek, a vizsgaterem és könyvtár helyiség, továbbá azok berendezése és állapota megfelelő.

2—3. Internátus nincs.

4. A konviktus a ref. reálgimnáziuméval közös.

5. Az ifjúság részt vett a református templomban tartott ünnepi istentiszteleteken. Ifjúsági egyesületek: a Joghallgatók Segélyező és Önképző Egyesülete különböző alosztályokkal és az Atlétikai Club és Lövészegylet, a Református (Protestáns) Ifjúsági Egyesület, a Werbőczy Bajtársi Egyesület és az Americana Jazygia Corporatioja. Az ifjúság ezekben, a régi hagyományokhoz híven, dicséretes tevékenységet fejt ki. (Lásd alább).

6. A kollégiumi könyvtár használata közös a ref. reálgimnáziummal, leánygimnáziummal és tanítónőképzővel. Ennek alkotó részei e tanintézetek kézi könyvtárai is, amelyek azonban önállóan gyarapodnak. E kollégiumi könyvtár Marton Sándor leánygimnáziumi igazgató kezelése alatt áll. Főiskolánk könyvtára az Ókollégiumban levő helyiségeinkben van. Könyvtárőr pusztarádóczi dr. Dezső Gyula. Külön könyvtáralapunk nincs. A most lefolyt tanév költségvetésében 1500 P volt előirányozva könyvtárfejlesztésre és 500 P folyóiratokra. A könyvtárállomány szaporulata: ajándékozás

útján 44 mű, 46 kötetben, vétel folytán 175 mű 195 kötetben, összesen 219 mű 241 kötetben. Járattunk szakfolyóiratot 10-et, egyházi folyóiratot 6-ot és politikai lapot 4-et.

B. Anyagi állapot.

a) 1—2. Az akadémia épülete (Ókollégium) a kecskeméti református egyházközség tulajdona, de át van engedve az egyetemes Konventnek a jogakadémia céljaira.

Az akadémiát Kecskemét th. város közönsége anyagi hozzájárulásával és a kecskeméti református egyházközség most említett támogatásával a magyarországi református egyház tartja fenn.

3. A tandíj úgy az I., mint a II. félévben 80 P, vagyontalan tisztviselők szorgalmas gyermekei számára 40 P. A tandíjat az akadémiai pénztár szedi be és kezeli. Pénztárnok dr. ifj. Boér Elek. Ellenőr a mindenkori dékán. A számvizsgáló bizottság elnöke dr. Hetessy Kálmán a kecskeméti református egyházközség lelkésze, a jogakadémiai kormányzó bizottság tagja.

4—5. Akadémiánk költségvetésére a következő adatok vonatkoznak: (1936—37. költségvetés).

Bevételek:

Tartásdíjakból, tan- és mellékdíjakból stb. 118.287 P 82 fillér.

Kiadások:

Személyiek	83.724.40 P
Dologiak	10.778.— P
Gyümölcsösre	10.330.70 P

Összesen: 105.333.10 P

b) 1—5. Internátus jelenleg, mint fentebb mondva volt, nincs, de a jövőben felállítandó internátus céljaira főiskolánk Kecskemét th. várostól pár évvel ezelőtt több mint 90 kat. hold földet vásárolt, amelyből mintegy 55 holdnyi területen mintagyümölcsösöt létesített. A gyümölcsös kertésze: Faragó Balázs; a felügyelő tanár: dr. Joó Gyula.

c) A konviktus saját alapítványa jövedelméből, évi segélyadományokból, továbbá a díjas tanulóktól beszedett összegekből és a kecskeméti református egyház hozzájárulá-

sából tartatik fenn. Havi ellátási díj 40 P reggelivel együtt. Elelem naponta hús, tészta, főzelék és kenyér.

d) 1—2. Tanáraink a „Nem Állami Tanszemélyzet Országos Nyugdíjintézetnek“ köteles tagjai (1934:XXXVI. tc. és 7001—1914. évi M. E. sz. rend.) A járulék 10/13-ad részét a fenntartó fizeti.

3. A nyugdíjjárulék 3/13-ad részét a tanárok fizetik, mely címen azoknak hozzájárulása a költségvetéshez 817 P 92 fillér.

4. A jogakadémiai pedellus nyugdíjalapi hozzájárulása a költségvetéshez évi 29 P 88 fill., ugyanis 10125/1935. V. K. M. eln. sz. a. rendelettel 1930. június 1-től kezdődő hatállyal ő is felvételre a „Nem Állami Tanszemélyzet Országos Nyugdíjintézetébe“.

e) Tanári tanulmányalapunk most is csak 2 van; mégpedig a Pátkay Lajos-féle tanulmányi alap 10.000 K eredeti alaptőkével és Pátkay Lajos-féle segélyalap 180.000 K eredeti alaptőkével. A tőkék elértéktelenedése következtében a jövedelmek nem használtattak fel. Az alapítványi összeget a kecskeméti ref. egyházközség takarékpénztári betétkönyvön kezelte és kezeli ma is. Ennek adatai szerint a bentlévő tőke összege az időközi kamatokkal 1926. december 31-én 294.000 K-ra emelkedett. Ez az összeg 1927. január 1-én átértékelve 23 P 52 fillérnek felelt meg. Ehhez képest a meglévő tőkeösszege az időközi kamatokkal együtt 1934. december 31-én kimutatva 36 P 76 fillér, azaz harminchat pengő 76 fillért tesz ki.

f) 1—5. Tanulói ösztöndíjaink nem szaporodtak. A régiek csorbítatlanul megvannak ugyan, de olyan csekély értéket képviselnek, hogy nem osztattak ki, hanem a kamatok jobbára a tőkéhez csatoltattak.

g) Az Ifjúsági Segélyegylet vagyona (eredeti alaptőke) készpénzben 21.722 K, mely a kecskeméti református egyházi pénztár kezelése alatt áll. Ez az összeg átértékelve 1 P 60 fillért tesz ki. Ezen felül asztalok, székek és szekrényekből álló bútorzat teszi ki az egyesület vagyonát.

A másik ifjúsági egyesület az Atletikai Club és Lövészegyesület segélyezésére a Vkm. adott az elmúlt tanévben, mint említettük 400 pengőt, melyet az azelőtti költségvetési év sport-deficitjének a fedezésére fordítottunk.

II. Az Intézet működése.

- a) 1—4. Fegyelemsértés nem fordult elő.
 b) 1—2. A tanárok irodalmi és társadalmi téren kifejtett működését az alábbi adatok tüntetik fel:

Dr. Rácz Béla, a szegedi Ferenc József Tudományegyetem c. ny. rk. tanára, az egyet. ref. jogakad. kormányzó bizottságának tanári kari képviselője, az Orsz. Turul Szövetség örökös tb. dominusa és a kecskeméti Werbőczy Bajtársi Egyesület patronusa, a Katona József Társaság r. tagja, a „Kecskeméti Lapok“ felelős szerkesztője, a budapesti Hungária-úti Kálvin Szövetség világi díszelnöke, a kecskeméti ref. egyházközség rendes presbitere, a ref. leánygimnázium igazgatótanácsosa, Kecskemét város th. bizottságának, iskolaszékének és színügyi bizottságának tagja, a KAC díszelnöke; népfelkelő főhadnagy, a „háborús emlékérem“ tulajdonosa.

I. Előadásokat tartott:

1. A szegedi Ferenc József Tudományegyetemen heti 2 órában, „Katonai büntetőjog és eljárás“ címen;
2. Ágasegyházán a ref. gyülekezeti házban a presbiteri évvégi tanyai kiszállások alkalmával „A hit ereje“ címen.

II. Beszédeket mondott:

1. A kecskeméti Református (Protestáns) Egyesületben a reformáció emlékünnepén;
2. A jogakadémiai Athletikai Club és Lövészegylet jégünnepélyén.

III. Vezércikkeket írt:

a „Kecskeméti Lapok“-ban, mint felelős szerkesztő.

Dr. Joó Gyula, a szegedi Ferenc József Tudományegyetem c. ny. rk. tanára, az egyetemes református jogakadémia kormányzó bizottságának tagja, az Orsz. Turul Szövetség örökös tb. dominusa, és a kecskeméti Werbőczy Bajtársi Egyesület magistere, a Magyar Külügyi Társaság-, a kecskeméti Katona József Társaság-, a nagykőrösi Arany János Társaság r. tagja, a magyarországi ref. egyház zsinati pótképviselője, az egyetemes tanügyi bizottság főiskolai szakbizottságának tagja, a dunamelléki ref. egyházkerület főjegyzője, a kecskeméti ref. egyházmegye tanácsbírója és

főjegyzője, az Orsz. Presbiteri Szövetség világi főtitkára, a kecskeméti ref. egyházközség főgondnoka és a nyugati egyházrész parochiális gondnoka, a kecskeméti reálgymnázium, leánygymnázium és tanítónőképző intézet igazgatótanácsosa, a Bodor Zsuzsanna ref. Leányotthon felügyelő bizottsági, az Orsz. Ref. Tanáregyesület választmányi tagja, a kecskeméti Református Egyházi Énekkar elnöke, Kecskemét város th. bizottságának és kisgyűlésének tagja, a kecskeméti Műpártoló Egyesület ügyvezető-elnöke, a kecskeméti Uri Kaszinó választmányi- és a kecskeméti Magyar Ifjúságot Védő Egyesület örökös tb. tagja.

I. Előadásokat tartott:

a kecskeméti kir. törvényszéken a joggyakorlaton levők továbbképző tanfolyamán „A felsőház reformja“ címen.

II. Székfoglalót tartott:

kecskeméti ref. egyházközségi főgondnoki beiktatásán.

III. Beszédeket mondott:

1. a Werbőczy Bajtársi Egyesület patronus- és dominus-avató dísztáborozásán;

2. Horváth Mihály dr., helybeli ref. egyházközségi th. főgondnok temetésén;

3—4. az egyet. ref. jogakad. március 15-i és tanévzáró-ünnepélyén.

IV. Cikkeket írt:

a Reformátusok Lapja, a Református Élet és a Kecskeméti Lapokba.

V. Könyvalakban megjelent munkája:

1848. március 15-ének jelentősége napjainkban. (Különlenyomat az egyet. ref. jogakad. jelen évkönyvéből).

Dr. pusztarádóczy Dezső Gyula, a Magyar Tudományos Akadémia babérkoszorus érme, a magyar és osztrák háborús emlékérem és a német háborús becsületérem tulajdonosa; a debreceni m. kir. Tisza István Tudományegyetem habilitált magán- és c. ny. rk. tanára, uyanott a jogi fakultás magántanárainak kari képviselője; a Jogakadémiai Tanárok Országos Egyesületének jegyzője, jogakadémiai doktori minőségében a kecskeméti református főiskola kor-

mányzó bizottságának, mint az egyetemes református Konvent albizottságának előadója és jegyzője, az Országos Turul Szövetség örökös tb. dominusa, a kecskeméti Werbőczy Bajtársi Egyesület patronusa, a kecskeméti Református (Protestáns) Ifjak Egyesületének díszelnöke és a Református Egyesület alelnöke, az Országos Presbiteri Szövetség választmányi tagja, a Dunamelléki Református Egyházkerület közgyűlésének főiskolai tanügyi rendes képviselője, a kecskeméti Református Egyházközség rendes presbitere, jogügyi,- belmissziói- és vallásoktatói bizottságainak, a nyugati egyházrész XXII. parochiális tanácsának tagja, a kecskeméti református tanítónőképző intézet igazgatótanácsosa; a Református Sajtószövetség alapító-, a Soli Deo Gloria Szövetség senior-, az Országos Református Szeretetszövetség rendes-, a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság igazgatóválasztmányi-, a Magyar Írók és Hirlapírók Körének és a Magyar Jogászegylet magánjogi és hiteljogi szakosztályának rendes-, a Turáni Társaság alapító-, a Magyar Külügyi Társaság nemzetközijogi-, népszövetségi-, tudományos- és művészeti-, a debreceni Tisza István Tudományos Társaság hit-, bölcsészeti- és társadalomtudományi szakosztályának-, a nagykőrösi Arany János Társaság-, a kecskeméti Katona József Társaságnak-, Kecskemét th. város iskolaszékének tanügyi- és idegenforgalmi-bizottságának választott és szűkebbkörű légoltalmi-bizottságának delegált rendes-, a Magyar Vöröskereszt E.-, a Magyar Ifjúságot Védő E.- és a Műpártoló Egyesület tagja; a „Városkultúra“-, a Kulturális Egyesületek Szövetsége hivatalos lapjának- és a „Kecskeméti Lapok“-nak meghívott munkatársa.

1. Előadásokat tartott:

1. a debreceni Tisza István Tudományegyetemen a tanév I. szemeszterében „Változó tárgyú kötetmek“, a II. félévben pedig „Magánjogi alaptanok“ címmel, heti 2 órában;

2. a Magyar Jogászegylet magánjogi szakosztályában Kodex-javaslatunk vitája során;

3. a kecskeméti kir. törvényszéknek az ügyvédi és bírósági joggyakorlatokon levők részére szervezett továbbképző tanfolyamán;

4. a kecskeméti Werbőczy Bajtársi Egyesület 1936. évi őszi kultúrtáborozásán „Az elszakított magyarság kulturális életéről“.

II. Székfoglalót tartott:

1. a főiskola tanévmegnyitó ünnepélyén, mint dékán;
2. a kecskeméti Református Egyesületben alelnökké választásakor.

III. Hozzászólott:

1—2. az 1937. évi Országos Felsőoktatási Kongresszuson az ott tárgyalt problémákhoz.

IV. Beszédeket mondott:

1. Kecskemét th. város 1937 március 15-i hazafias ünnepélyén;

2. Kecskeméten a városháza dísztermében a felvidéki magyar írók kultúr-matinéján;

3. a kecskeméti Mansz által rendezett „kisebbségi előadássorozat“ megnyitó estjén;

4. Debrecenben a Tiszántúli Református Egyházkerület új püspökének beiktatásakor, mint dékán;

5. a főiskola 1937 március 15-i iskolai ünnepélyén, mint dékán;

6. a főiskola Wlassics-emlékünnepélyén, mint dékán;

7—10. a főiskolai ifjúság atletikai-, torna-, vívó- és lövészversenyein, dékáni minőségében, mint a KERJACL tagnár-elnöke;

11. a kecskeméti Werbőczy Bajtársi Egyesület levente- és daruavató dísztáborozásán, mint az egyesület patronusa;

12. a ménteleki református templomban az évvégi tanulói kiszállások alkalmával, mint presbiter;

13. a kecskeméti Református Egyesület Biblia-Köreinek évvégi kirándulásán, mint az egyesület alelnöke;

14. a kecskeméti Református Egyesületben a huszonöt-éves jubileum alkalmával, mint a Református (Protestáns) Ifjak Egyesületének díszelnöke;

15. a kecskeméti református templomban a helybeli protestáns ifjúság kétnapos konferenciája alkalmával, mint a Református (Protestáns) Ifjak Egyesületének díszelnöke;

16—18. a kecskeméti Református (Protestáns) Ifjak Egyesületének talfájai, urréti és ménteleki vallásos-ünnepélyein;

19. a kecskeméti Vasárnapi Iskolai Szövetség 1936. évi karácsonyfa-ünnepélyén;

20—21. a debreceni fiú felső kereskedelmi iskola 1936—

1937. tanévvégi érettségi vizsgálatainak megnyitásakor és befejezésekor, mint a m. kir. vallás- és közoktatásügyi és a m. kir. kereskedelem és közlekedésügyi miniszterek részéről közös miniszteri biztosként kiküldött érettségi vizsg. elnök;

22. a főiskola tanévzáró-ünnepélyén, mint dékán.

23. Dr. balásfalvi Kiss Albert szegedi egyetemi professzor, egykori kecskeméti jogakadémiai tanár és igazgató temetésén, mint a főiskola e. i. dékánja.

V. Pohárköszöntőket mondott:

1. a kecskeméti Református (Protestáns) Ifj. Egyesületében az évadnyitó banketten, mint az egyesület díszelnöke;

2. ugyanott a KIE országos ügyvezetőjének tiszteletére rendezett banketten;

3. a kecskeméti ref. egyházközségi főgondnok beiktatása alkalmából mint a Református Egyesület alelnöke és mint a jogakadémia dékánja.

VI. Folyóirati-, hírlapi- és belmissziós cikkeket írt:

a) a Protestáns Tanügyi Szemlében (X. évf. 8—9. sz.) A testgyakorlás, mint egyenrangú tantárgy;

b) a Városkultúrában (X. évf. 8. sz.) Kecskeméti kultúrfront;

c) a Kecskeméti Lapokban:

1. Politika és valutapolitika (LXIX. évf. 42. sz.)

2. Mussolini—Rosenberg (LXIX. évf. 48. sz.)

3. R. S. (LXX. évf. 2. sz.)

4. A Református Élet... (LXX. évf. 8. sz.)

5. Kecskemét gyásza. (LXX. évf. 12. sz.)

6. Emlékezés egy nagy magyar jogászról. (LXX. évf. 16. sz.)

7. Balásfalvi Kiss Albert. 1874—1937. (LXX. évf. 27. sz.)

8. Az új Ügyvédi Rendtartás és a jövő ügyvédjei. (LXX. évf. 29. sz.)

d) a Reformátusok Lapjában:

1. Vallásos elbeszélés (XXIII. évf. 29—30. sz.)

2. A farmtól a székesegyházig (XXIII. évf. 31—32. sz.)

3. Karácsonyi mese (XXIV. évf. 1—2. sz.)

4. Horváth Mihály. (XXIV. évf. 11—12. sz.)

VIII. Könyvalakban megjelent dolgozatai:

1. A magánjogi társaság. Budapest, 1937. (A Magyar Jogászegylet kiadv. (8. r. 48. l.)

2. Baltazár Dezső. Kecskemét, 1937. (Különlenyomat az egyet. ref. jogakad. jelen évkönyvéből.) (8. r. 16. l.)
3. „Crescit sub. pondere palma“. Kecskemét, 1936. (8. r. 10. l.)
4. Örök renaissance. Kecskemét, 1937. (8. r. 10. l.)
5. A revízió tavasza. Kecskemét, 1937. (8. r. 6. l.)
6. „Remember“. Kecskemét, 1937. (8. r. 4. l.)
7. „Mens sana in corpore sano“. Kecskemét, 1936. (8. r. 6. l.)
8. Acélos ifjúság. Kecskemét, 1937. (8. r. 8. l.)
9. Magyar kard, magyar kar. Kecskemét, 1937. (8. r. 8. l.)
10. „A sagittis Hungarorum libera nos Domine!“, Kecskemét, 1937. (8. r. 8. l.)
11. Bajtársak, fel a küzdelemre! Kecskemét, 1937. (8. r. 8. l.)
12. „Ó, derülj hát, ifjú lélek!“ Kecskemét, 1936. (8. r. 6. l.)
13. Negyedszázad. Kecskemét, 1936. (8. r. 4. l.)
14. És megmozdulnak a hegyek... Kecskemét, 1936. (8. r. 6. l.)
15. Isten útjai. Kecskemét, 1937. (8. r. 12. l.)
16. A természet templomában. Kecskemét, 1937. (8. r. 8. l.)
17. Hősök napján. Kecskemét, 1937. (8. r. 8. l.)
18. Az imádkozó erdő. Kecskemét, 1936. (8. r. 8. l.)
19. Istenért, Istennel. Kecskemét, 1937. (8. r. 8. l.)
20. „Ballag már a vándiák tovább“. Kecskemét, 1937. (8. r. 8. l.)
21. Lelkek szövetsége. Kecskemét, 1937. (8. r. 6. l.)
22. Református öntudat. Kecskemét, 1937. (8. r. 12. l.)

IX. Készülőben levő munkája:

A magyar magánjog gyakorlati tankönyve.

Ifj. dr. kövesdi Boér Elek, az államtudományok sub auspiciis Gubernatoris doktora, a szegedi Ferenc József Tudományegyetem magántanára, emléklapos tartalékos huszártiszt, a II. oszt. ezüst vitézségi érem, a bronz vitézségi érem és a Károly-csapatkereszt tulajdonosa, a kecskeméti Werbőczy Bajtársi Egyesület patronusa, a Magyar Közgazdasági Társaságnak és a Sol Clubnak választmányi-, a Magyar Statisztikai Társaság-, a Magyar Társadalomtudományi Társulatnak-, az Erdélyi Férfiak Egyesületének- és a kecskeméti Uri Kaszinónak tagja.

I. Előadásokat tartott:

1. a jogakadémia 1936—37. tanévmegnyitó ünnepélyén A Francia Bank reformja címen;
2. a „Református Élet“ 1937. évben tartott szociális ankétján A gépember, a bolsevizmus életeszménye címen;
3. a kecskeméti Református Egyesület Hétfői Körében A bolsevizmus címen;
4. a szegedi Egyetem Barátainak Körében Valutastabilizálás és aranyvaluta címen.

II. Szakcikkeket írt:

1. A Carnegie-alapítvány és a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara együttműködése a világgazdaság újjáépítése érdekében (Közgazdasági Szemle 1937 máj.—jún. sz. 387—396. l.);
2. „Az aranyvaluta jövőjéről. A Magyar Közgazdasági Társaságban lefolyt vitában elhangzott hozzászólás. (Közgazdasági Szemle 1937. márc.—ápr. sz. 288—291. l.)

III. Könyvalakban megjelent dolgozatai:

1. Magyarország helyzete a világgazdaságban. (Időszerű kérdések a Dunamelléki Református Egyházkerület tanárainak első tanulmányi összejövételén, Kecskemét, 1936. c. gyűjteményes munkában 1—47. l.)
2. Tőke és tőkeképződés. (Ünnepi dolgozatok Balás Károly és Heller Farkas születésének 60. évfordulója alkalmából. Budapest, 1937. c. műben 49—75. l.)

Dr. Réthey Ferenc, Moson vármegye ny. főispánja, a szegedi Ferenc József Tudományegyetem jogi karán római jogból képesített magántanár, a nemzetközi magánjognak a Magyar Külügyi Társaság Szemináriumába meghívott előadója, az egyet. ref. jogakadémia tb. ny. r. tanára és a kecskeméti Werbőczy Bajtársi Egyesület patronusa, a pesti egyházmegye világi tanácsbírája, a Rákosszentmihály—sashalmi református egyházközség főgondnoka, a Magyar Külügyi Társaság elnöki tanácsának és Pest vármegye th. bizottságának tagja.

I. Előadásokat tartott:

- a) a Magyar Külügyi Társaság külügyi Szemináriumában, ahol egyik főkollégiumként nemzetközi magánjogot adott elő.

II—III. Felolvasásokat és beszédeket tartott:

egyházi és társadalmi működése körében.

IV. Nyomtatásban megjelent dolgozatai:

1. Szabados Kecskemét tekintetes Uriszékének rendszabásai. (Különlenyomat a Katona József Társaság 1935—37. évkönyvéből. 8. r. 15. l.)

2. Az akarati öntevékenység szerepe a római köz- és magánjogban. (Különlenyomat az egyet. ref. jogakad. jelen évkönyvéből.)

Dr. balásfalvi Kiss Barnabás, a kecskeméti Werbőczy Bajtársi Egyesület vezére, Kecskemét th. város tb. aljegyzője.

I. Előadást tartott:

a kecskeméti kir. törvényszéken a joggyakorló órán A rendelkezési és tárgyalási elv címmel.

II. Beszédeket mondott:

1. a kecskeméti ref. templomban, 1936. október 31-én a gyülekezet reformációi emlék-ünnepén;

2. Nagykörösön az Arany János Bajtársi Egyesület avató dísztáborozásán;

3—8. A kecskeméti Werbőczy Bajtársi Egyesület 1936. évi június 5-i és november 18-i kultúrtáborain, március 15-i emlékünnepén, avató dísztáborán és plenáris táborozásain több ízben.

III. Vezércikkeket írt:

a Kecskeméti Lapokban.

IV. Könyvalakban megjelent dolgozatai:

1. A Recuperátorok (A régi Róma nemzetközi bírái.) Kecskemét, 1936. (8. r. 72. l.)

2. Október 31. (Különlenyomat az egyet. ref. jogakad. jelen évkönyvéből.)

V. Készülőben levő munkája:

A római perjog és a modern perjogi alapelvek.

Ezek az adatok hivatottak arra, hogy mind az illetékes körök, mind a nagyközönség számára áttekintést adjanak tanári karunknak az 1936—37. tanítási évben kifejtett háromirányú és pedig hivatalos, tudományos és társadalmi té-

ren való — működéséről, illetve szerepléséről. Bátran mondhatjuk el, hogy a Kar mindhárom irányban méltón képviselte a református magyar szellemet és megfelelt mindazoknak a kívánalmaknak, amelyeket a magas színvonalú református iskolaügy felsőoktatási képviselőitől elvárhatunk. Hogy tanáraink nehéz viszonyok között is eleget tudtak tenni hármas feladatuknak, ezt méltányolta a magyarországi református egyház egyetemes konventi tanügyi bizottsága 1937. március hó 17—18. napjain tartott ülésének határozata is „a tanárok irányában kifejezett elismerésével“.

3—4. A tanrendet az előadott tárgyak, a tanárok és évfolyamok heti óraszámainak és a tananyagnak a kitüntetésével jelen évkönyvünkben a joghallgatók névsora előtt, továbbá dékáni jelentésünket megelőzőleg az a) alatti statisztikai táblázaton soroljuk fel.

5. Ami a tanulási eredményt illeti az előadások látogatottsága tekintetében a múlt évihez képest nincs változás. Az alsóbb évfolyamok hallgatói fejtenek ki mindig nagyobb szorgalmat. A II. félév folyamán a négy évfolyamon összesen 213 kollokvium volt és pedig:

az I. évfolyamon római jogból 20, ebből 4 jeles, 10 jó és 6 elégséges; a jogtörténetből 29, ebből 4 jeles, 18 jó és 7 elégséges; a korszerű honvédelmi kérdésekből 35, ebből 8 jeles, 11 jó és 16 elégséges;

a II. évfolyamon közjogból 18, ebből 4 jeles, 7 jó és 7 elégséges; nemzetközi jogból 4 jó eredménnyel; a közgazdaságtan köréből 17, ebből 2 jeles, 8 jó és 7 elégséges; pénzügytanból 24, ebből 1 jeles, 16 jó és 7 elégséges;

a III. évfolyamon magánjogból 30, ebből 5 jeles, 8 jó és 17 elégséges; büntetőjogból 15, ebből 4 jeles, 6 jó és 5 elégséges; büntető perjogból 15, ebből 3 jeles, 7 jó és 5 elégséges;

a IV. évfolyamon közigazgatási jogból 6 jó eredménnyel.

Az alapvizsgálatok száma az egész tanévben 337 volt, ebből pótvizsga 77, vagyis 28.49% (lásd ennek bővebb áttekintését a fenti I. alatti statisztikai táblázaton). Kitüntetéssel vizsgáztak: az I. alapvizsgán: Augner János, Gurmai Mihály, Molnár László, Nagy Miklós és Sántha Ferenc; a II. alapvizsgán: Csató Endre, Fodor György és Rigó Mihály; a III. alapvizsgán: Koncz Pál, Nagy Béla, Pap Kálmán, Révész László, Temesváry Gábor és Virág Béla.

A vizsgálatok színvonala, mint általában a tanulmányi eredmény emelkedőben van, ami összhangban áll a tanári

Karnak állandóan fokozott szigorúságával. A vizsgára jelentkezők közül, mint az a fentebbi adatokból is kitűnik 241, vagyis 71.51% lett képesítve. A vizsgákra felkészülten jönnek hallgatóink, mert köztudomású főiskolánk szigorúsága. Ennek tulajdonítható az eredmény javulása is.

6. Bár könyvtáraink nem nyilvánosak, főiskolánk könyvtárából minden esetben kölcsönöztünk ki szorgalmas és a tudományokkal alapos komolysággal foglalkozni akaró és szemináriumi munkánkban résztvevő hallgatóinknak könyveket, valahányszor kérésükkel hozzánk fordultak.

7. Az 1936—37. tanévre kormányzó bizottságunk — a tanári kar javaslatára: a következő pályatételeket tűzte ki:

1. A Rákóczi szabadságharc hatása hazai jogunkra;
2. Fejtessék ki, hogy milyen tényállítás tölti ki a rágalmazás törvényes fogalmát.

A pályadíj tételenként 100 P.

A jogtörténeti pályatétel bíráló szaktanárai a következő véleményes javaslatot terjesztették elő:

Tekintetes Tanári Kar!

„A Rákóczi szabadságharc hatása hazai jogunkra“ pályatételre beérkezett 2 pályamunka: I. „Concurrunt, ut alant“; II. „Forward“ jelígyével.

I. A „Concurrunt, ut alant“ szerzője bevezetésképen vázolja a kort, melyből a szabadságharc kipattant.

Kiemeli, hogy a papír szerinti jog- és gyakorlati élet mennyiben fődte egymást és mennyiben tért el. A barokk gondolat és eszme hatását mutatja ki a Habsburg uralkodók politikájára, amikor politikai célkitűzéseik közé felvették a Habsburgok jogára alatt álló államoknak egy egységes, nagy világbirodalomba való összeolvastását. A monarchikus abszolútizmus, a politikai és felekezeti egység voltak tehát azok a vezérelvek, amelyeknek szolgálatába állították be országaik nehézkes szervezetét. Magyarország alkotmányos s egész politikai és közigazgatási szervezetét is ennek az önző és tisztán családi érdek szolgálatában álló politikai célok jegyében akarták átreformálni.

1. Rácerőszakolták az országgyűlésre a Habsburgok fiágának örökösödési jogát s ezzel a szabad királyválasztási jogától megfosztották az évszázados harcokban kimerült, védekezni nem tudó nemzetet.

2. A katolikus egység megvalósítsa érdekében egymásután adja ki Lipót a törvénytelen rendeleteit, melyekkel az 1687:XXVII. tc.-ben adott minimális kedvezményektől is megfosztja a protestánsokat. Felemlíti az 1701. rendeletet, amely a törököktől vissza-

foglalt területek protestáns lakóitól még vallásuk szabad gyakorlásának jogát is megvonja.

3. A politikai egybeolvasztás célját pedig olyképen vélte elérni, hogy a legfőbb hivatalokat a bécsi udvari dicasteriumoknak rendeli alá s teletömi idegenekkel. Az országot — mely úgysis sokat áldozott a háborúk alatt — óriási adóval sújtja.

A bevezetés II. részében Erdélyről szól. Itt céljuk elérése érdekében hasonló eszközökkel dolgoznak.

Ezután tér át a szabadságharcra és ismerteti először annak általános hatását, mint az ország, a nemzet, a kormány két részre szakadása, a vármegyei rendszer kettőssége, a Rákóczi területén országos szempontból a jobbágy helyzetének javulása, stb.

Majd jön a következő részben a részletes, tulajdonképeni tárgyalás. Jogi szempontból 2 részre osztja a szabadságharcot, ú. m. a szécsényi gyűlés előtti időre, amikor még az ellenállás jogilag alátámasztva nem volt s azutáni 6 évre, amikor már a harc jogi alappal bír.

Először ismerteti az 1703—5-ig terjedő idő jogi sajátosságait, majd áttér a szécsényi gyűlésre, mely jogi szempontból döntő fontossággal bír a törvényhozói, végrehajtó és a bírói hatalom megszervezésére.

A törvényhozói szerv a konvent. Ez, ellentétben a magyarországi országgyűléssel, egy kamarás. Másik eltérés, hogy a nemeseket személyesen hívja meg s a megjelenés az 1498/I. tc. értelmében kötelező s így a kurucok oldalán ezen a téren előáll az una eademque nobilitas.

Rákóczinak a jogviszonya a konventtel szemben, valamint általában a jogköre, nem volt tisztázva. Ő a konvent és a senatus elnöke, ő erősíti meg a decretumokat. Vezeti a külügyeket a senatussal együtt. Legfőbb bíró, hadúr, stb.

Az adórendszerről szólva, Rákóczi 5 éven keresztül adót nem szedett. Megemlékezik arról, hogy a nemesek többször önmaguk rótták meg magukat adóval. Az erdélyi 1707/VII. tc. felmenti a jobbágyot az ingyenes munka alól.

Nagy gondot fordított a tisztképzésre is, felállítja a Nemzeti Társaságot, a jövő tisztképző iskoláját, mely előzője a Mária Terézia-féle nemesi testőrségnek.

Külön fejezetben foglalkozik a vallásügyek rendezésével. Ismerteti az 1703/VIII. tc. törvényhozási felhatalmazás alapján kiadott rendeleteit, a templomok visszaadása ügyében, melyeknek végrehajtására a törvény alapján megszervezett bizottságok küldetnek ki.

Ennek a résznek a végén szól a Habsburg-ház detronizálásáról, interregnumról, a szabad királyválasztási jog feleledéséről. (1707/II. tc.) Ennek következtében lett teljessé az ország két részre szakadása.

A tárgyalás II. részében ismerteti a Habsburgok alatti Magyarország jogi helyzetét — röviden. A III. részben Erdélyt. Erdély elszakad a Habsburgoktól, független fejedelemség lesz, amely kimondja ez alkalommal a véd- és dacszövetséget Magyarországgal.

A IV. részben — mint a harc utáni közvetlen hatásról — szól a szatmári békéről. Felsorolja fontosabb pontjait. Azonban mint két fő hiányosságát kiemeli, hogy nem fordított gondot arra, hogy az országnak eddig még birtokba nem vett területei kiknek adassanak.

A másik főként erkölcsi hibája pedig az, hogy a jobbágyról nem szól. Már pedig ha a jobbágy jó a háborúban, nem helyes a békében sem elfeledkezni róla.

A későbbi hatásai közül főképen azt említi meg, hogy a szatmári béke által megerősödött a rendi Magyarország s ez nem engedte teljes mértékben kifejlődni a korlátlan abszolutizmust. A nemesség látja, hogy az alkotmányosság csak mint nemesi kiváltság tartható s ezért körömszakadtaig harcol érte. Hibája a nemességnek, hogy saját kiváltsága védelmezésén kívül semmi mással nem törődött.

További hatása: eltörlik a neoquistica commissiót, a katonai executiókat. Rendezik a beszállásolás, élelmezés, stb. kérdéseit.

Negatív hatása pedig az, hogy hazánk elkerülte azt a szerencsétlen sorsot, ami Csehországot érte a fehérhegyi csata után.

Végül Böty Akos nyomán megállapítja, hogy a harc közvetlenül csak 1715-ig érezte hatását, azután pedig csak közvetve, mint a nem hivatalos Magyarország társadalmi akciójának az eredménye.

Munkájának legkisebb terjedelmű, de legértékesebb része, amelyben a szabadságharc hatásával foglalkozik. Mint ő maga mondja: „Már most, ha mindezeket összegezzük és még egyszer szemügyre vesszük, azt látjuk, hogy a harc hatása közvetlenül csak alig néhány év munkáján érezhető, körülbelül 1715-ig. De ha nem is közvetlenül, hanem közvetve, mégis érezeti hatását jó időn keresztül. Rámutat továbbá a megyék alkotmányvédő szerepének a növekedésére is.

A szerző 110 oldalra terjedő munkájában kitartó forráskutatásról, a tárgykör alapos ismeretéről tett tanúbizonyságot. Jogászi érzéke is több helyen megnyilvánul, különösen — amikor az egyes jogintézményeknek a jogélet fejlődésére gyakorolt különféle hatásait ismerteti.

A nagy gondal készült s helyesen rendszerezett, áttekinthető munka szerzőjének komoly elmélyedéséről tanúskodik, miért is elfogadásra és a *kitűzött díj odaítélésére* ajánlom.

A „Forward“ jeligés pályamunka 13 oldalon próbálja a kérdést megoldani. Ebben a rövid lélekzetű munkájában is van több

tévedés. Magát a jelige megválasztását sem tartom szerencsésnek, mikor a magyar szabadságharc eseményeivel foglalkozik: idegen nyelvből kell jeligét kölcsönkérni?!

Téves az elgondolása is, amennyiben — míg Rákóczi életrajzának és a harc lefolyásának megírásával — a munka terjedelméhez mérten részletesebben foglalkozik, addig — tulajdonképeni feladatának — a Rákóczi által létesített kormányzati rendszernek a magyar jogélet fejlődésére vonatkozó kihatásait épen csak nagy vonásokban — vagy épen nem érinti.

Végül is, így összesűrítve tiszta és világos képet egy kihatásaiban is nagyjelentőségű korszakról nem lehet alkotni.

Jutalomra nem tudom ajánlani.

Dr. vitéz Révész Bence sk.

Hozzájárulok: *Dr. Joó Gyula sk.*

A büntetőjogi pályatétel bíráló szaktanárai a következő véleményes javaslatot terjesztették elő:

Tekintetes Tanári Kar!

A büntetőjogból kitűzött pályatételre: „*Fejtsék ki, hogy milyen tényállítás tölti ki a rágalmazás törvényes fogalmát*“, két pályamű érkezett be. Az egyik: „*Mátra*“, a másik „*Neminem laedere*“ jeligével.

A „*Mátra*“ 31 gépírásos oldalon tárgyalja a kérdést. Rövid bevezetés után párhuzamot von a rágalmazás tényálladékának a Btk., a Bv. és az 1843. b. javaslat szerinti meghatározása között, helyesen kiélezve a különbségeket. Majd elemeire bontva a rágalmazás tényálladékát, sorrend szerint foglalkozik annak törvényes alkotóelemeivel, ismerteti az azokkal összefüggő irodalmat, csoportosítja és szembeállítja az ellentétes felfogásokat, figyelemmel kíséri a törvény indokolását, a Kuria gyakorlatát s megfelelő helyen idézi az elvi jelentőségű határozatokat is.

A rágalmazó-tény fogalmánál röviden, de világosan és sorozatosan vezeti le — a bírói gyakorlat konkrét eseteivel is támogatott fejtegetéseit. A „tény“ fogalmának az ismertetésénél hangsúlyozza, hogy „tény“ alatt nem csupán a tett, hanem a cselekmény fogalmát meghaladó esemény, sőt tulajdonság is értendő (Finkey) stb.

E tételnél azonban fejtegetéseinek a gördülékeny folyamatát megzavarja az ujságírók bírálati jogosultságának a felemlítése (10. old.), amit felesleges volt fejtegetései közé ékelni. Viszont másfelől — a bírói gyakorlatból vesz és helyesen alkalmazott jogesetekkel világítja meg, hogy a tényállítás mikor lehet oka a fegyelmi eljárás megindításának és mikor teheti ki a sértettet közmegvetésnek.

Pályázó gondosan végighalad a törvény szövegének minden kifejezésén, minden tényálladáki elemén s egyfelől a törvényhozó-

nak inputált értelmezést igyekeznek megállapítani, másfelől pedig rámutat arra, amit a szöveg értelmezése alapján ki lehet magyarázni a törvényből.

Ismerteti a minősített eseteket is, de figyelemre méltó magyarázat, illetve méltatás nélkül. Majd áttér a hatóság előtti rágalmazás ismertetésére, a Kúria gyakorlatából idézve pár esetet; foglalkozik a magyar állam és magyar nemzet ellen elkövetett rágalmazással, érintve ennek keretében az egyes kifejezések: „magyarok”, „magyarság”, „ministerium”, „kormányrendszer” használata iránt felmerült vitát is a Kúria állásfoglalását; végül ismerteti — a Bv. 17–19. §-ok alapján — a buntethetőséget és büntetést kizáró okokat. Ez utóbbiak ismertetésénél azonban csupán a Finkey kitűnő tankönyvében írottakat tette magáévá és nem volt figyelemmel a Kúriának a kérdésben hozott jogegységi határozatára, mely szerint a Bv. 17. §-ban említett tényállítás a kifejezés alatt a „tanuvallomás” nem érthető; mert igenleges esetben ennek a szószó a Bv. 17. §-ban határozott kifejezést adott volna. Továbbá, ha Angyalnak a Bv.-ről szóló kommentárját, — melyben a szerző egyébként elég szívósan ragaszkodott — még alaposabban áttanulmányozta volna a legújabb bírói gyakorlatot e kérdésben is akkora figyelemmel kísérni, mint dolgozatának előző fejezeteiben, arra is rájött volna, hogy a Kúria értelmezése szerint annak a tényállásnak, hogy a „tényállítás vagy kifejezés” tárgyalás alkalmával történjék, csak a „szóval” elkövetésnek kell fennforognia.

Befejezésül azt hangoztatja szerző, hogy dolgozatában az előadottak során igyekezett lényeges vonásokban előtárni mindazokat a jogszabályokat, melyeknek keretében a magyar törvényhozás és igazságszolgáltatás a rágalmakkal szemben védi a becsületet. — Hát dicséretére legyen mondva: ezt el is érte. Fejtegetéseit szépen csoportosítva, logikusan, gondosan stilizálva adja elős figyelemzettségét, jóízűsét nemcsak érthető, könnyed magyaros stílus, hanem munkájának a külalakja is kifejezésre juttatja.

Mindezeket összevéve, mély tisztelettel javasoljuk e pályaműnek fél díjjal való jutalmazását.

A másik pályamű „*Neminem laedere*” jeligés dolgozat a pályatételt 9 nagy íves — gépelt — oldalon tárgyalja.

A rágalom történetének könnyed — tetszetős — elmesélésével — egy régi perzsa legendából és a zsoltárból vett idézetekkel színezzve — vezeti be eladását.

Majd rátér a rágalmazás törvényes fogalmának ismertetésére. Vizsgálat alá veszi az elkövetési cselekedet tárgyát a „tény”s erre vonatkozólag előadja Angyal és Finkey műveiből és az osztrák javaslatból vett megállapításait. Majd az állítás és híresztelés fogalmait ismerteti, példákkal és bibliai idézetekkel támogatva fejtegetéseinek helyességét. Az egyes törvényes alkatelemeket sorrendben kommentálja, röviden, példákkal és világos előadásban — helyenként — a felmerült vitákat is érintve; míg végül a becsület-

sértés ismertetése és a rágalmazás tényálladékával való összehasonlítása után befejezi a dolgozatát.

Anyagát hét forrásműből merítette. Előadása könnyen érthető, színes és a tartalma is logikus gondolkozásra vall; de a dolgozat értéke inkább szépirodalmi, mint jogi vonatkozású, mely utóbbi szempont figyelembevételével e pályamunka díjazásban nem részesíthető.

Kecskemét, 1937 május 5.

Dr. Rácz Béla sk.

Dr. pusztarádóczy Dezső Gyula sk

A tanári kar a pályadíjak odaítélése tekintetében a bíráló tanárok javaslatait magáévá téve a jogtörténeti pályatételre beérkezett pályamunkák közül a „Concurrunt ut alant“ jeligéjűt 100 P jutalomban, a büntetőjogi pályatételre beérkezett pályamunkák közül pedig a „Mátra“ jeligéjűt 50 P jutalomban való részesítésre ajánlotta a kormányzó bizottságnak. A többi pályaműveket jutalmazásra nem ajánlotta. A tanári kar ily értelmű javaslatát a kormányzó bizottság elfogadván, a jeligés levelek felbontása után kitünt, hogy a nyertes jogtörténeti pályamű szerzője Révész László III. é. jh., a büntetőjogié pedig Polonyi, István III. é. jh.

A kormányzó bizottság a tanári kar javaslata alapján az 1937—38. tanévre hasonló feltételek mellett ugyancsak 2 pályatételt tűzött ki:

1. Cselekvőképtelenek birtokjoga a római és magyar magánjogban.

2. A kapitalizmus fogalma.

c) Főiskolánk ifjúságát Isten házának buzgó gyakorlására óhajtván nevelni, minden hitfelekezetű hallgatóknál a vasárnapi istentiszteleten a saját templomában való részvétel figyelemmel kísérésére nagy gondot fordítottunk.

A dékán díszelnöksége alatt működő kecskeméti Református (Protestáns) Ifjúsági Egyesületbe tömörült protestáns főiskolai hallgatóságunk számára minden második héten Biblia-órákat tartottunk. Protestáns hallgatóink a belmiszsiós munkában is résztvettek. Minden hónap első és negyedik vasárnapján más—más pusztára mentünk református hallgatóinkkal vallásos ünnepélyek tartására. A tavaszszal a környékbeli protestáns hallgatók részvételével kétnapos ifjúsági konferenciát tartottunk, amelyet konventi lelkészünk Ige hirdetése és a jogakad. dékán beszéde vezettek be. Az ifjúság lelki vívódásai során sok őszinte hozzászólás

és bizonyágtétel hangzott el a válogatott ifjúsági munkások által tartott előadások kapcsán. A résztvevő ifjak száma 150 körül volt.

Tanévnyitó ünnepélyünk szeptember 27-én díszes közönség jelenlétében ifjúságunk nagyszámú részvételével folyt le kormányzó bizottsági elnök urunk által előzetesen jóváhagyott program szerint. Az ünnepélyt templomi isteni tisztelet előzte meg, amelyen dr. Vass Vince helybeli lelkészünk, a főiskolai ifjúsági Biblia-Kör vezetője hirdette az Igét és imádkozott; a református egyházi kántus énekelt. A kollégiumi díszteremben megtartott ünnepélyen a záróbeszédet kormányzó bizottsági elnök urunk képviselőjében dr. Hetessy Kálmán, helybeli lelkészünk tartotta. A lelépő dékán beszámoló, az ezidei dékán tanévnyitó beszédet mondott, dr. Boér Elek kartársunk pedig szakelőadást tartott.

Főiskolánk az aradi vértanúk nagy emlékezetének évfordulóján az összes helybeli református iskolákkal együttesen a református templomban közös ünnepélyt tartott, amelyen hallgatóink a szomorú nap eseményeit méltató beszéddel és szavalattal vettek részt. Az ünnepély megkezdése előtt minden ifjú a saját templomába ment az istentisztelet keretében történő megemlékezésekre.

Legnagyobb ünnepünkön, a reformáció évfordulóján dr. Rácz Béla és dr. balásfalvi Kiss Barnabás mondottak beszédeket, ifjúsági ünnepélyünkön jogászegyletünk elnöke beszéddel, egy másik hallgatónk pedig szavalattal kapcsolódott bele kecskeméti református egyházunk társadalmának templomi áhitatába.

A főiskolai ifjúság a folyó évben is megtartotta március 15-e emlékére anak előestéjén szokásos fáklyás felvonulását a főiskola zászlaja alatt. A hallgatók szavalattal, beszéddel és énekkel vettek részt az ünneplésben. Kecskemét th. város közönségének március 15-ei hazafias ünnepélyén délelőtt a város felkérésére az ünnepi beszédet a jogakadémiai dékán, az ifjúság nevében pedig az ifjúsági elnök mondotta és egy joghallgató a Nemzeti Dal szavalta. Délután a főiskola külön iskolai emlékünnepeket tartott, mely alkalommal a dékán bevezető beszéde után az ifjúság szintén szavalattal és beszéddel ünnepelte a nagy napot. Ezenkívül minden joghallgató a vallásának megfelelő felekezeti ünnepi istentiszteletén vett részt.

Április hó elején egyetemes Konventünk elnökségének felhívása folytán báró Wlassics Gyula emlékére a főiskola

gyászünnepélyt tartott, amelyen a nemzet nagy halottjának emlékét a dékán a következő beszédben méltatta:

„A magyar égboltozatról ismét lefutott egy ragyogó csillag, a magyar országúton ismét kialudt egy irányjelző fáklya: Wlassics Gyula elköltözött az élők sorából. Patriarchalis kort ért meg, halála mégis pótolhatatlan veszteséget jelent hazájának.

A ferencjózsefi évtizedek kimagasló és örökértékű államférfia volt. Bárhova állította a sors, bármilyen pozícióba került embertársainak bizalma vagy uralkodójának rendelkezése folytán, mindenütt kitűnt párját ritkító tehetségével, lankadatlan szorgalmával, bámulatos munkabírásával, éles jogászi judiciumával, politikai bölcsességével, lángoló hazaszeretetével, makulátlan jellemével és emelkedett világfelfogásával.

Életpályája a gyorsan és következetesen magasba ívelő irányt mutatja. Mint ügyvéd kezdte, de csakhamar megérezte, hogy egyéniségének nem a nagy kereseti lehetőséget biztosító szabad pálya, hanem az állam szolgálata felel meg, ahol minden képességét és munkacerejét a köznek szentelhetette. Volt ítélő bíró, főügyész, igazságügyminisztériumi kodifikátor és örökbecsű jogtudományi irodalmi munkássága már negyvenéves korában egyetemi katedrához juttatta. A büntető és közigazgatási jognak legelsőrendű reprezentánsai közé tartozott és állandóan hallgatóinak tömege látogatta és élvezte magas színvonalú, amellettt végtelenül finom és szellemes előadásait.

Csakhamar kibontakozott ritka szónoki képessége és politikai érzéke, úgyhogy egyetemi tanári állásával egyidejűleg megkezdődött politikai karrierje is. A csáktornyai kerületet érte az a kitüntetés, hogy képviselőjévé választhatta és pedig szabadelvű programmal. A szabadelvűség abban az időben uralkodó világnézet volt. Igaz viszont, hogy akkoriban még nem fejlődtek ki azok az ellenszenves és veszedelmes velleitások, amelyek későbbben és különösen napjainkban olyannyira gyűlöletessé tették ezt a politikai irányzatot. Akkor a liberalizmus még nem jelentette az aranyborjú imádatát, a gyengébb gazdasági osztályok irgalmatlan eltiprását, a bankokráciát és a kartellek uralmát, nem jelentette az osztályharcok kiélesítését, a munkás és földműves osztály végletekig menő kihasználását és az ezzel természetszerűleg velejáró forradalmosítását, nem jelentette a nemzeti és hazafias érzület alsóbbrendűségét, a mindennel megalkuvó és meghunyászkodó pacifizmust és az ezzel együttjáró katonai defetizmust, — hanem jelentette a szó nemese értelmében vett jogegyenlőséget, jelentette a tehetségnek, szorgalomnak és becsületességnek származásra, nemzetiségre és felekezetre való tekintet nélkül való érvényesülési lehetőségét, jelentette az egyenlő, de föltétlenül tisztességes fegyverekkel megvívható gazdasági versenyt, jelentette a tudományok és művészeteknek felvirágzását, a kulturának minél szélesebb körben való terjesztését és a vallás szabad gyakorlatát.

Hogy ez a valamikor nemes értelemben vett liberalizmus magával ragadta még az oly kiváló férfiakat is, mint Wlassics Gyula, azon époly kevésbé lehet csodálkozni, mint azon, hogy az utóbb elfajult, eredeti eszméjéből teljesen kivetkőzött és nemzeti keresztény érzéssel szöges ellentétbe került liberalizmus elvesztette vonzó erejét, majd minden létjogosultságát, gyűlöletessé tette magát és hosszú évtizedeknek szigorú tisztító tüze kell hozzá, hogy bűnei megbocsáttassanak.

Wlassics Gyula az ideális értelemben vett liberalizmusnak ideális képviselője volt; eszményképéül Deák Ferencet tekintette, akéhez hasonló sok rokon tulajdonsággal rendelkezett, akinek műveit sajtó alá rendezte és könyvet is írt róla, mely igen értékes forrásmunka a haza bölcsének életéhez és működéséhez. Negyvenhárom éves korában már a kormány tagja lett és egy évtizeden át vezette a kultusztárcát, amely évtizedet számos maradandó becsű alkotása — így az új népiskolai rendtartás, — a jogi oktatás reformja, a kereskedelmi szakoktatás kiépítése, stb. — tették értékessé és emlékezetessé. Nem volt szürke hivatalnok miniszter, hanem önálló felfogású, magas koncepciójú, nagyokat alkotó államférfiú.

Minisztersége után a közigazgatási bíróság elnöke, majd az akkori Főrendiháznak, utóbb az ennek helyébe lépett Felsőháznak elnöke lett. A forradalom kitörése a Főrendiház elnöki székében érte, amikor is a ráparancsolt felosztatás helyett csak berekesztette annak tanácskozásait, ily módon gondoskodott a jogfolytonosság biztosításáról. Ebből is kitűnt határtalan törvénytisztelete, melyért habozás nélkül kockáztatta saját személyes szabadságát, sőt az akkori elvadult időkben még életét is.

Wlassics Gyula kora ifjúságától kezdve nemzetét szolgálta, annak áldozta minden idejét, tehetségét, munkaerejét, ambícióját; a nemzet méltányolta ezt és azzal hálálta meg, hogy a közélet legmagasabb csúcsára emelte és a legnagyobb kitüntetések sorozatával halmozta el. Példás családi életet élt, amint hogy mindenben példaképen szolgálhat mindannyionk számára. Megérdemli, hogy mély megilletődéssel gondoljunk életére és halálára s igyekezzünk, ha nem is hasonlók lenni hozzá, mert az csak keveseknek adatott meg, de legalább méltók lenni az ő emlékezetére. Nekünk jogászoknak kettős a gyászunk, mert a jogtiszteletnek és a jogvédelemnek hatalmas oszlopa dőlt ki vele; tanuljunk tőle s legyünk mi is olyan fanatikus hívei a jognak és igazságnak, mint ő volt.“

Tanévvégi záró ünnepélyünket június 17-én tartottuk a főiskolai hallgatók nagy többségének jelenlétében. Ez alkalommal a dékán buzdító beszéd kíséretében osztotta ki a pálya- és ösztön-díjakat, összesen 520 pengőt, valamint a főiskola emlék-plakettjeit. Dr. Joó Gyula magas szárnyalású beszédet mondott az ifjúsághoz.

Az egyesületi önképzés az egész tanév folyamán er-

nyedetlen buzgalommal folyt. A főiskola kebelében működő Jogászsegítő Egyesület, mint ifjúsági egyesület, társadalmi, tudományos és szociális tevékenységével egyaránt szép sikereket mutatott fel, nemkülönben az annak kebelében újonnan alakult zene-szakosztály is, mely már az idei jogászbálon a zenét szolgáltatta. A jogakadémiai Atletikai Club és Lövészegylet a testnevelés terén buzgólkodott az ifjúság minél tökéletesebb testi kiképzésének ügyében. Mindezekről részletesen az ifjúsági elnökök jelentése szól, nekik e helyen is kifejezem sikeres működésükért tanári karunk elismerését és köszönetét.

d) Az egészségi viszonyok kedvezőek voltak. Halálozás nem történt.

e) Egy minden segély nélkül hallgató évi iskolai összköltsége 260 pengő.

2. Az I. félévben teljes tandíjmentességben 22, rész tandíjmentességben 40, a II. félévben teljes tandíjmentességben 19, rész tandíjmentességben 33 hallgató részesült. Az elengedett tandíj összege 5980 P volt a két félévben.

Ez év folyamán ösztöndíj céljaira csupán két kisebb adományozás történt. 15 pengőt a Kecskeméti Takarékpénztár adományozott, 5 pengő pedig özv. Sárközy Mihályné úrnő Mihály fia emlékére tett alapítvány kamatából folyt be. Ez összeget a tanári kar a jogakadémia 1936—37. tanévi költségvetésében felvett 500 pengős „Pályadíjak, ösztöndíjak és segélyek“ c. tétel terhére 350 pengővel felemelte.

Az ekként rendelkezésre álló alapból ösztöndíjban részesültek:

I. évfolyamon:

Hegedűs Mihály	30.— P
Kasztovszky Béla	20.— P
Molnár László	40.— P
Sántha Tibor	30.— P

II. évfolyamon:

Dömötör István	30.— P
Fodor György	30.— P
Kovács József	20.— P
Révész István	30.— P
Rigó Mihály	30.— P

III. évfolyamon:

Koncz Pál	20.— P
Nagy Béla	30.— P
Révész László	30.— P
Virágh Béla	30.— P
	<hr/>
	Összesen 370.— P

Befolytak még segélyezésre az elmúlt tanévben a következő adományok: Kalmár János úrtól diákjóléti célra 60 P, és Schiller Ottó úrtól ifjúsági célra 120 P, összesen 180 P, mely összeget a következő segélyezésekre fordítottuk:

I. évfolyamon:

Balogi Károly	40.— P
Kelemen László	20.— P

II. évfolyamon:

Rigó Mihály	40.— P
Szabó László Ottó	10.— P
Szöllősi Attila	20.— P

III. évfolyamon:

Varga József	30.— P
--------------------	--------

IV. évfolyamon:

Rigó Béla	20.— P
	<hr/>
	Összesen 180.— P

f) 1—2. Jogakadémiánk II. félévi kormányzó bizottsági ülése a Főiskola székhelyén tartatván a bizottság tagjai elnökünkkel együtt meglátogatták intézetünket.

g) A lefolyt tanévben 9 r. és 2 rk. kari és 2 kormányzó bizottsági ülés tartatott.

A kormányzó bizottság nevezetesebb határozatai:

I. 1936 október 29-én

1. Az 1935—36. tanévi zárszámadás felülvizsgálata és jóváhagyása.

2. A jogakadémiai gyümölcsös zárszámadásának felülvizsgálata és jóváhagyása.

3. Dr. Kacsóh Bálint jogtanárnak tanszékéről való lemondása.

4. Dr. balásfalvi Kiss Barnabásnak az 1935—36. tanévre h. tanárrá választása.

5. Dr. gesztelyi Nagy László egyetemi m. tanárnak jogakad. m. tanárrá választása.

II. 1937 június 7-én

1. A jogakadémia és gyümölcsöse 1937—38-i költségvetéseinek elfogadása.

2. Dr. pusztarádóczy Dezső Gyulának 20 évi tanári szolgálata után az V. f. o.-ba való sorolása.

3. Dr. balásfalvi Kiss Barnabás jogakad. h. tanárának ny. rk. tanárrá való megválasztása.

4. Dr. Soós József egyetemi m. tanárnak jogakad. m. tanárrá választása.

5. Az I. évfolyamra felvehető joghallgatók létszámának megállapítása az 1937—38. tanévre.

6. Tanrend megállapítása az 1937—38. tanévre.

h) Az elmúlt tanévben a V. K. M.-től a következő nevezetesebb rendeleteket kaptuk:

7283-eln. 16/1936. A tényleges katonai szolgálat igazolásának új szabályozása tárgyában.

24502—IV./1936. A katonai tárgyak hallgatásának ideje és a katonai előadó félévvégi aláírásának pótlása tárgyában.

94736/1936. elszámolási kötelezettség mellett 250 P testnevelési segély kiutalása.

Végül a Vkm. a jogakad. atlétikai klub és lövészegyesület részére 1937 április hónapban újabb 150 P segélyt utalt ki elszámolási kötelezettség mellett.

Jelentés

**az Egyetemes Református Jogakadémia Hallgatói Segélyző
és Önképző Egyesületének 1936—37. tanévi működéséről**

Ha az utóbbi évek ifjúsági életén végigtekintünk, lehetetlen észre nem venni azt, hogy az ifjúság élete nagy átalakulásokon ment keresztül. A hangoskodó, és semmi komoly ténykedést ki nem fejtő ifjúságnak és vezéreinek lassanként teljesen bealkonyul s ezek helyébe egy komolyabb, a magyar jelen követelményeivel tárgyilagosan számolni tudó nemzedék lép, amely hangzatos jelszavak puffogatása helyett munkával készül hivatásának, magasztos feladatának betöltésére. Észrevette, hogy a régi csapások, az eddigi utak berekedtek, azokon többé a józanul gondolkodó ifjúságnak járnia nem lehet. Új utakat kellett tehát törni, amelyeken a felekezeti szét nem tagolt, félre nem vezetett és eszközül ki nem használt egységes és öntudatos ifjúság járjon a haza és a fajszeretet zászlója alatt. Konferenciákon gyűlik össze, az ország minden részének egyetemi és főiskolás ifjúsága, hogy megvitassa a maga szomorú kérdéseit és segíteni próbáljon sorsán. De szem előtt tartva azt, hogy amint az ország érdeke el nem választható az ifjúságtól, úgy ő is érdekeiért való harcban az eszközöket úgy válassza meg, hogy azok egyúttal a haza, a magyar társadalom ügyét is szolgálják. Csakis velük együtt akarunk boldogulni, de nélkülük soha. Mi magunk tudunk magunkon egyedül segíteni, mert a magyar válság kizárólag csak magyar talajból fakad s a megoldás csak azon alapulhat. S bármilyen súlyosak és égetőek legyenek sebeink, szentül hisszük és valljuk, hogy van rá magyar orvosság, a magyar válságra van magyar megoldás. Mi hát a feladata minden magyar ifjúsági szövetségnek és ezen belül minden egyesületnek? Kutatni a bajok okait, amelyeken ő is tudhat segíteni és rámutatni a megoldásra. A létjogosultságát pedig egy olyan egészséges, józan és egy-

séges hazafias ifjúsági közvélemény kialakítása adja meg, amely méltán lehet támasza a szebb jövőért dolgozó társadalomnak, de amilyen közvélemény még sajnós, nincs. Munkáját pedig végezze felelősséggel: míg alkotni nem tud, addig akadályozza meg a rombolást; bátorsággal: minden kérdéssel, ami magyar sorsot érdekel, bátran szembeszállni és érte küzdeni; hazafias önzetlenséggel: minden ifjúsági szövetségnek és egyesületnek az egész magyar életért, az egész magyarságért kell küzdenie s nem kicsinyes egyéni érdekéért.

A kecskeméti jogászfifjúság vezetősége is igyekezett teljes erővel és minden tudásával kivenni részét ebben a törekvésben. S most, mikor egy évi működésünket feletteseink és a közvélemény elé bocsátjuk, arról röviden a következőkben számolunk be.

1936 okt. 2-án tartottuk alakuló közgyűlésünket, amely az alábbi tisztikart választotta meg: Elnök: Révész László; alelnök: Koncz Pál; ügyész: Kökény Balázs IV. éves joghallgató; főjegyző: Révész István II.; jegyző Fodor György II.; könyvtáros: Varga József III.; alkönyvtáros: Végh Béla II.; pénztáros: Seöbö Tibor III.; ellenőr: Rétsági István II.; háznagy: Kovács Aladár IV.; alháznagy: Götz István III. éves joghallgató.

A tisztikar programja és ezzel együtt működése is két irányú volt: egyrészt kifelé fenntartani a kapcsolatot a többi egyetemi és főiskolai szervekkel, másrészt befelé a rend és a béke fenntartása.

Első célunknak azzal tettünk eleget, hogy tőlünk telhetőleg képviseltettük magunkat minden nagyobb ifjúsági megmozduláson. Elküldtük képviselőnket az Egyetemi Settlement szociális konferenciájára, ahol az egyesület nevében az elnök ismertette előadásában a kecskeméti viszonyokat az előbbi évben készült szociográfiai felvétel alapján. Résztvettünk a MEFHOSz által rendezett jogászkongresszuson, az Országos Magyar Protestáns Diákszövetség Családvédelmi és Kisebbségi Kongresszusán, a MEFHOSz XVIII. országos kongresszusán, a Prot. Diákszövetség szegedi konferenciáján. Kiküldöttein a fent említetten kívül több külön előadással és felszólalással szerepeltek.

Befelé az egyesületben a legnagyobb béke és rend uralkodott. A tagok megértéssel és szeretettel támogatták az elnökséget minden munkájában. Ennek köszönhető, hogy minden megmozdulásunkat siker koronázta.

Foglalkoztunk állandóan a jogásztársadalom fontos problémáival, különösen a mai jogászfújúságot érdeklő vonatkozásokban. Figyelemmel kísértük különösen az új ügyvédi rendtartástervezetre irányuló törekvéseket. Október folyamán tartottunk egy nyilvános díszközgyűlést, amelyen dr. vitész Márkus Ferenc ügyvéd úr az ügyvédi kamara elnöke tartott nagyértékű előadást az ügyvédrendtartás tervezetéről. Utána néhány hozzászólás következett; majd egy memorandummal fordultunk a m. kir. igazságügyminiszter úrhoz, amelyben leszögeztük ezzel kapcsolatosan a kecskeméti jogászfújúság kívánságait és észrevételeit, de amely sajnós, válasz nélkül maradt.

Egyik legelső ifjúsági egyesület voltunk, amely az ősz folyamán Mussolini öccellenciáját a magyar ügy melletti bátor kiállásáért üdvözölte s neki ezért köszönetet mondott, s amelyre az olasz követség néhány kedves sorban válaszolt. November 11-én megtartottuk az immár lassan-lassan hagyományossá váló Katona József emlékünnepelet a ref. reálgimnáziummal együtt, ahol a nagy drámaíró, városunk legnagyobb fia érdemeit és emlékét Bán Ferenc III. éves joghallgató méltatta szép beszédben.

1937 január 30-án rendeztük meg hagyományos jogászbálunkat, dr. Lázár Andor m. kir. igazságügyminiszter és dr. Zsitvay Tibor ny. miniszter legfőbb védnöksége alatt. A bál az ideai farsang egyik legjobban sikerült mulatsága volt. A fényes erkölcsi sikert a nagy anyagi eredmény tette teljessé. A bál tiszta jövedelmét szegénysorsú kollégáink felsegítésére fordítottuk. A fővárosi és helyi lapok képekben, illetve tudósításokban számoltak be róla.

Márc. 14-én este tartottuk az évtizedes multra visszatekintő fáklyásfelvonulást a Turul Szövetség kecskeméti egyesületeinek és a Foederatio Americana helyi korporációjának a bevonásával. A Kossuth-szobornál Molnár Gusztáv I. éves joghallgató szavalta a Nemzeti Dalt, Medgyasszay Vince II. éves joghallgató pedig nagy lelkesedéssel végighallgatott beszédet mondott. Ez alkalommal Kecskemét város ifjúságából néhány tagból álló stafétát állítottunk össze, hogy ily módon is hódoljunk a márciusi ifjak emlékének és kifejezzük hozzájuk és eszméikhez való törhetetlen ragaszkodásunkat és hűségünket. A város által márc. 15-én rendezett ünnepélyen pedig az ifjúság nevében Seöbö Tibor III. éves joghallgató szavalta a Nemzeti Dalt, és Révész László mondott ünepi beszédet. Azonkívül az Akadémia I. sz. tan-

termében egy bensőséges házi ünnepélyt rendeztünk délután, ahol a tanári kar is megtisztelt bennünket jelenlétével. Itt dr. Dezső Gyula Dékán úr és dr. Joó Gyula professzor úr öméltóságai szoltak az ifjúsághoz. A joghallgatók nevében pedig Major György III. éves kollégánk mondott emléksbeszédet, a Nemzeti Dalt pedig Nemere János III. éves joghallgató szavalta el.

Igyekeztünk mindezek mellett tagjainkat anyagilag is segíteni, amennyire csekély anyagi erőnk engedte. Könyveket szereztünk be, úgyhogy csaknem mindenkinek tudtunk adni, aki csak kért s pénzbelileg is segítettük kollégáinkat, akiknek a beíratkozáshoz, vizsgadíjhoz nem állott elegendő pénz rendelkezésükre, hogy e miatt kárt ne szenvedjenek. A két félévben csaknem 900 P.-t osztottunk ki segélyre, nem számítva ide a könyvek alakjában nyújtott segítséget.

Nem volna azonban teljes a beszámoló, ha két nagyfotosságú eseményről meg nem emlékeznék.

Ugyanis egyesületünk a folyó tanévben egy új szakosztállyal bővült: a zeneszakosztállyal. Megalakult ennek keretén belül a „jogászjazz“, amely nemcsak a városban, hanem a környékben is nagy népszerűségnek örvend s farsang folyamán és azt követőleg a tavasszal is majdnem minden szombaton volt hiva valamerre. Zenészeinket beirattuk a MEFHOSz zeneszakosztályaiba, így igyekezve nekik a nyárra a MEFHOSz segítségével jó szerződést biztosítani. A zenekarról mindenfelé a legnagyobb elismeréssel beszélnek. Egy rövid félév leforgása alatt a környékbeli városokban is közismert és közkedvelt zenekar lett. Egyesületünk pedig egy állandóan működő szakosztállyal lett gazdagabb. Jelenlegi elnöke: Bajusz Gyula I. éves joghallgató.

Végül meg kívánom még említeni, hogy a husvétii szünidő alatt egyesületünket újra bútoroztattuk, a régi rossz holmikát kijavítottuk vagy teljesen újakat csináltattunk helyettük; a falakat pedig az egyesület életének egyes főbb fázisait megörökítő képekkel díszítettük. Helyiségünket ezzel barátságos, meleg otthonává tettük a jogászfifjúságnak, amelyben a tagok kényelméről és szórakozási lehetőségeiről (a kártya- és hazardjátékokat egyszersmindenkorra kizárva) kívántunk gondoskodni.

Ez volt röviden vázolva az egyesületnek az elmúlt évi munkássága s midőn azokat a mélyen tisztelt Tanári Kar elé bocsátom, nem mulaszthatom el az alkalmat, hogy a hála és a szeretet szavával ne forduljak azok felé, akik szeretet-

tel támogatták az ifjúságot minden megmozdulásában, minden bajában készségesen, atyai szeretettel állottak mellé s szeretetük minden jelével halmozták el. Köszönöm először is dr. pusztarádóczi Dezső Gyula Dékán úr és dr. vitéz Révész Bence felügyelő tanár úr megértő támogatását, hogy valahányszor hozzájuk fordultunk, mindannyiszor a legszívesebben segítettek rajtunk. Köszönetet mondok tisztársaimnak odaadó munkásságukért s az egyesület valamennyi tagjának, hogy munkánkban segíteni szivesek voltak.

Kecskemét, 1937 május 19.

Révész László
ifj. segélyegyleti elnök

Jelentés

az Egyetemes Református Jogakadémia Atlétikai Club
és Lövészegylet 1936—37. tanévi működéséről

1936 okt. 2-án tartotta egyesületünk dr. pusztarádóczy Dezső Gyula Dékán úr, ő méltósága, mint egyesületünk tanárelnöke jelenlétében évi rendes közgyűlését, melyen a következő tisztikar nyert megbízatást.

Elnök: Nemere János III. éves joghallgató; alelnök: Major György III. é.; főtitkár: Jenei Pál II. é.; titkár: Banó Benedek II. é.; jegyző: Baán Frigyes III. é.; pénztáros: Révész István II. é.; ellenőr: Farkas István III. é.; szertáros: Szabó L. Ottó II. é.; ügyész: Kovács Aladár IV. é.; számvizsgáló bizottság tagjai: Révész László, Koncz Pál, Fodor György.

Szakosztályvezetők: atlétika: ifj. Rétsági István, cél-lövészet: Harcsa János; labdarúgás: Vágó Sándor; tenisz: Király Endre; torna: Banó Benedek; úszás: Kovács József; vívás: Jenei Pál.

A nagy lelkesedéssel megválasztott tisztikar nevében a megbízatást az ifj. elnök köszönte meg, megjelölve az egyesület célját és az utat, melyen haladni kell a cél felé. „Kötelességemnek tartom — mondotta az ifj. elnök — hogy úgy én, mint a tisztikar tagjai is, az egyesület jóhírért emeljük és ezáltal a többi főiskolák színvonalán maradjunk.“

Arra törekedtünk, hogy minél nagyobb tömeget nyerjünk meg a sport számára, számítva arra, hogy ezáltal az egyéni teljesítmények is javulni fognak. Az ifjúság megértette hívó szavunkat és olyan számban kezdett el sportolni, amire példa a multban nem volt. Különösen azokra a sportokra fektettük a főszólyt, amelyeket az ifjúság kedvvel űzött és nyilvánvaló volt, hogy versenyeken is eredményesen fogják képviselni akadémiánk színeit. Atlétika, céllovészet, torna és vívás voltak ezek a sportágak, amelyekkel éppen ezért külön kívánok foglalkozni.

Atlétika. Sajnos, a sportok őse és minden sportnak az alapja az atlétika mostoha gyermekként szerepel Kecskeméten. Versenyeket pedig ritkán rendeznek a helybeli egyesületek. Ezért nekünk kellett gondoskodni megfelelő verseny alkalmakról, amiáltal atlétáink fejlődését úgy az eredmény nagysága, mint a küzdőképesség fokozódása tekintetében is elősegítettük.

Kiskunfélegyháza—Kecskemét városok közötti atlétikai pontversenyt létesítettünk, melynek díjául örökös vándordíjként egy serleget ajánlottunk fel. Kecskemét válogatottjainak legnagyobb részét a mi atlétáink képezték. A versenyt óriási fölényrel Kecskemét csapata nyerte, ami legnagyobb részt a mi versenyzőinknek köszönhető. Egyesületünk versenyzőinek eredményei: Szabó Endre 100 és 200 m-es síkfutásban első, Rétsági István a magas- és távolugrásban első, Lehóczky Pongrác 400 m-en első, magasugrásban második, Faragó János gerelyvetésben első, Némere János diszkoszvetésben második helyezést ért el.

A vándor-serleget egy évi őrzésre a jogakadémia sport egyesülete kapta meg, mint akinek atlétái a legeredményesebben szerepeltek.

Hálátlan lennék, ha nem mondanék e helyen is köszönetet dr. balásfalvi Kiss Endre polgármester úr öméltóságának, aki erkölcsileg és anyagilag is elősegítette a két testvér város közötti nemes vetélkedést.

Nagy lelkesedéssel készültek atlétáink már kora tavasztól kezdve a három akadémia versenyére, de rajtunk kívül álló ok miatt erre a versenyre nem kerülhetett sor.

A Magyar Főiskolai Sportegyesületek Egyesülése 1937 május 30-án tartotta ezévi bajnokságait. Akadémiánk Rétsági Istvánt küldte ki a versenyre. Második helyezéssel, amit a magasugrásban ért el, nagy sikert jelent, hiszen az ország legjobb főiskolai atlétáival szemben verekedte ki magának ezt a szép eredményt. Rétsági tagja a főiskolai világbajnoki keretnek.

Céllövészet. A céllövészetet, mint sportot egyesületünk tagjai a kötelező testnevelési gyakorlatok alatt lelkiismeretesen gyakorolták, belátva, hogy ebben milyen nagy nemzeti értékek is vannak. Minden testnevelésre kötelezett tagnak a foglalkozásokon a megfelelő számú lövést le kellett lőni. Azoknak pedig, akiknek nem kellett járni testnevelésre, anyagi áldozatok árán mi biztosítottuk, hogy e nemzetnevelő sportot ne kelljen elhanyagolniok. Vásároltunk

töltényeket és minden szombaton délelőtt külön lövő gyakorlátokat tartottunk ezek számára. Így értük el, hogy nincs az egyesületnek egyetlen tagja sem, aki a céllövészetben járatlan lenne. Május közepén tartottuk évi bajnokságunkat. Versenyzőink eredményeikkel bebizonyították nagyszerű tehetségüket és tudásukat. Az akadémia 1936—37. évi bajnoka Harcsa János lett, második Faragó Jenő, harmadik Dobos Vilmos. Szépen szerepeltek még: Faragó János, Földényi Ottó és Kovács József. Versenyen kívül első lett Batonay Ambrus, II. Banó Benedek, III. Seöbő Tibor.

Torna. A torna szakosztály volt ez évben egyesületünk legaktívabb szakosztálya. Lelkiismeretes gyakorlások által tornászaink olyan tudásra tettek szert, melyhez hasonló más főiskolai egyesületben sem volt tapasztalható. A ref. kollégium tornatermében gyakoroltunk hetenként háromszor. December folyamán a Dékán úr javaslatára a tanári gyűlés elhatározta a kötelező tornaórákat, melyek vezetésével Gaál Tibor testnevelési tanár urat bízta meg. Ez a nagyszerű rendelet óriási lökést adott a már szépen fejlődő tornasportnak. 30—40 volt azoknak a száma, akik a testnevelő tanár úr vezetése mellett hetenként kétszer egy órában hódoltak e nemes testedzésnek. 10 versenytornászunk kerületi sőt egy része országos viszonylatban is megállta a helyét.

A március 13-án a ref. leányliceum közreműködésével megtartott dísztornánkon a város közönsége előtt is bebizonyította csapatunk pompás tudását. Csapatunk gyűrű, korlát, ló, műszabadgyakorlat és nyújtó gyakorlatokkal szerepelt. Az egyesület nyolc tagja pedig nyolc licista lánnyal magyar táncot táncolt a közönség nagy tetszése mellett.

Apr. 17-én tartottuk házi bajnokságunkat. Az akadémia 1936—37. évi tornászbajnoka Sántha Tibor lett, 2. Gyulay Arisztid, III. Tober Rudolf, IV. Révész István, V. Révész László. A verseny egyenlő ellenfelek küzdelmét hozta, csak a pillanatnyi forma döntötte el az eredményt. Versenyen kívül indult Nemere János, aki mint valamennyi szeren első tiszteletdíjat kapott.

1937 május 2-án tartották Szegeden Délmagyarország ezévi tornászbajnokságát. Korlát, lóugrás, nyújtó, gyűrű és műszabadgyakorlatban első, lólengésben pedig második helyezést ért el Nemere János, ezzel megnyerve az összponto-

zást és a kerület bajnoki címét. Nemere szintén a főiskolai világbajnoki keret tagja.

Vívás. Bánfai Benő jogakadémiai vívómester szakszerű és lelkiismeretes vezetése mellett mintegy harminc-negyven vívó forgatta a már sok nemzetközi és olimpiai sikerrel meg-aranyozott magyar kardot. Itt is a tömegre fektettük a súlyt. Ennek köszönhető az a nyolc-tíz majdnem egyforma tudású versenyző, akik között mindig nehéz volt eldönteni az első-ség kérdését.

Április 17-én a tornaversennyel kapcsolatban tartottuk meg évi házi vívóbajnokságunkat, amit nagy küzdelemben Király Endre nyert meg hármas holtverseny után Jenei Pál és Tóber Rudolf előtt. Negyedik Kovács József, ötödik Révész István lett.

Vívóink résztvettek ezenkívül a Kecskeméti AC és több vidéki egyesület által rendezett versenyen. Eredményességével különösen kiemelkedett Jenei Pál. Városunk válogatottjának állandó tagja volt. Február folyamán a BEAC rendezésében megtartott újonc főiskolai versenyen Jenei jó helyezést ért el, bebizonyítva, hogy vívóink is megfelelően tudják képviselni klubunkat a többi főiskolával szemben. Az újabb tehetségek között szorgalmukkal és tudásukkal kiemelkedtek Rigó Mihály, Chiovini Béla, Cserhádi Oszkár, Nagy Miklós és Faragó Jenő. Ők hivatottak egyesületünk színeit az eljövendő nehéz küzdelmekben képviselni.

Díjazások. Rétsági István, mint az egyesület legjobb atlétája a Dékán úr tiszteletdíját kapta.

Céllövészetben az egyesület bajnoka, Harcsa János, a jogakadémiai sportegyesület tiszteletdíját és emlékplakettjét; II. Faragó János, a testnevelési kirendeltség tiszteletdíját és a jogakadémiai sportegyesület emlékplakettjét; III. Dobos Vilmos, az egyesület tiszteletdíját és emlékplakettjét, IV. Faragó Jenő, mint főlövész-mester, a lövészet terén kifejtett munkásságának elismeréséül a Dékán úr tiszteletdíját és az egyesület emlékplakettjét; V. Földényi Ottó, az egyesület emlékplakettjét; VI. Kovács József, az egyesület emlékplakettjét kapták. Versenyen kívül, mint első helyezett, Batonay Ambrus, a Dékán úr tiszteletdíját és az egyesület emlékplakettjét; II. Banó Benedek és III. Seőbő Tibor pedig az egyesület emlékplakettjét kapták.

Tornászbajnokunk, Sántha Tibor, az egyesület tiszteletdíját, II. Gyulay Arisztid az egyesület tiszteletdíját, III. Tóber Rudolf az egyesület emlékplakettjét kapták.

Király Endre *vívóbajnok* az egyesület tiszteletdíját; II. Jenei Pál, az egyesület tiszteletdíját; III. Tóber Rudolf, az egyesület emléklakettjét kapták.

Szép díjazásokkal is honorálni akartuk versenyzőink munkásságát és példát adni a jövőre: aki dolgozik, az megkapja annak gyümölcsét.

Egyéb sportágak. Labdarúgó sportra az idén nem helyeztünk súlyt, részben azért, mert egy standard csapat fenntartása nagy anyagi áldozatot követel, amire a szűkös költségvetési keretek között fedezetet nem találtunk, másrészről labdarúgóink a KAC-ban és a KTE-ben szerepelnek már régebben. Ha mi egy olyan csapatot akartunk volna kiállítani, amely a többi sportágakhoz méltóan képviselhetne volna színeinket, akkor e két egyesületből kellett volna kivonni játékosainkat, amivel csak városunk labdarúgó sportjának ártottunk volna, gyöngítve az előbb nevezett két egyesület erejét, amelyek már évtizedek óta méltó képviselői voltak városunk labdarúgó sportjának és azt a szívélyes barátsági viszonyt rúgtuk volna fel, mely ezekhez az egyesületekhez mindig fűzött.

Teniszezőink számára a KAC pályáját béreljük, ahol több kiváló versenyzőnk működik. E sportban is a mi fiaink alkotják Kecskemét teniszezőinek elitjét. Gerber László, Király Endre és Szendrői József már régi harcosai a fehér sportnak. Jellemző, hogy több éve egyesületünk tagja nyerte a város bajnokságát. A fiatalabbak közül: Nagy Miklós, Garzó György, Cserháti Oszkár emelkednek ki.

Február 2-án rendezte egyesületünk nagyszabású jég-ünnepélyét, amelyre meghívtuk Botond Éva és Györgyi, továbbá Kállai Kristóf magyar bajnokokat. A vendégeket egyesületünk nevében dr. Rácz Béla prodékán úr üdvözölte, átnyujtva nekik a Klub emléklakettjét. A vendégek káprázatos tudásukkal emlékezetessé tették nevüket városunk sportszerető közönsége előtt és munkájuk számukra biztosította, hogy mint kedves vendégeinket máskor is üdvözölhessük.

Szertárunkat igyekeztünk anyagi tehetségünkhöz mérten a követelményeknek megfelelőbbé tenni. Vívóknak kardokat és töröket, a tornászoknak és atlétáknak felszereléseket vásároltunk. Rendes felszerelés nélkül eredményt várni a versenyzőktől nem lehet. Ezt figyelembe véve az idén aránytalanul többet kellett szertárunkra áldozni. Szabó László Ottó egy minta szertárat varázsolt az eddig elhanyagolt

szertárból. Igyekezünk a más évekről künmaradt felszereléseket a szertárba visszahozni.

Mielőtt beszámolóom végére pontot tennék, nem lenne teljes, ha ifjúságunk nagy patrónusának, egyesületünk jótevő tanárelnökének, dr. pusztarádóczi Dezső Gyula Dékan úrnak köszönetünket ne tolmácsolnám, azért a nagy jóindulatért, mellyel ifjúságunk sportját oly nagy mértékben támogatta. Sokirányú elfoglaltsága ellenére, minden megmozdulásunkat személyes jelenlétével tüntette ki.

S vele karöltve éreztük a nagytekintetű tanári kar szíves jóindulatát is.

A jövő útjai kiszámíthatatlanok. A sport értékét az egész világon kezdik felismerni, sőt azt mondhatjuk: jellemzőjévé vált az államok életrealitásának.

A magyar karra és magyar kardra, a nyilt homlokú bátor atlétákra nagy szükség van. A sportban tehát ne csak egyszerű játékot és viadalt lássunk, hanem igenis lássuk meg annak nagy nemzetnevelő hatását — vagyis a célját.

Tudás, lelkesedés, kitartás és akkor a Trianonból támadt magyar megújhódás meghozza a legdicsőbb multunknál is ragyogóbb fényes magyar jövődőt.

Adja Isten, hogy úgy legyen!

Nemere János
ifj. sportegyleti elnök

SZAKDOLGOZATOK

NOTAS DE

Az akaratí öntevekenység szerepe a római köz- és magánjog rendszerében

Írta:

Réthey Ferenc dr.

AZ AKARATI ÖNTEVEKENYSÉG FOGALMA

Öntevekeny az a szabad akarat, amely saját ténykedésével hív életre önálló joghatásokat.

Az akarat mindig csak valamely állam jogrendi korlátain belül lehet öntevekeny.

A szuverén állam jogtételező akarata döntő a tekintetben, hogy mikor és mily mértékben szükséges valamely joghatás létrejöttéhez öntevekeny akarat, és mikor következnek be joghatások akaratí öntevekenységtől függetlenül.

Az a szerep, amelyet a jogrend az öntevekeny akaratnak juttat kettős, t. i. van egy ekörü korlátoltabb, és egy tágabb körü hatalmi szféra.

A szűkebbkörü akaratí tevékenységnél az öntevekenység kizárólag arra irányul, hogy az akaratí ténykedés a jogrend által megengedett jogi hatásokat beindítsa, folyamatba tegye.

A tágabbkörü, terjedelmesebb hatalmi kört biztosító akaratí öntevekenység az, amidőn a jogrend az öntevekeny akaratnak már bizonyos autonómiát is ad.

Ez az autonómia abban áll, hogy az öntevekeny akarat — bizonyos jogrendi korlátokon belül, — a joghatások kiválasztása, vagy kizárása tekintetében is önelhatározó szerephez jut. Ilyenkor az akaratnak már egyenesen jogtételező ereje van. Így lesz az öntevekeny akarat önrendelkező akarattá, vagy más szavakkal autonóm akarattá.

Célunk az, hogy egy oly rövid kis vázlatot adjunk, amely

az öntevékeny autonóm akaratnak a római jog rendszerében betöltött szerepét szemléltetővé teszi.

Elvi szempontként le kell szögezni, hogy a közjogban sohasem lehet az öntevékeny akarat annyira autonóm, mint a magánjogban.

A közjogi jogosítványoknál mindig a kötelező jelleg a kiemelkedő, ezért az akarati autonómia is sokkal korlátozottabb, mint a magánjogban.

A közérdekű szempontok korlátozó ereje azonban áthúzódik a magánjog területére is.

Hiányzik az öntevékeny akarat autonómiája a magánjogban is akkor, amikor az állam a magánjogi jogszabályokkal a közrendet védi, amidőn a jogszabályok erkölcsi, humanitárius, vagy más fontos szociális érdekek szolgálatában állanak.

Az ily szempontokat szolgáltató ú. n. kényszerítő (cogens) magánjogi jogszabályokat a római jogi jogforrások „*jus publicum*“-nak nevezték és áthelyezték a közjog területére.

Ez érthető is, mert tudjuk, hogy az ősi római jog rendszerében a köz- és magánjog nem különült oly élesen el, mint a modern jogrendszerekben.

Ismeretes, hogy a római magánjogi jogosítványokat a közjogi jogosítványok bírásától tették függővé. A régi civil jogban magánjogokat csak a közjogi jogosultságtól — az állampolgárságtól — feltételezeten lehetett gyakorolni. A *jus civile* magánjogi jogosítványainak minden esetben a *ci-vitas* volt az előfeltétele.

A magánjogi kényszerítő jogszabályok közjogi jellegét igazoló forráshely Papinianustól ered: „*Jus publicum privatorum pactis mutari non potest.*“¹

I. AZ AKARATI ÖNTEVÉKENYSÉG A RÓMAI KÖZJOGBAN

A római birodalomban az államigazgatás kétféleképpen történt, központilag és decentralizáltan.

A központi igazgatás szerve Róma volt. Róma testesítette meg az államészme egységét.

Voltak ezenkívül a római birodalomnak önkormányzati autonómiával rendelkező decentralizált közigazgatási közü-

¹ L. 38. D. *pe pactis* 2, 14.

letei is. Ilyenek voltak: a municipia, coloniae, provinciae.

Az önkormányzati testületek léte, jogosítványaiknak terjedelme Rómától függött. Autonóm tevékenységük jogalapja a Rómától kapott felhatalmazáson alapult. Autonómiájuk úgy keletkezett, hogy az államigazgatás egy meghatározott körét nekik Róma átengedte és ezen belül autonóm tevékenységüket elismerte.

Vizsgáljuk külön-külön, hogy milyen közjogi autonóm akaratú ténykedéseket végzett Róma és milyen mérvű autonómiával rendelkeztek az egyes decentrális közigazgatási közületek.

a) *Az akaratú öntevékenység a központi államigazgatásban*

Rómában az állami élet központi irányításába két kollektívitás kapcsolódott be öntevékeny autonóm szervként, ú. m. a senatus és a comitia.

A kollektívitás öntevékeny autonóm akaratú mindig az öntevékeny egyéni akaratok szintézise volt. A szintetikus egyéni akaratokból adódott a kollektív akarat és lett autonóm testületi akaratú.

Mindjárt kezdetben fel kell hívni a figyelmet egy igen fontos körülményre és pedig arra, hogy más világszemlélet érvényesült a senatus és más a comitiák öntevékenységénél.

A senatusban az öntevékeny akarat kialakulásánál az előkelőségi elv — vagyis kvalitatív világszemlélet — jutott kifejezésre.

Tudjuk, hogy a senatus intézményének alapeszméje az előkelőség és érettkor irányító szerepének a biztosítása volt.

A comitiákban viszont a tömegelv — a kvantitatív világszemlélet — érvényesült. A comitia a tömegek irányító szerepét biztosította az állam ügyeinek intézésében. Más volt tehát az öntevékeny egyéni akarat szerepe a senatusban és más a comitiákban.

Az öntevékeny egyéni akarat a senatus consultumok meghozatalánál közvetlenül kapcsolódott be az állami élet irányításába.

Ezzel szemben a comitiáknál a képviselő mesterséges intézménye volt közbeiktatva.

A comitiák fajai szerint, a curia, centuria, tribus, voltak azok a közjogi szervezetek, amelyek közbeiktatásával közjogi téren az egyéni akaratú öntevékenység hatékonnyá lett.

Az előkelőségi és tömeg elv két egymást kiegészítő, egymásra ható, erőösszetevő gyanánt volt beillesztve a római állami élet szerves életműködésébe.

Az a kérdés, hogy az előkelőségi elvnek a római állami élet irányításába való intézményes bekapcsolása nem az arisztokratikus római szellem sajátos megnyilatkozása volt-e?

Semmiesetre sem!

Az előkelőségi elv bizonyos mérvű érvényesülése minden állami berendezkedésben önmagától adódó szükség-szerűség.

Még a mai eltömegesítés korszakában sem lehet egy konszolidált állami berendezésben az előkelőségi elv bizonyos fokú érvényesülését kizárni. Napjainkban az egyéni élet irányításában mind nagyobb szerep jut a kollektívák-nak. Az egyéni akarati autonóm öntevékenyülést ezek mind nagyobb mértékben gátolják.

Mindennek dacára azonban igen nagy szerepe van még ma is az előkelőségi elvnek, mert ma is szükséges egy hierarchia.

A kiválasztódás, a szelekció, ma is csak a szellemi előkelőség révén lehetséges.

Rómában az előkelőségi elven felépülő senatus és a tömegelvet szolgáló comitiák tényleges hatalmi egyensúlya a történelem folyamán változott.

Kezdetben, a királyság korában, a törvényhozásban, az autonóm állami összakarat kifermálásában a senatus és a comitia két egyenrangú tényezőként állott egymás mellett.

Különösen jellegzetesen domborodik ez a helyzet akkor, amidőn a curiális alapon megszervezett comitia curiata kezében volt az állam legfontosabb ügyeinek az intézése.

Mindazonáltal nem vitás, hogy a patricius comitia curiata csak szűk keretek között valósította meg a tömegelv gyakorlati érvényesülését. A comitia curiata kizárta a plebejus elemnek az állami életben való aktív részvételét.

A tömegelv csak akkor valósult meg igazán, amikor a centuriális közgyűlés behozatalával a plebejusok a kollektív állami akarat kialakításának aktív részeseivé lettek.

Tulajdonképpen csak ekkor lett a tömegelv az előkelőségi elvnek egyenrangú közjogi tényezőjévé.

A köztársasági kor a tömegelv uralmi jegyében zajlott le, mert a legfontosabb állami feladatokat (törvényhozás, hadüzenés, békekötés) a centuriális közgyűléseken intéz-

ték el.

A helyzet tehát az volt, hogy amíg a királyság korában az állami öntevékenység az előkelőségi elv jegyében bonyolódott le, addig a köztársasági korban a tömegelv jutott túlsúlyra.

A tömegelv legteljesebben a köztársasági korban jutott érvényre, amikor a polgári hadsereg lett a kormányzó „populus romanus“-sá.²

A tömegelv kulminációja kétségtelenül a köztársasági korra esik. A következő alkotmányjogi korszakban, a császárság korában, már a tömegelv fokozatosan háttérbe szorult és lépésről-lépésre adott helyet az előkelőségi elv uralmának.

Az előkelőségi elv fokozatos kiépítésére már igen jelentős lépés történt a köztársasági formába öltöztetett császárság korában. Ebben a következő tényezők játszottak közre.

A nép tisztviselői mellé felsorakoztak a császári tisztviselők, ami az előkelőségi elvet segítette uralomra.

Az állami hatalom gyakorlása a senatus és a császár között oszlik meg. Az előkelőségi elvet megtestesítő két alkotmányjogi tényező osztozik a szuverénítás gyakorlásában. A diarchia e korban szintén az előkelőségi elvet szolgálta.

Az előkelőségi elv a betetőzéshez az abszolút keresztyén császárság korában jutott.

Ennek útja a következő volt: A comitiák hatásköre a senatusra szállott, Nerva óta már nem is tartottak comitiát. A törvényhozó hatalmat a senatus gyakorolta, amely testület teljesen az előkelőségi elv jegyében volt megszervezve.

A senatust majorizáló császári ház tagjai és a császári tisztviselők mind az előkelőségi elv uralmát biztosították. A tömegelvet teljesen háttérbe szorították. Az előkelőségi elv teljes betetőzéshez akkor jutott, amikor a császártól függő nagyszámú senator kinevezésével a császár — az állami hierarcia csúcsán álló egy egyén — és pedig a legelőkelőbb, tartotta a kezében az állami élet irányítását és az állami akarat miként való kiformálása tisztára tőle függött. Ez a helyzet a diktatórikus monarchia korában.

Ez azonban egyben az egyéni akarati autonóm öntevé-

² Sohm—Miiteis—Wenger, Institutionen Geschichte und System des röm. Privatrechts. 17. kiadás. 40. l.

kenység végét is jelentette. Akarati autonómiáról sem egyéni, sem kollektív akarati autonómia formájában beszélni nem lehet.

Az autonóm akarat minden vonatkozásban eltűnt a római közjog területéről.

b) *Az önkormányzati közigazgatási közületek akarati öntevékenysége*

Rómában a következő önkormányzati közületek voltak: municipia, coloniae, provinciae.

A municipiumok keletkezése oda vezethető vissza, hogy Róma a köztársasági korban, hódításai során számos idegen községet olvasztott be a birodalomba. Ezeknek önkormányzatot adott.

Az állami élet központosításának is megvolt a végső határa. A római birodalom területének a megnövekedésével egyes közigazgatási teendőket saját területükön a municipiumokra kellett bízni.

Coloniae elnevezés alatt oly területeket értettek, amelyek úgy létesültek, hogy a római állam bizonyos részekre tervszerűleg telepítette oda állampolgárait.

Ezzel a telepítéssel nem annyira a föld megművelése volt a cél, de ezek elsősorban is katonai célokat szolgáltak. Ilyen telepítéseket úgy az ország belsejében, mint a tengerparton létesítettek.³

A polgári községeknek ezekszerint két csoportja volt, ú. m. municipia és coloniae.⁴

Úgy a municipiumok, mint a coloniák is csak egy közös szempontból érdekelnek bennünket, nevezetesen, hogy ezek oly polgári közigazgatási közületek voltak, amelyeknek bizonyos mérvű autonómiája volt.

A municipiális szervezetek a mai városi közületekhez hasonlóan az államigazgatás decentralizált szerveiként működtek Rómában.

E polgári községeken kívül voltak még a provinciák. Ezeknek a reájuk átruházott jogkörben szintén autonómiájuk volt.

³ A coloniákat államjogi helyzetük szempontjából két csoportba osztották, voltak latinjogú és római jogú coloniák. (coloniae Latinae, Latini coloniarii és coloniae civium Romanorum.)

⁴ E két típus már a köztársasági korban lényegesen különbözött egymástól, mindenik más természetű alkotmányt kapott Rómától.

Dolgozatunk különleges céljánál fogva nem foglalkozunk az idevonatkozó további részletekkel.

A provinciák lakóinak azonban nem volt polgárjoguk, a peregrini dediticii jogi helyzetében éltek. Ez különböztette meg a provinciákat a polgárjoggal bíró egyéb városi közigazgatási közületektől.

A római provinciák keletkezése Róma világhatalmi törekvéseivel függött össze. Róma hódításai során hatalmas országokat hajtott uralma alá. A vele rivalizáló államokat legyőzve, területüket birtokba vette. Csak természetes, hogy e területeken nem engedhetett meg önálló politikai tevékenységet. A provinciákat a praetorok és promagistratusok igazgatták, akik azokat gazdaságilag igen gyakran kizsákmányolták.

Egész természetes, hogy a provinciák mindent elkövettek, hogy a gazdasági kizsákmányolás ellen védekezzenek. Ezért folyt a küzdelem úgy gazdasági, mint jogi téren is.

Küzdelmük sikere bizonyos mértékig biztosítva is volt, mert Rómának is érdekében állott, hogy megtalálja a megfelelő megoldást. A leigázás végső konzekvenciáját — a rabszolgaságba vetést — csak egész kivételesen alkalmazták, de akkor sem lehetett ezt az eljárást egész provinciákkal szemben követni.

A helyzet megoldása a következő volt.

A provincia lakóit „peregrini dediticii“-vé tették, telkeiket, mint ager stipendiariust örökbérletben náluk hagyták. Ebből azután az idők folyamán a magántulajdonnak egy különleges faja fejlődött ki.

Minden gazdasági természetű jog csak akkor bír gyakorlati értékkel, ha ahhoz közigazgatási és bírói jogvédelem is járul.

Csak természetes, hogy a provinciák lakói is igyekeztek a közigazgatási és bírói hatalmat a maguk autonóm jogkörébe bevonni. Ennek útja és módja a leigázásuk közepette csak az lehetett, hogy a győző Rómával oly megegyezésre léptek, hogy — legalább visszavonásig — megtarthassák önkormányzatukat és önálló jogszolgáltatásukat. Ez biztosította a provinciák számára az autonóm akaratú tevékenységet.

Igaz ugyan, hogy joguk csak származtatott természetű volt és csak a visszavonásig volt érvényben, mindazonáltal biztosítva volt számukra a közigazgatási, tehát a közjogi autonómia.⁵

⁵ L. Heinrich Siber, *Römische Recht in Grundzügen für Vorlesungen*. I *Römische Rechtsgeschichte*, Berlin. 1925. 30. és kl.

*Miben állott e közjogi testületek autonóm
akarati öntevékenysége?*

Abban, hogy önkormányzati tevékenységük közben egy kollektív autonóm akarat formálódott ki. Az önálló statutum alkotási jog révén hozhattak saját területükön érvényes külön jogi rendelkezéseket.

Igen fontos annak megállapítása, hogy az állam eszmeegységét megvalósító autonóm állami akarat és a decentralizált kollektív autonóm akarat hogyan illeszkedtek egymás mellé.

Mindenesetre az egységes állami akaratnak kellett az egész vonalon irányítónak lenni.⁶

Az autonóm közületek statutum alkotási jogát az államnak az állameszme egysége érdekében föltétlenül korlátoznia kellett.

Ez annál természetesebb, mert a városi igazgatás Rómában is csak az állami igazgatás szolgálatában állhatott.

Az autonóm városi jog Rómában lényegében származtatott jog egy mandált hatalmikör volt. Ez úgy keletkezett, hogy bizonyos közigazgatási feladatokat a központi államigazgatás köréből kihalásított és azokat az autonóm városi közületekre ruházták.⁷

Ez oly adottságot teremtett, amely azt vonta maga után, hogy a városi autonómia sohasem jelentkezhett az állami akarattól független jogkör gyanánt. A mindenkori szükséghez képest mindig Róma állapította meg az általuk intézendő feladatokat.⁸

⁶ Mommsen korszakot alkotott nagy művében: *Römisches Staatsrecht*. Leipzig, 1887. (III. k. 812. és kl.) helyesen mutatott rá a statutárius jog korlátaira. Nézete szerint a községeknél is érvényesült a római jognak a testületekre vonatkozó az az általános szabálya: „dum ne quid ex publica lege corrumpant“.

⁷ Igen szépen fejtegeti ezeket a kérdéseket Hans Rudolf a „Stadt und Staat im Römischen Italien“. Leipzig, 1935.

⁸ Rudolf (i. m. 3. és kl.) szembefordul Mommsen nyomán eddig újszólván nem is vitatott azzal a felfogással, amely a municipális jog eredetét akként értelmezi (Mommsen i. m. III. k. 777. l.), hogy a municipális autonómia nem más, mint egy átformált autonómia. („Umgestaltete Autonomie.“) Ezt Mommsen úgy értelmezi, hogy a római államba bekebelezett idegen községi állam szuverenitása átalakult municipális autonómiává. A lényeg az ő felfogásában tehát az, hogy a bekebelezett állam szuverenitása, mint rész-suverenitás, községi autonómia formájában konzerválódott.

Ez az elgondolás a szuverenitás és a területi annexióról alkotott modern nemzetközi jogi tudományos felfogással a legszögesebb ellentétben áll.

A tudomány mai állása mellett kétségtelen, hogy az idegen államok be-

E feladatkörön belül azonban teljesen szabadon alakult ki a kollektívitás autonóm öntevékeny akarata. Az összeségi akarat az átruházott jogkörben önálló jogrendező akarrattá lett. Nem szabad azonban szemelől téveszteni, hogy az autonóm akarati öntevékenységek kérdése teljesen független a jogkör eredetétől. Semmi akadályja nem lehet annak, hogy a kollektív akarati öntevékenységek átruházott jogkörben is autonóm lehessenek.⁹

A municipális autonómia a köztársasági Róma autonómiájának a képe volt kiforrva. Ez annyit jelent, hogy a municipális autonómiának is az volt a sorsa, mint a Róma város autonómiájának.

A köztársasági korban a városok közigazgatási ténykedése is a tömegelv uralmának a jegyében zajlott le.

Ezekszerint a római birodalomban a tömegelvet szolgáló autonóm akaratnak két összetevője volt, ú. m. a római és a városi comitiák szervezetében kifejezésre jutó kollektív akarat. Csak természetes, hogy e kollektívitások autonóm tevékenysége is útjában állott a császár egyeduralmi törekvéseinek.

Ezenkívül az sem volt a császárnak tetsző dolog, hogy

olvasása után, — a területi annexió esetében, — a beolvadó államok szuverénitása teljes mértékben, minden fenntartás nélkül megszűnik.

A régi szuverénitások részleges konzerválásáról, vagy átforgalmazásáról szó sem lehet, mert ez az annektáló állam szuverénitását sértené.

E felfogás jogi konzekvenciáit úgy a köz-, mint a magánjog terén következetesen keresztül is viszik.

Epen ezért szokás újabban a nemzetközi jog tudományában a jogszabályok honosításáról beszélni.

⁹ A római birodalomban a városi berendezkedés nagy fontosságát legjobban jellemzi az a körülmény, hogy a császárság kezdetén már a városi közigazgatás az egész Itáliára kiterjedt. A félsziget területe a városi területek hézag nélküli hálózata volt.

Róma városának nem volt az állam egész területére kiterjedő saját territoriuma. Tudjuk azt, hogy Róma területe az első mérföldköig terjedt ki.

Ezenkívül, — tehát Róma közvetlen kapuja előtt. — megkezdődtek az itáliai városok territoriumai.

Róma birodalmának alkotmánya egészen a municipális szervezeteken nyugodott. A IV. század írói már a birodalomról, mint városokról beszélnek. (Rudolf i. m. 242. l.) Karlowa Römische Rechtsgeschichte, Leipzig, 1185. I. k. 576. l.: „Auf dem städtischen Gemeinwesen beruht schliesslich das ganze römische Reich.“

Ez mutatja, hogy a városi kollektívitások autonóm akarati öntevékenysége az állami igazgatásnak mily hatalmas erőtevézői voltak.

Mommsen S. T. R. III. k. 820. és kl. és Karlowa R. G. I. 576. l.

a kollektívítások összakaratának kiformalásában túlsok volt az egyéni akarati öntevékenység.

Tudjuk azt, hogy az egyakaraton felépülő kormányzati berendezkedés nemcsak a kollektívák akarati tevékenységét szorítja meg, de az egyéni akarati öntevékenységet is a legteljesebb mértékben perhorreszkálja.

Le akartak tehát számolni a császárok a kollektívítások autonóm akarati öntevékenységgel is.

A római comitiák megszűnését nyomon követte a municipális comitiák megszűnése is.

A princeps végetvetett a municipális községi tanácsok önkormányzatának, a községi igazgatást oly erős ellenőrzés alá vette, hogy az egész városi autonómia már csak pusztán névvé lett.¹⁰

A princeps abszolút hatalmának kiépítése úgy Rómában, mint a municipiumokban is, az öntevékeny kollektív akarat végét jelentette.

Nézzük, hogy a szorosán vett adminisztratív teendőkön kívül még mily természetű más ügyek tartoztak a városi kollektívítások autonóm hatáskörébe.

A városi közületek tagjaiból külön cenzust készítettek. A község céljaira helyi adókat vetettek ki.

E tevékenységüket közös elnevezéssel jelölve, azt mondhatjuk, hogy a pénzügyi közigazgatás terén külön autonóm akarati öntevékenységük volt.

Az autonóm akarati öntevékenység legfontosabb területe azonban a municipális bírászkodás volt. A későbbi városokat nagy politikai jelentőségükhöz épen a bírászkodási jogok segítette.

A bírászkodásban ugyanis az állami főhatalom gyakorlása ölt testet. A bírászkodási jog az állami szuverénitás gyakorlati megvalósításának egyik legfontosabb területe.

Róma a bírói hatalom gyakorlásának egyrészét a municipális városoknak engedte át, ami által ezek az állami szuverénitás részeseivé lettek.

Lényeges annak a kidomborítása, hogy a városok a bírói hatalmat — bármely korlátolt keretek között is — csak úgy gyakorolhatták, ha a római állam javukra a maga felségjogáról lemondott, illetve a felségjogát a városok javára korlátozta.

¹⁰ Mommsen. S. T. R. III. k. 812. és kl.

Az autonóm közületeknél a bíráskodás is származtatott jogkörből eredő autonóm jog volt.

A jogosultság végső forrása itt is az állameszme konkrét alanyiségát megtestesítő római comitiák határozatára volt visszavezethető.¹¹

A városok bíráskodása révén azután a római birodalomban különböző bírói kerületek keletkeztek. A városok polgárai saját lakóhelyük városi jogszolgáltatása alá tartoztak. A municipális bíróságok illetékessége — a mai perjogi terminológiával élve — kizárólagos bírói illetékesség volt. A városi polgárjog — origo — lényeges sajátossága épen a forum originisben csúcsosodott ki. Ki volt zárva a városi bíráskodás alól való exemptio minden lehetősége.¹²

A bíráskodás mindkét ágában — a büntető és a polgári bíráskodásban — egyaránt fontos szerepe volt a városoknak.

Bár a városok büntető bíráskodásának kérdése vitatható, mégis kétségtelen, hogy a városoknak megvolt az a joga, hogy oly rendszabályokat léptessenek életbe, amelyekkel a városi polgárok vagyonát és a város egyéb fontos közérdekét is megvédjék.

Minden városnak megvolt a peculatusra vonatkozó maga külön rendszabása. A városi pénzek elsikkasztását és a közokiratok megsemmisítését a legszigorúbban büntették.¹³

Egész természetes, hogy a városoknak e tilalmi szabályok kikényszerítésére büntető jogszolgáltatással is kellett bírniok.

Így pl. tiltó rendszabályokat állítottak fel oly vétségek elkövetésére, amelyek az ingó tulajdon ellen irányultak.

A források mai ismerete mellett nem igazolható, hogy a városoknak lett volna ezen túlmenő autonóm büntető jogszolgáltatása.¹⁴

¹¹ Rudolf i. m. 224. és kl.

¹² D. 50. l. 29. Mommsen, S. T. R. III. k. 817. l.; Rudolf, i. m. i. h.

¹³ Rudolf i. m. 231. l.

¹⁴ Mommsen (S. T. R. III. k. 818. l.) véleménye szerint a köztársasági korban és a császárság korában is, — legalább is Itáliában, — megvolt a a municipális hatóságoknak az illetékessége a következő büntetendő cselekményekre, gyilkosság, emberrablás, házasságtörés, uzsora, hamisítás, orvoscsozkodás

Ezzel szemben Rudolf (i. m. 134. l.) meggyőzően reámutat arra, hogy a városoknak nem volt autonóm büntető igazságszolgáltatási hatalma. Épen az itáliai városok jogi helyzetének a megvilágítása révén sikerült neki beigazolnia hogy ott a városoknak ilyen joga nem volt.

A municipális *juris dictio inter privatos* — a polgári jogszolgáltatás terén egész más volt a helyzet.

Már fentebb is említettük, hogy Róma bizonyos vonatkozásban lemondott a városok javára a maga bírói felségjogáról. Ez a megállapítás főként a polgári jogszolgáltatásra vonatkozik. Róma a kisebb jelentőségű polgári peres ügyekben átruházta a *juris dictio*t a városokra. E révén azután a városok, — habár mandált jogkörben is, — de mégis önálló joghatósághoz jutottak.

Ezek szerint a római birodalomban a bírászkodás kétféle jogterületen zajlott le, ú. m. államin és városin. Róma a maga bírói felségjogát megosztotta a városokkal és pedig akként, hogy egy bizonyos kisebb perérték erejéig a városoknak bírászkodási jogot engedélyezett.

Sőt voltak olyan esetek is, amidőn a limitált perértéknél nagyobb összeg iránt folyamatba tett perekben is helyi bíróságok járhattak el. Ez akkor fordult elő, amikor csak a gyors beavatkozással lehetett a nagyobb kárt elhárítani. Így pl. a *cautio damni infecti* esetében.

Az alsóbbfokú polgári bírászkodást territóriumaikon minden vitán kívülállóan a városok gyakorolhatták.¹⁵

Midőn a *juris dictio*val felruházott városi magistrátusok — a *duoviri*, *quattuorviri*, *jure dicundo*, *prefecti* — a község nevében gyakorolták a jogszolgáltatást, ezt a kollektivitást autonóm akarati öntevékenységnek kell tekinteni.

c) Az akarati öntevékenység a római perjogban.

A római polgári peres eljárásban két irányban találkozunk akarati öntevékenységgel, ú. m. a jogszolgáltató magistrátusok és a peres felek ténykedéseiben.

A rendes peres eljárásnál az *ordo judiciorum privatorum* szerint a per megalapításához e két tényező autonóm

Igen nagy súllyal esik latba az a körülmény, hogy a városoknak még a rabszolgákkal szemben sem volt korlátlan büntető joghatósága. Hatáskörük csak egy *modica castigatio*-ra terjedt ki. A község halálos ítéletet még a rabszolgákkal szemben sem hajthatott végre (Rudolf, i. m. 234. l.) Karlowa, R. G. I. k. 592. l. „Zu Ulpianus Zeit durften die Municipalmagistrate nicht einmal gegen einen *servus* auf Todesstrafe, sondern nur auf eine *modica castigatio* erkennen.“

Ez lényegében igazolja, hogy büntetőbírói joghatósággal még átruházott jogkörben sem rendelkeztek az autonóm önkormányzati közületek.

¹⁵ Leopold Wenger, *Institutionen des römischen Zivilprocessrecht*. München, 1925. 38. és kl.

akarati tevékenységének összeműködésére volt szükség.¹⁶

Ez a két tényező az állami impériumot gyakorló magistrátus és a peres felek.

A római peres eljárás az alakias perceselexmények hazmazata volt. Ünnepeyes gestumok és szólamok megismétlésében állott. Ezeknek elvégzése mindig akarati öntevékenységet igényelt.

Az alakiságok az akarati autonómiának általában formai korlátját képezik. Ezért nem lehet ott, ahol alakiságok szükségesek, teljes akarati autonómiáról beszélni.

Dacára azonban annak, hogy a római peres eljárás a legteljesebb mértékben alakias volt, mégsem zárta ki az autonóm akarati öntevékenységet.

A felek autonóm akarati öntevékenysége már a perbe-hívásnál érvényesült.

A klasszikus jog az alperesnek a bíróság elé állítását tisztára a pert indító fél autonóm akarati öntevékenységre bízta.

Már a XII. t. t. megengedte, hogy a perbeli ellenfelet erőszakosan állítsák a bíróság elé. Ezt nevezték in jus vocatio-nak.

A feltétlen és elodázhatatlan bíróság elé állítási kötelességet később enyhítették. A perbe hívott fél maga helyett vindexet állíthatott. Sőt a vadimonium intézményének meghonosodásával az egész peres eljárásnak civilizáltabb formája lett, mert a bíróság előtt való megjelenést és a peres határidők betartását is kezesek állításával lehetett biztosítani.¹⁷

Így a perbe hívó felperes akarati autonómiája bizonyos korlátozást szenvedett. Még messzebbmenő könnyítést jelentett az az állapot, amidőn a szigorú jogkövetkezményekkel járó in jus vocatio-t megelőzte az editio actionis, amelynek során a felperes a vita anyagát alperessel már előzetesen, bíróságon kívül közölte.

Ezek a könnyítések elviselhetőbb állapotokat teremtettek.

Ezekután már a legnagyobb ritkaságok közé tartozott, hogy az alperest azonnali hatállyal a bíróság elé állították.

A perbehívás hosszú időn át mégis a magán-idézés for-

¹⁶ Karlowa (R. G. i. h.) a polgári jogszolgáltatást a municipiumoknál átruházott jogkörből származónak tartja. Ezt a joghatóságot a municipalis magistratusok delegatio alapján gyakorolták.

¹⁷ Réthey F. A vadimonium. Kecskemét, 1916. 17. és kl.

májában ment végbe. Ez annyit tesz, hogy az idézés terén igen hosszú időn át a felek akarati öntevékenysége volt az irányító és döntő.

Később, az extra ordinaria cognitio idejében, háttérbe szorult az idézésnél a felek akarati öntevékenysége. A magán-idézés helyébe a hivatali idézés lépett és az idézés a magistratus dolga volt. E révén az ő akarati öntevékenységeinek jutott elhatározó jelentőség.

A justiniánusi jogban már az idézésnél mindig a bíróság áll a felek között és felett.¹⁸

Nézzük a per egyes mozzanatait közelebbről. Vizsgáljuk az akarati öntevékenység szerepét a peres eljárás két szakában ú. m. az in jure és az apud iudicem eljárásban.

Az in jure eljárási szak tulajdonképpen peralapításra szolgált. Itt a peres feleknek elhatározó jelentőségű szerep jutott.

A legis actionális eljárás korában a rendes perben az egész in jure eljárás a felek autonóm akaratai ténykedésének jegyében folyt le.

Már a legelső lépésnél, t. i. a permegindításnál, perdöntő jelentősége volt a felek akarati öntevékenységeinek. Csak a jogvitát megállapító legis actio véghezvitele után lehetett a peres ügyet az autozizált bíróság elé terjeszteni.

A legis actionális eljárás a felek akarati öntevékenységét kívánta meg. A legkisebb részletekig meg voltak szabva az ünnepélyes cselekmények és elő voltak írva, az egyes legis actionális eljárási módok különböző faja szerint igazodó, különböző ünnepélyes szólamok. Ezeknek a betartására annyira kellett ügyelni, hogy a legkisebb forma-hiba causa cadere-t vont maga után.

E szigorú megkötöttség ugyan korlátozta a felek akarati autonómiáját, viszont azonban a felek akarati öntevékenysége nélkül nem lehetett a peralapítási szakot befejezni.

A felek akarati öntevékenységeinek a csúcspontja azonban mégis a litis contestatióban domborodott ki, ahol már teljes akarati autonómia érvényesült. A lit. cont. ugyanis formális perszerződés volt, amely a két fél megegyező cselekménye útján constituálta a pert.

A megegyezésnek arra kellett irányulnia, hogy a felek a

¹⁸ Jörs—Kunkel—Wenger Römisches Recht. 2. kiadás. Berlin, 1935. Wenger 21. §.

A részletekre nem térünk ki közelebbről, csak arra akartunk reámutatni, hogy az idézésnél is szükség volt akarati öntevékenységre.

szabatosan körülírt jogvitájukat a judex gyanánt szereplő polgártársuk ítélete alá bocsátják.¹⁰

A helyzet igazi megértéséhez hozzátartozik annak a kiemelése is, hogy a peralapításba a felek autonóm akarati öntevékenységen kívül egy másik igen fontos akarati öntevékenységnek is be kellett kapcsolódnia. Ez az akarati öntevékenység a per urának, a praetornak, a judicatió-s parancsában öltött testet.

A peralapítás befejezésével a mondottak szerint a *judicium privatum*-nál két autonóm akarati öntevékenység össz működésére és összhangjára volt szükség.

A két autonóm akarati öntevékenységek közül azonban a felek autonóm akarati öntevékenysége volt a fontosabb, mert ez volt a döntő a per sorsára.

A felek akarati autonómiája annyiban volt döntő, hogy a *judicium legitimum*-nál a magistratusnak különben korlátlan akarata megtörhetett a feleknek törvényileg védett akaratán.

A magistratus nem kényszeríthette reá a felekre sem az ítélező bíróságot, sem egyik vagy másik nekik nem tetsző esküdtet nem erőszakolhatott reájuk.²⁰

Arra ugyan joga volt a magistratusnak, hogy megtagadhatta a felektől a bíraskodást, — sőt hatalmi körén belül még az érvényben levő jogon is túltehetette magát egyes esetekben — de a peres felek perindítási autonóm ügyleti akaratát egyáltalában nem befolyásolhatta.

A polgároknak ezt a kiváltságos helyzetét a köztársasági kor szülte. Ez a köztársasági polgár arisztokratikus önállóságának jogi intézményesítése a perjog terén.

A két akarati tevékenység összehangolása tehát akként történt, hogy a rendes perben a praetornak az *in jure* eljárásban autorizáló szerepe volt, a pert azonban a feleknek a *litis contestatio*-val kapcsolatban elvégzett alakias cselekményei alapították meg.

Annál fontosabb volt a felek akarati öntevékenysége, mert az *in jure* eljárás befejezését jelentő *litis contestatio*-ban kifejezésre jutó félmegegyezésen nyugodott a judex állása is, aki nem volt más, mint az általuk szabadon választott bíró.

¹⁰ Jörs. R. R. Wenger. 3. §.

²⁰ Wenger, R. Z. P. 45. l.

Ez biztosította az *in jure* eljárásban a felek autonóm akaratának elhatározó jelentőségét.

A praetornak *judicatiós* parancsában megnyilvánuló autorizáló tevékenysége ugyan együttható tényezője volt a peralapításnak, de nem volt annak megindítója.

A formuláris eljárásban fokozódik a praetor közreműködésének a jelentősége.

A feleknek meg kellett egyezniük a formulában. A felek akaratí öntevékenysége nélkül tehát itt sem indulhatott meg a per.

A formuláris eljárásban azonban már viszont a praetor akaratí öntevékenységének autonómiaja erősebb mint a feleké. Az írásbeli formáság kiépítésével a praetor egyre nagyobb jelentőségű szerephez jutott. A praetor akaratí öntevékenységének autonómiaja mindjobban előtérbe lépett. A jogtételezéssel kapcsolatban majdnem korlátlan volt a praetor autonóm akaratí öntevékenysége.

Az új anyagi jogszabályokat épen a perjog eszközeivel — a *dare* vagy *denegare actionem* segítségével — hívta életre.

Ez annál nagyobb jelentőségű ténykedés volt, mert módjában is állott, hogy a maga autonóm akaratát a felekre reákényszerítse. Ha a peres felek nem tartották volna tiszteletben akaratát, egyszerűen nem autorizálta a választott-bírói szerződést.

A folyton fokozódó jelentőségű praetori autonóm akaratí öntevékenység lassan kiegyensúlyozta a peres felek akaratí öntevékenységének kezdetben preponderáns jelentőségét.

Később azután már az *extra ordinaria cognitio* során a praetor autonóm akaratí öntevékenysége nemcsak a felek autonóm akaratí öntevékenységével konkurráló akaratí energiává lett, de egyenesen olyan fölényhez jutott, amely az egész római peres eljárás jellegének az átalakulásához vezetett.

Az *extra ordinaria cognitio*ban a magistratus nemcsak autorizálta a választott bíróságot, de *juris dictio*ja már egyenesen az ítélethozatalra is kiterjedt. A végén már a hivatali *cognitio* teljesen független volt a peres felek tetszésétől.

A választott bírói szervezet eltűnik. A választott nép-bíró helyét állami bíró foglalja el, aki már mint bírói ható-

ság teljesen függetlenül ítélkezik a felek tetszésétől.²¹

Igy lépett a döntő bírósági megegyezésen felépülő régi civilis per helyébe a közjog területébe beilleszkedő peres eljárás.

Kétségtelen, hogy a magistratus autonóm akarati öntevékenységének szerepe és jelentősége az extra ordinaria cognitióban túlnőtt a felek akarati autonómiájának a jelentőségén.

Az extra ordinaria cognitiós eljárás egész felépítése olyan volt, hogy a peres felek autonómiáját háttérbe szorította.

Igaz ugyan, hogy még mindig szükség volt a peres felek autonóm akarati öntevékenységére is.

Az előírt perceseleményeket kötelesek voltak azután is végbe vinni. El kellett végezniök a számukra előírt gestiókat, de nem volt akarati öntevékenységük többé autonóm.²²

Volt a jogvédelmi területnek egy sajátos része, amely teljesen a praetori autonóm akarati öntevékenység jegyében folyt le. Ez volt a perenkívüli jogsegély nyújtás.²³ Az ide tartozó eseteknél a praetornak nemcsak autorizáló szerepe volt, mint a rendes perben, ahol a felek a litis contestatio segítségével maguk alapították meg a pert, de korlátlan kivizsgáló és döntő jogköre is volt.

Itt az autonóm akarati öntevékenység egyetlen és kizárólagos döntő energiaforrása a praetor imperiuma részjelenségeként kifejezésrejutó juris dictio volt.²⁴

Vizsgáljuk, hogy milyen szerepe volt az akarati öntevékenységnek a peres eljárás második szakában, apud iudicem.

Miként az in iure eljárás a felek és a juris dictiós magistratus együttes öntevékenységén épült fel, úgy a rendes peres eljárás második szakában — apud iudicem — szintén a peres felek és a népbíró együttes akarati öntevékenysége útján született meg egy szabályszerű marasztaló ítélet.

Az apud iudicem eljárás során ugyanis a peres felek aktív akarati öntevékenysége — bizonyítékok beszerzése,

²¹ Jörs. R. R. Wenger. 21. §.

²² Még erősebb volt praetor akarati öntevékenységének autonómiája a iudicium quod imperio continetur-nál. Az idegen jog alkalmazása kérdésében a magistratus imperiuma volt elhatározó.

²³ A perenkívüli jogsegély esetei a következők: stipulationes poenae; missiones in possessionem; restitutiones in integrum és interdicta.

²⁴ Jörs. R. R. Wenger. 19. §.

stb. — szintén együtttható tényezője volt egy szabályszerű marasztaló ítéletnek.

A felek akarati öntevékenységének jelentősége a maga valóságában csak akkor domborodik ki teljesen, ha ismételtelen nyomatékkal reámutatunk a feleknek a per irányító fontos szerepére.²⁵

Igaz ugyan, hogy a reus aktív közreműködésének az ítéletre kiható ereje az *in jure* eljárási szakra húzódik vissza, de mégis perdöntő jelleggel bír oly értelemben, hogy enélkül sohasem kerülhetne sor egy szabályszerű ítéletre. Ez, mint azt már említettük is, abban állott, hogy a reusnak a per megindításánál föltétlenül aktív módon kellett résztvenni és pedig öntevékenyen.

Nem volt olyan eszköz, amellyel a reust aktív perbeli ténykedésre lehetett volna kényszeríteni.

A *missio in possessionem* legfeljebb csak közvetett kényszereszköz volt. Ennek segítségével a védekezést elmulasztó vagy megtagadó reust azzal sújtotta a praetor, hogy a felperest a reus egész vagyonába beutalta.

Végső konzekvenciaként a perbe avatkozni nem akaró reus vagyonát másnak eladták.

Ez mindenesetre elég hatékony kényszereszköz volt ahhoz, hogy reábírják a reust a szükséges öntevékenységre. Tény azonban az, hogy a reus akarati öntevékenysége nélkül nem lehetett egy szabályszerű marasztaló ítélet alapjait lerakni.

Kérdés, hogy mi volt a helyzet akkor, ha a reus a peres eljárás második szakában, *apud iudicem*, tagadta meg az öntevékeny akarati közreműködést?

Ilyenkor a peresztes egyoldalú jogkövetkezmenyei állottak be. A „*post meridiem praesenti litem addictio*“ következett, t. i. a megjelent fél egyoldalú előadása alapján hozott a bíró ítéletet, kimondván, hogy neki van igaza.

Ez azonban nem volt igazi *sententia*, a szó valódi értelmében, de ez lényegében a perjogi formába öltöztetett megtorlás volt a kötelezettségét nem teljesítő reus ellen.

Említettük fentebb, hogy a bíró akarati öntevékenysége

²⁵ A per irányítását azonban nem kizárólag személyesen végezték, de úgy a praetor, mint a iudex előtt is, tanult jogászok segítségét vehették igénybe. Ilyenek voltak: az *oratores*, *patroni*, *advocati*. Ezek klienseiket tanácaikkal támogatták, helyettük beszédeket tartottak. A perbeli segédszemélyek igénybevétele azonban nem változtat a felek perirányító szerepén

második akarati tényezőként kapcsolódott be az apud judicem eljárási szakba.

Nézzük most ezt közelebbről!

A judex ítélkező hatalma a praetor judicatiós parancsára támaszkodó jogosítvány volt. Ez autorizálta a bírót az ő bírói tisztében való eljárásra. Ez tette őt állami jogkörben eljáró bíróvá. Ez azonban őt egy bizonyos mértékben kötötte is, amennyiben alá volt rendelve a magistrátusi parancsnak. Ez nem zárta ki, hogy a reá átruházott jogkörben ne lett volna akarati autonómiája.

Itt az az elv jutott kifejezésre, hogy a polgárbíró is az állami imperium birtokosától nyerte a maga ítélkezési hatalmát.

Vizsgáljuk most közelebbről azt, hogy miben állott a bíró autonóm akarati öntevékenysége?

Abban, hogy a bírónak a marasztaló ítélet meghozatalánál — a taxatio eseteit kivéve — teljesen szabad keze volt.

A bíró keze ugyan az elindulásnál bizonyos fokig meg volt kötve, mert a bizonyítási teher kérdése és tárgya már előre meg volt állapítva a formulában. Ennek dacára azonban a klasszikus jogban a bíró akarati öntevékenysége teljes mértékben autonóm volt.

A felek által felhozott bizonyítékokat szabadon mérlegelhette, a bizonyítékok szabad mérlegelésének elve alapján.

A bizonyítékok mérlegelése terén sem volt azonban a bíró akarati öntevékenységének autonómiája teljesen korlátlan. A tárgyalási elv szabott korlátokat számára. Ez ugyanis a bírót a felek által felhozott bizonyítékokhoz kötötte. A bíró csak a felek által felhozott bizonyítékok mérlegelése alapján hozhatta meg a maga ítéletét.²⁶

A bíró autonóm öntevékenységének szerepe a császárság korában lényeges változáson ment át, akkor amidőn a polgárbíró helyébe hivatalnokbíró lépett.

Ettől kezdve a bírói autonómia köre részben tágult, részben szűkült.

Tágult a felek akarati öntevékenységi autonómiájának a rovására a makacssági eljárás és a nyomozási elv bevezetésével.

A makacssági eljárást az extra ordinaria cognitio során vezették be. Ez abban állott, hogy a hivatalnokbíró előtt már feltétlenül meg kellett jelenni. Itt már nem függött

²⁶ Jörs. R. R. Wenger. 14. §.

többé a reus öntevékeny akaratától, hogy megindulhat-e a per vagy sem. A reus peralapító autonóm akaratí öntevékenységének elhatározó szerepe megszűnt. A hivatalnokbíró perbehívásának feltétlenül engedelmesskedni kellett.

Ellenkező esetben a reussal szemben, mint contumax-al jártak el. Ez annyit jelentett, hogy a pert a bíró az ítéletre vezető eljárás nélkül is lefolytatta. A bizonyítás-felvételnél itt az ellenfélnek kedvezőbb helyzete volt, mert az általa fehozott bizonyítékoknak erejét nem erőtleníthette meg a másik fél ellenbizonyítékainak ereje.

Ezenkívül igen fontos körülmény volt az, hogy az extra ordinaria cognitio során bevezetett nyomozási elv mellett a hivatalnokbíró nem törődött többé azzal, hogy a felek milyen bizonyítékokat hoztak fel. A bizonyítás terén teljesen szabad keze volt a bírónak.

Ennyiben tágult tehát a bíró autonóm akaratí öntevékenységének köre a felek akaratí öntevékenységének rovására.

Szűkült a bírói autonómia a bizonyítékok szabad mérlegelését kizáró kötött bizonyítási rendszer behozatalával. Ez tulajdonképpen a bírói autonóm akaratí öntevékenység végét jelentette. A bíró szabad mérlegelésének úgyszólván minden lehetősége elesett, mert a már előre megállapított szigorú bizonyítási szabályok betartása mellett, a bizonyítást sikerültnek vagy megghiúsultnak kellett kimondani a bírónak.

Mindezek alapján azt mondhatjuk, hogy a felek akaratí öntevékenységének autonómiája az extra ordinaria cognitio korában az apud iudicem eljárási szakban teljesen megszűnt.

Ez abban a körülményben találja magyarázatát, hogy a bírói szervezetet is a politikában érvényesülő abszolútisztikus egy akaratí elv szolgálatába állították.

Ennek útja és módja a következő volt:

A kötött bizonyítási rendszer bevezetésével a bíró kezét megkötötték, a népbíró helyett hivatalnokbírókat neveztek ki, a felek akaratí autonómiáját a legszűkebb keretek közé szorították.

Nézzük végül, hogy milyen szerepe volt az akaratí öntevékenységnek a végrehajtás — az executio — során.

Mindjárt kiindulásul reá kell mutatni arra, hogy a végrehajtás a hitelező autonóm akaratí öntevékenységének a jegyében folyt le.

A magistratus akarati öntevékenysége csak kiegészítőleg járult az ítéletet végrehajtó hitelező autonóm akarati tevékenységéhez.

A magistratus közreműködése a legrégebb időben azt a gondolatot domborította ki, hogy az ítéletet végrehajtó hitelezőnek az állami szerv autorizációját ki kellett kérnie a maga eljárásához.

A fősúly a végrehajtásnál kezdetben a fél tevékenységén nyugodott. A magistratus csak szankcionálta a hitelező erőhatalmi eljárását.

A végrehajtás nem volt más, mint az adóssal szemben folyamatba tett olyan kényszereljárás, amellyel a hitelező a maga kielégítését biztosította.²⁷

A személyi végrehajtás korában a hitelező és a magistratus együttes akarati öntevékenysége közül az ősi legis actionális eljárás idején a hitelező akarati öntevékenységén volt a fősúly.

A formuláris eljárásban — a vagyoni végrehajtás bevezetésével — megváltozott a helyzet. Ettől kezdve már a magistratus akarati öntevékenységére helyeződött át a súlypont.²⁸

Ismeretes, hogy a legis actio per manus injectionem-nél a végrehajtást a hitelező autonóm akarati öntevékenysége vezette be. A hitelező a nemfizető adóst a praetor elé hurcolta, ami tisztára erőhatalmi aktus volt.

Ezt az eljárást a magistratus — a praetor — akként autorizálta, hogy az adóst odaítélte a hitelezőnek és ezzel az adóst a hitelező önkényének teljesen kiszolgáltatta.

A hitelező az adóst bilincsekbe verve magánál tarthatta és három vásárnapon át kiváltásra nyilvánosan felkínálta. Sikertelen kísérlet után a hitelező adósát meg is ölhetette vagy rabszolgaként idegenbe eladhatta. Így a fizetni nem tudó adós teljesen ki volt szolgáltatva a hitelező bosszújának.

A legis actionális eljárásban a végrehajtásnál tehát a hitelező autonómiájának nemcsak uralgó jellege volt, de a praetor neki az adós felett egyenesen embertelenségig menő korlátlan hatalmat is biztosított.

A formuláris eljárásban már — mint fentebb is említettük — magistratus akarati öntevékenységére helyeződik a

²⁷ Sohm, Inst. 654. l.

²⁸ Jörs, R. R. Wenger. 16. §.

súly. Különösen attól az időponttól kezdve, amikor a személyes végrehajtás helyébe a vagyoni végrehajtás lépett. A manus injectio helyét a formuláris eljárásban az actio iudicati foglalta el.

A praetor akarati öntevékenységének uralgó jellege itt abban domborodott ki, hogy a végrehajtás most már az actio iudicatio-val kezdődik, amely a magistratusnak elhatározó jelentőségű akarati öntevékenységet biztosított.

A végrehajtás az actio iudicati segítségével nem volt más, mint a perbevezetésnek a magistratus előtt való megisméltése.

Ez azonban rendszerint nem vezetett perre, mert az adós confessiója követte ezt.²⁹

Az eddig előadottak igazolják, hogy a római peres eljárásban az akarati öntevékenységnek az egész vonalon igen fontos szerepe volt, és pedig hol autonóm módon, hol pedig autonómia nélkül.

A későbbi korban az egyéni autonóm akarati öntevékenység köre fokozatosan szűkült.

Végül a császári hatalom egyeduralmi törekvései ezt teljesen elsorvasztották.

A hivatalnokbíró beiktatása a peres eljárás közjogi jellegét teljesen kidomborította. Ettől kezdve már a bírászkodást mint igen fontos közjogi hatalmi tényezőt a császárok maguktól tették függővé. Ennek vizont az akarati autonómia teljes elsorvasztásával kellett jární. Ez magyarázza meg azt, hogy a felek akarati autonómiáját a perben szintén szűk korlátok közé szorították.

Ennek az elgondolásnak a betetőzése volt az, amikor a polgári bíró helyébe a császár hivatalnokbírót nevezett ki. Csak természetes, hogy ettől kezdve már a bírónak sem lehetett többé autonóm akarati öntevékenysége.

²⁹ Csak kivételesen került a sor újra perre és ítélethozatalra. Ilyen eset, ha az adós kétségbevonta a iudicatiós parancs létezését; vagy ha az adós azt vitatja, hogy nincs is ítélet; vagy, hogy az ítéletet közben már teljesítette. A iis infitiandis creseit in duplum-féle szabály alkalmazása miatt igen meg kellett fontolni az újabb per lefolytatását.

II. AZ AKARATI ÖNTEVÉKENYSÉG SZEREPE A RÓMAI MAGÁNJOGBAN

Általános irányelvek

A magánjog rendszere a személynek gazdasági téren való érvényesülését szolgálja és a személyiség uralmát biztosítja. A magánjog az egyéni autonómia területe.

Az akarati autonómia azonban e területen sem érvényesülhet korlátlanul.

Az állam által megvalósítandó szociális, kulturális célok, az állam gazdasági berendezésének alapját képező gazdasági intézmények védelme korlátozólag hat az egyéni autonóm öntevékenységre.

Voltak az egyéni öntevékeny autonóm akaratnak a római magánjogban ez általános szempontokon túlmenő különleges korlátozásai is. Ezek részben a római civiljog formalizmusából folytak, részben a római állam sajátos családi, vagyoni és hatalmi szervezetéből következtek.

1. Az autonóm akarati öntevékenység akadályai

Az akarati öntevékenység autonómiája az ősi civiljogban csak igen szűk keretek között talált helyet.

A merev, alakias *jus civile* kizárt minden akarati autonómiát, részben merev alakiságai révén, részben pedig azért, mert kevés számú olyan zárt ügyleti típusa volt, amellyel operált. Ezeknek kereteit éppen a *jus civile* merevsége miatt nem lehetett tágítani, a meglévő típusokat csak igen lassú fejlődés folyamán szaporították. Ez magyarázza meg, hogy úgyszólván semmiféle egyéni autonómiának nem juthatott szerep.

Az öntevékeny akarat autonómiájának közelebből a következő formai korlátjai voltak:

a) civiljogi alakiságok, azaz a *civilis gestumok* és az *ú. n. concepta verba*;

b) az írásbeliség és okirati kényszer.

a) A civiljogi alakiságok korlátozó hatása az autonóm akarati öntevékenységre

Ha a régi civiljog merev és nehézkes ügyleti alakiságaira gondolunk, lehetetlen reá nem jönni, hogy ezek miatt

az akaratí autonómiának úgyszólván semmi vagy legalább is csak legcsekélyebb szerep jutott.

Még ott is, ahol a joghatás elindításához öntevékeny akaratí közreműködésre volt szükség, még ott sem lehet autonómiáról beszélni.

Az egyéni akaratnak sohasem jutott elhatározó szerep oly irányban, hogy a joghatások megválasztása vagy kizárása kérdésében döntő lehetett volna.

A megkötöttség legfőképen abban állott, hogy a civilis gestumok és szólamok betartására a legnagyobb gondot kellett fordítani. A legkisebb formahiba ügyleti érvénytelenséget vont maga után. Minden ügyletnek megvolt a maga szigorúan körülírt rituáléja.

Mutassunk rá közelebről, hogy melyek voltak azok a civiljogi alakíságok, amelyek az egyéni akaratí öntevékenységg autonómiáját korlátozták.

A civiljogi alakíságok közül legelőször a per aes et libram ügyleti típust vegyük szemügyre. Ez a civiljogi alakíság a magánjog rendszerének majdnem minden ágában alkalmazásra talált.

A per aes et libram ügyleti alakíságforma már a XII. t. t. általánosan használt ügyleti alakísága volt.³⁰

Közismert alakíságai a következők voltak: 5 serdült római polgár tanu, libripens közbejötté, és a felek kötött szólamainak elmondása. Ez a közelebbi ügyleti cél sajátos válfaja szerint változott, aszerint, amint tulajdon átruházásról, kölcsön nyujtásról, kötelem megszüntetésről, házasságkötésről, vagy végrendelkezésről volt szó.

Az alakíság kiegészítő része volt a valódi, vagy színleges vételár lemérlegelése.

Kérdés, hogy mi szerep jutott itt az akaratí öntevékenységnek?

Az akaratí öntevékenység abban merült ki, hogy az egyéni akarat a kötött formákhoz igazodóan beindította az állami jogrendszernek a dinamóját.

Az bizonyos, hogy akaratí öntevékenység nélkül sohasem következhetett volna be az az ügyleti hatás, amelyet a civiljog ennek az ügyleti alaknak egyik vagy másik válfájához hozzáfűzött.

³⁰ Emilio Costa, *Storio del diritto romano privato*. Torino, 1911. 331. és kl.

Más kérdés azonban, hogy volt-e az öntevékeny akaratának itt valamelyes autonómiája?

Erről egyáltalában nem lehet beszélni.

Csak a között lehetett választani, hogy elvégzi-e valaki saját akarat cselekményével a jogrend által előírt alakiságokat, vagy elmellőzi. Ha azonban akart az ügylettel egybekapcsolt gazdasági hatásokat, minden körülmények között be kellett tartani az előírt ügyleti alakiságokat is.

A legkisebb egyéni autonómiának sem volt helye.

Az alakiságok révén kiváltott jogi hatások, hogy úgy mondjuk sztereotip hatások voltak, amelyek az egyes ügyleti típusok fajai szerint minden esetben egyenlők voltak.

A jogrendező egyéni akarat autonóm öntevékenységről a *per aes et libram* ügyleti típusnál nem lehetett szó.

A civiljog másik igen széleskörben alkalmazott szigorú ügyleti formája volt a *stipulatio*. Ezt a római jog közönséges verbál szerződésének szokás nevezni. Az elnevezés is mutatja, hogy az életben milyen sokszor alkalmazták a *stipulatio*t. Kétségtelen, hogy ez is gátja volt az öntevékeny akarat autonómiájának.³¹

A *stipulatio* ügyleti alakisága abban állott, hogy az adós a hitelező kérdésére a civiljoga által szigorúan meghatározott szavakkal választott. Itt sem jutott semmi az öntevékeny akarat autonómiájának, mivel az egyéni akaratnak nem volt joghatást elrendező, vagy módosító ereje.

Igaz ugyan, hogy a szólamok megkötöttsége tekintetében később enyhült a civiljog szigora, de ez sem biztosított még autonómiát az egyéni akaratnak, dacára annak hogy az akarat kinyilatkoztatása, módjának megválasztása tekintetében később már bizonyos szabadelvűséget látunk.

A későbbi szabad akarat megnyilatkozási formák az akarat öntevékenyülés számára határozottan könnyebbséget jelentettek ugyan, de még nem lehet autonómiáról beszélni oly értelemben, hogy a jogrendező egyéni akarat a civiljogi joghatásokat bármi tekintetben is módosíthatta volna. Ennek mindvégig akadályá volt a *stipulatio stricti juris* jellege, ami az „*uti lingua nuncupassit ita jus esto*”-féle szabálynál fogva mindvégig a legnagyobb megkötöttséget jelentett.

³¹ Igaz ugyan, hogy a *stipulatio*t csak a kötelmijogban alkalmazták és nem volt olyan általános, — a római magánjognak úgyszólván minden ágára kiterjedő, — ügyleti típus, mint a *per aes et libram* ügyleti alak, de éppen mert a kötelmijog ügyleti típusa volt, mélyen belényult a gazdasági élet vérkeringésébe.

b) *Az írásbeliség és okirati kényszer, mint az akarati autonómia korlátai.*

Mindenekelőtt előre kell bocsátani, hogy az írásbeliség az akarati autonómiának csak formai korlátja, amennyiben kötött irányt szab az ügyleti akarati kinyilatkoztatásnak.

Ha a jogszabályok engedélyező természetűek, és az írásbeliség előírt formásgait megtartják, az akarati autonómia szabadon érvényesülhet.

Kezdetben Rómában az írásbeliségnek, mint kötelező ügyleti formának, igen kis szerepe volt. Az írásbeliség nyomait már a köztársasági korban feltaláljuk, és pedig a közvetkezőben: a nagyobb értékű ajándékozások írásba foglalását, a *litterae dimissoriae*-nál és még más szórványos esetben. A köztársaság végefelé már gyakoribb az írásbeliség alkalmazása.

Az okiratnak a klasszikuskor végéig csak bizonyító okirati jellege volt, mert az okiraton kívül kötött alakias, vagy alakiatlan ügylet létrejöttét bizonyította. Csak a klasszikuskor végefelé lett a római okirat bizonyos esetekben joghordozó, vagy jogmegtestesítő okirattá.

Ez annyit jelent, hogy az előírt esetekben az okirati alakiség betartása nélkül nem jöhetett létre jogügylet. Az ily okirat csak később hatolt be a római jog területébe a hellén jogból.³²

Attól az időponttól kezdve, amikor az ily okirat a római jogban meghonosodott, ez már nagy akadálya volt az akarati autonómiának, de az okirat mindig csak formai, külső akadályt képezett.

Az okirati alakiség, amelyet hatósági közreműködés nélkül, magánokirat formájában lehet elvégezni, kisebb akadálya az akarati autonómiának, mint a hatósági közbenjöttel megkötendő okirati kényszer.

A nagyobb akadályt jelentő hatósági okirat sem hiányzott azonban a római jogban. Rómában már a III. századtól kezdve meg volt bizonyos esetekben a hatósági okirati kényszer is. Ettől az időponttól kezdve már voltak olyan jogügyletek, amelyeknél az ügyleti akaratot hatósági jegyzőkönyvbe kellett mondani. („*apud acta.*“)

A késői császári korban már egyes hatóságok különleges ügyköréhez tartozott egyes magánjogi ügyletek jegyző-

³² Jörs. R. R. 98. 1.

könyvbe foglalása. Ezt a jogot „jus actorum faciendorum“-nak nevezték.

Ezután már volt az ügyleteknek olyan csoportja, amelyeknek érvényéhez hozzá tartozott a hatósági bejelentés, az u. n. insinuatio. Ezt látjuk pl. a nagyobb értékű ajándékozásoknál.

Az írásbeliség és okirati kényszer gátló hatásának a megítélésénél még egyszer kiemeljük, hogy ezek az akarati kinyilatkoztatásnak csak külső, formai akadályai voltak. Ezzel szemben a civilis gestumok és szólamokban, az egyes ügyleti típusokhoz fűződő stereotip joghatások kényszerítő erejénél fogva, érdemben is megkötötték az egyéni akarati autonómiáit.

Ezt másként el sem képzelhetjük, mert minden civilis gestum egy szigorúan meghatározott gazdasági célt szolgált, és így az egyes ügyleti típusok jellegzetes kritériumait a fél-akarat sem módosíthatta.

2. Az akarati öntevékenység autonómiájának érvényesülése.

Általános irányelvek.

Kiindulásul a következő általános elvi szempontot kell előre bocsátani.

A magánjogi jogszabályok különböző természete a döntő atekintetben, hogy lehet-e a felek akarati autonómiájáról beszélni, vagy sem.

A magánjogi jogszabályokat a kötelezőerő szempontjából két főcsoportra szokás osztani, u. m. 1. imperatív, vagy prohibítív, és 2. suppletorius, vagy más elnevezés szerint suppletív jogszabályokra.

1. Az első csoportba tartozó, vagyis az imperatív, vagy prohibítív, jogszabályokhoz a feleknek kötelezőleg alkalmazkodniuk kell minden esetben. Azok rendelkezéseitől semmi eltérésnek nincs helye, épen ezért ezeknél ki van zárva a feleknek minden autonómiája.

2. A jogszabályok második csoportjába tartozó jogszabályokat a jogrend azzal a cézzal bocsátja a feleknek rendelkezésére, hogy ezzel nekik az egymásközötti jogviszonyaik szabályozására bizonyos normákat kínál fel. Ezeket azonban csak akkor alkalmazzák, ha akarják. Ellenkező esetben módjukban áll a jogrend által felkínált jogszabályo-

kat másokkal pótolni. Minthogy ezek a jogszabályok a felek ellenkező irányú diszpozícióját megengedik, jus dipozitivumnak, vagy permittens jogszabályoknak is szokás nevezni.

A jogszabályok ezen második fajánál helye van a felek akarati autonómiájának.³³

A most előadottak csak általános irányelvek.

Közelebbről is meg kell azonban jelölni, hogy a római magánjogban mennyiben volt helye az akarati öntevékenység autonómiájának.

Ezt a kérdést csak úgy világíthatjuk meg, ha részletesen reámutatunk, hogy a római magánjog rendszerének egyes ágaiban mennyiben talált helyet az egyéni akarati öntevékenység autonómiája.³⁴

a) *Az akarati öntevékenység autonómiája a kötelmi jogban.*

A felek akarati öntevékenységének autonómiája a legteljesebben a kötelmi szerződéseknél érvényesült. Az idevonatkozó elvi szabályt a modern jogokban a következőképpen szokás kifejezni, a szerződések birodalmában a felek akarata teljesen szuverén.

A római magánjogban azonban ezt a tételt nem lehet ilyen általánosságban felállítani.

A régi jus civile szerződési típusai, — mint azt már fentebb is kiemeltük, — úgy a külső forma, mint az egyes szerződési típusokhoz fűződő joghatások szempontjából is erősen körülhatárolt, zárt ügyleti típusok voltak. A felek akarati autonómiáját nemcsak a külső alakítások szigorú szabályai kötötték, de az is korlátozólag hatott, hogy a civiljog szerződési típusai az ügyleti tartalom szempontjából is szigorúan körülírt stricti juris negotiumok voltak.

A szerződések terén a feleknek csak annyiban volt akarati autonómiája, hogy az egyes szerződési típusok közül az általuk elérendő gazdasági cél érdekében maguk választották meg a megfelelőt.

Ezekután azonban már feltétlenül vállalkozniuk is kel-

³³ Modest. D. 1. 3. 7.: „Legis virtus haec est imperare vetare permittere punire“

³⁴ További tárgyalásunk nem egy minden részletet magába foglaló kimerítő ismertetés, de lényegében csak példázó természetű reámutatás akar lenni azokra a területekre, ahol az egyéni akarati autonómia a római magánjog rendszerében megvalósul.

lett az illető szerződési tipushoz a civiljog által fűzött ünnepeles cselekmények véghezvitelére és meg kellett ismételni a civiljog által előírt *certa verba solemniat*. Ezzel viszont kényszerítőleg alá is rendelték magukat az illető szerződéshez a civiljog által hozzáfűzött *cogens* jogszabályoknak.

Más szavakkal ez annyit jelent, hogy vagy egészen akarniok kellett a civiljog által a konkrét szerződési tipushoz fűzött joghatásokat, — amelyek rendszerint a *strictum jus* elvei szerint igazodtak, — vagy egyáltalában tartózkodniok kellett minden a szerződési akarati ténykedéstől, nem volt helye az akarati autonómiának.

Ez az állapot azonban nem maradt fenn végleg. Később a forgalom fejlődésével, amikor Róma a világkereskedelmi hálózatba mind élenkben bekapcsolódott, a kötött szerződési típusok szigorú zárt rendszerén tágítani kellett.

Minden valószínűség szerint e téren is a praetori jogfejlődés nyitott utat a nagyobb akarati szabadságnak.

A praetori jog valósította meg a szerződési formák könnyedségét. Egyben a praetori jog a felek akarati autonómiájának a szerződések terén is tágabb teret engedett. Egyes esetekben módot nyújtott nekik arra, hogy a szerződési tartalmat módosító mellék megegyezéseket kössenek, és azok kötelező erejét biztosította is.

Ezt a megállapításunkat egy Paulustól származó forrás-hely alátámasztja. D. 44., 7., 44.

Ez azért jellegzetes, mert Paulusnak a praetori jog *commentarijához* írott művéből van kivéve.

Itt Paulus a szerződési mellékmegállapodásoknak négy fajtát említi. Ezek a következők: *dies*, *condicio*, *modus* és *accessio*. Ez utóbbi alatt egy *solutionis causa adjectus* alkalmazását érti.

A szerződési mellékkötések jogérvényének az elismerése egyet jelent a szerződési akarati öntevékenység autonómiájának az elismerésével.

E forráshelyre támaszkodva nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy a felek szerződési öntevékenysége autonómiájának elismerése a praetori jogra vezethető vissza.

Paulustól származó idézett forráshelyen kívül, a későbbi római jog még más szerződési mellékmegállapodást is ismer.³⁵

³⁵ Felsorolásunk ismét csak példázó lehet. Ezt ismét szükségesnek tartjuk kiemelni, mert munkánk terjedelme és célja nem enged meg egy minden részletre kiterjedő részletes tárgyalást.

Nézzünk még egy néhány idetartozó esetet.

A felek akarati öntevékenységének autonómiáját szolgálta a *stipulatio poenae*. Ezzel az adós egy meghatározott összeg fizetését ígérte arra az esetre, ha a beígért dolgot nem szolgáltatta.

E szempontból kell mérlegelni a feleknek a *facultas solutionis-ra* vonatkozó megegyezését is. Ez volt az alapja az u. n. *facultas alternatívának* is.

Ez már az adós akarati öntevékenységének egy bizonyos fokú autonómiáját biztosította.

A szerződő felek akarati autonómiájának igen jellegzetes esete az említettekén kívül az, amidőn a felek olyan megállapodást kötöttek, amelynek folyománya a hitelezők vagy az adósok között létesült szerződési szolidaritás lett.

Hasonló elbírálás alá esik az *adstipulatorok* vagy *adpromissorok* alkalmazására vonatkozó szerződési autonóm akarati öntevékenység is.

A római jogban a felsorolt esetekben a szerződési autonóm akarati öntevékenységnek mindig jogelrendező szerepe volt.

A római jogban az adásvételi szerződésnél is igen tág tere volt a szerződési akarati autonómiának.

Ezzel kapcsolatban az autonóm akarati öntevékenység jogrendező ereje igen mélyen belényult a gazdasági életbe.

Az adásvételi ügyletnél fokozottan tiszteletben tartották a felek akarati autonómiáját. A szerződési autonómiát szolgálták az adásvételi szerződésnél a következő mellék-megállapodások: *in diem adictio*, *pactum*, *displicentiae*, a *lex commissoria*. A felek szerződési autonómiája öltött testet abban a megállapodásban is, amellyel a nem *mancipatió*-nális vételnél az *edictió*ért való felelősséget esetenként a *stipulatio duplae*-val ígérték.

Igen nagy súllyal esik latba a mi szempontunkból az a körülmény, hogy az adásvételi ügylet *bonae fidei* jogügylet volt és így az akarati autonómiát szolgáló mellékkikötéseket is *bonae fidei* *judiciumok* keretében lehetett érvényesíteni.

A *bonae fidei* *judiciumok* konstrukciója ugyanis a formula sajátos szerkezetével függött össze.

A *bonae fidei* *judiciumok* általában arra szolgáltak, hogy a *praetor* a forgalmi életben annyira szükséges hűség és tisztesség követelményeit ezek útján segítette érvényre.

Annak megállapítására, hogy a felek akarati autonómiáját szolgáló, — fentebb említett mellékkikötéseket, — a

praetor iktatta az adásvételi ügylet formulájába, azért helyezünk nagy súlyt, mert ezzel csak újabb alátámasztást nyer az a megállapításunk, hogy a felek akarati autonómiájának forrása praetori jog volt.

De a felek akarati autonómiáját biztosító mellékkikötések praetori eredetére van még más bizonyítékunk is, amely szintén a felek akarati autonómiájának praetori eredetét igazolja. És pedig az, hogy az u. n. *pacta adjecta* számára védelmet szintén a praetor adott. Ezek viszont szintén a felek akarati autonómiáját szolgálták.

A *pacta adjecta* ugyanis a későbbi római jog olyan formátlan megegyezései voltak, amelyeket a felek egy a fő megállapodásban vállalt kötelezettségük módosítása céljából kötöttek.

Mínt hogy ezek segítségével az eredetileg vállalt kötelezettséget módosítani lehetett, ezzel a felek akarata oly jogrendező erőt nyert, amely az akarati öntevékenység autonómiáját biztosította.

A praetor öntevékeny akarata által irányított formuláris perben nyertek szabályozást a *pacta adjecta*ból folyó jogkövetkezmények. Ez szintén az akarati öntevékenység elismerésének praetori eredete mellett bizonyít.³⁶

Nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy a felek szerződési autonómiáját a kötelmi jog terén a praetor segítette uralomra, ő adta meg a jogvédelmi eszközt az akarati autonómia érdekében.

b) *Az akarati öntevékenység autonómiája a családjogban.*

A római magánjog rendszerében nemcsak a forgalmi élet jogában, — a kötelmi jogban, — de a család és örök jogban is találkozunk az egyes egyén akarati öntevékenységi autonómiájának a nyomaival.

A római család sajátos szervezete az abszolút egy akarat autonómiájának az elvén nyugodott. A római család ősi szervezete ugyanis az ősi államszervezet mintájára volt felépítve. Valamint a királyság korában az állami életben egy szuverén akarat volt a döntő, t. i. a királyé, úgy az ősi családi szervezetbe is csak egy, és pedig szuverén autonómiával

³⁶ A *pacta adjecta* praetori eredete mellett: Marton Géza: A római magánjog elemeinek tankönyve, Paul, Frédéric Girard, Manuel Élémentaire de Droit Romain. 4. k. Paris. 1906. 595. 1.

felruházott akarat volt a rendelkező hatalom, t. i. a pater familias akarata.

A patria potestasnak kétféle megnyilatkozása volt, t. i. a szorosabb értelemben vett patria potestas és a manus formájában.

A pater familias hatalma az alárendelt személyek felett kezdetben korlátlan uralmat biztosított.

A hatalma alatt álló személyeket tisztára szabad belátása szerint büntethette, eladhatta, sőt a jus vitae ac necis alapján kezdetben minden korlátozás nélkül meg is ölhette. Később a iudicium domesticum joghatóság a pater familiasnak ezt a jogát korlátozta.

A pater familias akaratának autonómiája a családban a maga abszolút mivoltában nemcsak személyi vonatkozásban, de vagyoni tekintetben is érvényesült. A patria potestas vagyoni téren is korlátlan és kizárólagos rendelkező hatalmat jelentett. A pater familiasnak a család vagyona felett korlátlan rendelkezési joga volt. Más szavakkal ez annyit tesz, hogy vagyoni téren is teljes autonómiával birt.³⁷

Az kétségtelen, hogy a családtagok vagyona felett a tulajdon kérdésétől függetlenül is meg volt a pater familiasnak a korlátlan rendelkezési joga. Ezt a római család-szervezet mellett másként el sem lehet képzelni.

A pater familias korlátlan rendelkezési és igazgatási joga a vagyon tekintetében a családban annyira megvolt, hogy az atya életében a család gyermekei nem is szólhattak belé a vagyon sorsának intézésébe.

A pater familias hatalmának abszolút jellegét domborítja ki, a mondottakon kívül, az a körülmény is, hogy nem

³⁷ A klasszikus jogban a pater familiasnak minden valószínűség szerint kizárólagos egyéni tulajdona volt a családi vagyon felett.

De még az esetben is, ha nem is fogadjuk el ezt a tételt a maga teljességében és ha bizonyos kétségeket táplálunk is afelől, hogy a pater familiasnak korlátlan tulajdonjoga lett volna a családi vagyon felett, — mint ahogyan ezt egyesek teszik, — semmi esetre sem lehet az vitás, hogy a pater familiasnak a családi vagyon felett korlátlan rendelkezési joga volt.

Van ugyanis egy olyan felfogás, amely szerint a suusokat már az atyjuk életében a családi vagyon urainak kell tekinteni. Ezt két forráshellyel szokták alátámasztani, ú. n. Gaius, 2. 157. és Paulus D. 28. 2. §.

Ezeknek értelme, véleményünk szerint, csak az lehet, hogy a pater familias életében a suusok tulajdona csak latens jog volt, ami a pater familias halála után lett virilissé és suus heresek ipso jure való öröklésében nyert gyakorlati érvényt.

Tehát a suusok legfőljebb csak az öröklési igényük szempontjából lehetnek a pater familias életében a családi vagyon tulajdonosai.

tartozott felelősséggel a hatalma alatt állók magánjogi kötelezettségeiért. Ezt kezdetben mereven keresztül is vitték. Később ugyan a gazdasági viszonyok változásának kényszerű folyományaként, ez a helyzet megváltozott.

A *jus honorarium* bizonyos előfeltételek mellett felelőssé tette a *pater familias* a hatalma alatt állók magánjogi ügyletkötéseiért. Ezt jogilag az *u. n. adjectiticae qualitatis actiók*kal szabályozták. Mindez azonban nem szüntette meg a *pater familias* hatalmának abszolút jellegét.

Az ősi civiljog családi vagyoni rendszerében a *pater familias* hatalma annyira abszolút jellegű volt, hogy a *filius familias*nak nem lehetett olyan külön vagyona, amelynek sorsa teljesen független lett volna a *pater familias* akaratától. Később a hellén jogfelfogás és a keresztényiség eszméinek a térhódítása következtében, a *homo alieni juris* jogi helyzete, úgy személyi, mint vagyoni tekintetben, egyaránt kedvezőbbé lett.

A *pater familias* abszolút hatalmát személyi téren is korlátozták; a *jus vitae ac necis* gyakorlását korlátok közzé szorították.

Tudjuk, hogy a végén már ez a jog a *jus leviter castigandi* enyhe természetű jogává devalválódott.

A hatalom alatti abszolút vagyoni jogi képtelenségére vonatkozó jogszabályt is hatályon kívül helyezték később. Ez a fokozatos fejlődés eredménye volt.

A *peculium castrense* és *quasi castrense* intézményének bevezetése után már igen tág tere volt a *filius familias* vagyoni jogi akaratú autonómiájának is.

Mindeme változások dacára sem szűnt azonban meg az atya életében az atyának a családi vagyoni feletti akaratú autonómiája.

Ezt a család szervezete kívánta meg, ebből következett az, hogy az atya életében mindvégig egy abszolút hatalom irányította és igazgatta a családot.

A hatalom alattinak a maga szerezte külön vagyona, a *peculium castrense* és *quasi castrense* felett, a szintén akaratú autonómiája volt. E révén azután a *pater familias* életében az autonóm akaratú öntevékenység köre a családon belül megtöbbszöröződött.

Lényegében hasonló volt a helyzet a *manus maritinae* is. A *manus* melletti házasságnál a nő jogilag a *filia familias* jogi helyzetében volt, és pedig úgy személyi alárendeltség, mint vagyoni jog tekintetében. Jogi helyzetét tekintve per-

sona alieni juris subjecta volt. A civiljog a maga merevségében keresztül is vitte ennek összes konzekvenciáit.

A római családi életben azonban a nő, a családanya, igen magas erkölcsi piedesztálon állott, amit a későbbi méltányosabb jog a maga jogszabályaiban is érvényre emelt és visszatükröztetett.

A későbbi római jog a feleségnek szigorú hatalmi alárendeltségét, úgy személyi téren, mint vagyonjogilag is, nyitotta.

Ez az állapot akkor következett be, amidőn intézményesítették a manus nélküli házasságot. A házasság e fajánál a feleség vagyoni helyzetében is nagy változás állott be. Személyi vonatkozásban is egész más lett ettől kezdve a nő helyzete a családban a férjjel szemben. Igazi élettársá lett a feleség. A férji hatalom ezentúl csak a férjnek az életközösségre való jogát jelentette, de nem jelentett többé a házasság abszolút hatalmi alárendelést a feleség számára.

A házasságnak önmagában még nem volt semminemű vagyoni jogkövetkezménye a nő vagyonára.

A nő a házasság megkötése előtt meglévő vagyonának továbbra is független és önálló jogalanya maradt. Viszont kötelezettségei továbbra is magát a nőt terhelték.

Sőt a nőnek a házasság tartama alatt is megmaradt a külön önálló vagyon szerzési képessége. Ugyanúgy szabadon rendelkezik ezután is a nő a maga és gyermekeinek vagyona felett.

Jogilag nincs a férjnek a feleség vagyona felett semmi hatalma. Ettől kezdve tehát vagyoni téren két teljesen autonóm hatalmikör áll egymás mellett a családban.

De személyi tekintetben is nagy változás történt.

A manus nélküli házasságnál megszűnt a férji hatalom merev hatalmi jellege, és a házasságnak etikai tartalmát domborították ki a jogi rendelkezések is.

Megszűnt az az állapot, hogy a férj a manus mariti alapján a feleséget a gyermekéhez hasonlóan korlátlanul fenyhítette, eladhatta, sőt a *judicium proproinorum* bevonásával meg is ölhetette.

A manus nélküli házasság tehát erősen belenyult a férj hatalmának autonómiájába. Azt mindenben korlátozta és a paralellizmus jegyében rendezte, amennyiben a nőnek szintén akarati autonómiát biztosított.

Összefoglalván a családi helyzetre eddig előadottakat, azt látjuk, hogy a család jog terén tiszteletben tartotta a ró-

mai jog az akarati öntevékenység autonómiáját. Igaz ugyan, hogy kezdetben csak egy egyéni akaratnak volt autonómiája, t. i. a pater familiasénak és pedig korlátlan.

A későbbi jogfejlődés folyamán a család egyéb tagjainak, a filius familiasnak és a feleségnek is biztosították az autonóm öntevékenységi kört. Ennek különösen a vagyoni-jog terén volt nagy gyakorlati jelentősége.

A római szellem kiválóságára vall a családi helyzetnek olyan elrendezése, amely szerint a családon belül adott akarati autonómiák nem érintették személyi téren a családi hatalomnak annyira kívánatos jogi egységét. A pater familias akarati autonómiájának vezérlő szerepét mindvégig biztosítani tudták.

A római család a maga gazdasági és szociális életét az autonóm akarati öntevékenység jegyében élte le.

A szintétikusan egymásmellé illeszkedő autonóm akaratok harmonikus együttműködése biztosította a család zavartalan jogi funkcióját.

c) *Az akarati öntevékenység autonómiája az örökjogban.*

Az akarati autonómia csúcspontja az örökjogban a végrendelezési szabadság.

Az ősi civiljogban már a XII. t. t. a legteljesebb mértékben biztosította a végrendelezési autonómiát. Erre vall a táblás törvény következő rendelkezése: „Uti pater familias legassit supra pecunia tutelave rei suae ita jus esto.“

Az „ita jus esto“ szavak kategorikus imperativusa világosan utal az akarati autonómiára.

A végrendeleti öröklés volt a szabály, a törvényi a kivétel, amire csak abban az esetben került a sor, ha az elhunyt nem tett végrendeletet, vagy nem halt el érvényes végrendelet hátrahagyásával. Emellett bizonyít a törvényi öröklés római jogi elnevezése is, amely tisztára negatív ismérveken nyugszik.

A törvényi öröklést a római jog „successio ab intestato“ névvel jelöli.

A teljes végrendelezési szabadság kezdetben a pater familias abszolút hatalmának folyománya és betetőzése volt.

A sajátos római politikai és szociális viszonyok szintén közrejátszottak a végrendeleti szabadság korlátlan elismerésére.

Rómában ugyanis az örökjog rendszere a földbirtokos rend uralmi érdekeit szolgálta.

Lehetőleg a maga egységében kellett a családi vagyont fenntartani, mert ez volt a politikai hatalom alapja, és ennek érdekében a család fejének az akaratát biztosítani kellett.³⁸

Kezdetben a törvényi öröklésrend hézagossága is közrejátszott abban, hogy a törvényi örökléssel szemben a végrendeleti öröklés túlsúlyba jutott.

De a gazdasági s szociális, és a politikai szempontokon kívül még vallási okok is közrehatottak a végrendeleti öröklés favorizálására. A családi sacrák-ról való gondoskodás szüksége is inkább a végrendeleti öröklés mellett szólt.

A rómaiak vallásos hite szerint a gondozatlanul maradt családi sacrák igen nagy veszedelmet jelentettek nemcsak a családra nézve, de magára az egész községre is.

A családi sacrákról a legbiztosabban végrendelet útján lehetett gondoskodni. Ha a pater familias érvényes végrendelet hátrahagyásával halt meg, meg lehetett nyugodva a felől, hogy a családi sacrák nem maradnak gondozás nélkül. Ez különösen gyermekteleneknél volt nagyon fontos, mert ott nem maradtak *suus herosok*.

De maga az állam sem volt közömbös a családegységek fennmaradása és mikénti tovább élése iránt.

Ezt igazolja az a körülmény is, hogy kezdetben a végrendelezést állami ellenőrzés alá vették. Ezt a *comitia calata* gyakorolták. Ezeken a polgár végrendelezését az állam autonóm akaratát megtestesítő comitiális gyűlés ellenőrizte és hagyta jóvá.

Minden egyes végrendeletet az állami kollektív akarat szankcionálta, ennek megnyilatkozási formája a *comitia sazavata* volt.

Ez a mi nézőszögünkben annyit jelent, hogy az egyéni akarati öntevékenység autonómiáját közérdekből a kollektív állami autonóm akarat korlátozhatta.

Később az egyéni akarati öntevékenység nagyobb autonómiához jutott a *testamentum per aes et libram* végrendeleti alak bevezetésével.

Ez nemcsak azért jelent haladást és nagyobb szabadságot az eddigi állapotokkal szemben, mert az egy évben kétszer tartott *comitia* nehézkes apparatusának elkerülésével

³⁸ Jörs. R. R. 309. 1.

az év bármelyik szakában lehetett végrendelkezni, de azért is, mert a kisebb ellenőrzés mellett történt végrendelkezés tartalmilag is sokkal korlátlanabb végrendelkezési szabadságot adott.

Természetes azonban, hogy a végrendeleti alakítások mindvégig korlátozták formailag az autonóm akarati öntevékenység szabadságát.

Később a XII. t. t. rendelkezéseire támaszkodó abszolút akarati autonómia a végrendelkezés terén is különböző korlátozásokat szenvedett.

A végrendeleti akarati autonómiát erősen korlátozta a szükség örökösödés vagy mellőzhetlenség intézményesítése.

Ennek korlátozó hatálya különböző volt, aszerint, amint az csak formai mellőzhetlenség volt, vagy egyben kötelelésre való jogot is biztosított, vagy végül egyes személyeknek a 115. Nov. szerinti kinevezésre való jogot adott.

Ez az igény jogosítottaknak oly erős jogot adott, hogy a jogszabályokban nekik biztosított részt a végrendelkező akarat ellenére is meg kellett kapniok.

Voltak azonban az öröklési jognak még más olyan rendelkezései is, amelyek a végrendelkező korlátlan akarati autonómiájának gátat szabtak. Elég ha a hagyományok és a hitbizományok rendelkezésének szabadságát korlátozó rendelkezésekre reáutalunk.³⁹

Kétségtelen, hogy a későbbi jogfejlődés során egy egész csomó olyan jogirendekezés volt, amely korlátozta a végrendekezési akarati autonómiát. Ezek azonban nem voltak oly mérvűek, hogy azért végét jelentették volna a végrendekezési akarati öntevékenység autonómiájának.

Általában azt mondhatjuk, hogy a különböző korlátozások dacára is, mind végig megmaradt a római öröklési jogban az akarati öntevékenység autonómiája.

Az is igaz azonban, hogy mindvégig érvényben maradt az örökjogban az akarati kinyilatkoztatás, a formai előírások mikéntje tekintetében.

Többször reámutattunk azonban már arra is, hogy ezek az akarati öntevékenység autonómiájának csak külső gátálásai voltak.

³⁹ Ezek a korlátozások részben a megterhelt személyek, részben a hitelezők érdekeinek a biztosítása végett hozattak. Kívül esik jelen dolgozatunk feladatkörén, hogy e rendelkezéseket ezzel mind közelebbről ismertessük. A célunk is csak bizonyos általános elvi szempontoknak a legrögzítése.

Az egyéni akarati öntevékenységnek kétségtelenül egyik legfontosabb jogterülete az örökjog maradt mindvégig Rómában.

Nem is kell ezt az állításunkat bővebben indokolni, ha egy pillantást szentelünk azoknak a különböző örökjogi rendelkezéseknek a sokfélesége, amelyek a hagyomány rendezés különböző fajai és a hitbizományi öröklés rendezése tekintetében a római magánjogban érvényben voltak.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az eddig előadottakból megállapíthatjuk, hogy az akarati öntevékenység autonómiájának igen fontos szerep jutott úgy a római köz-, mint a római magánjogban.

Az autonóm akarati öntevékenység részben kollektív akarati formájában nyilatkozott meg, részben pedig, mint egyéni autonóm akarati vált jogrendező akaratá.

Még sem szabad szemelől téveszteni azt a körülményt, hogy az akarati öntevékenység a római köz- és magánjogban sohasem volt abszolút korlátlan, a szó eszmei értelmében.

A közjog terén érvényesülő megkötöttség kezdetben a *salus rei publicae*-t szolgálta.

Az abszolút császári hatalom korszakában az egyeduralmi törekvések szabtak korlátokat úgy a kollektivitások, mint az egyes egyedek akarati öntevékenységének.

Az abszolút keresztény császárság korában a közjogban az akarat nemcsak, hogy autonóm nem volt, de egyenesen irányítottá lett.

Az állami akaratot kifejezésre juttató közjogi kollektivitás, — a *senatus*, — akarati öntevékenységét egyenesen a császárok irányították.

Ugyanígy irányított volt a közjogi téren az egyes egyedek közjogi jellegű akarati öntevékenysége is.

A fősúlyt talán e tekintetben nem a jogi formákra kell helyezni, mint inkább bizonyos lélektani mozzanatokra.

A servilismus tömeglélektani jelenséggé lett.

A császári kegyenceknek és a császártól függő nagyszámú egyéneknek jelentős gazdasági érdeke nagyban hozzájárult e lélektani jelenség megalapozásához és kiépitéséhez.

Az egyéni akarati öntevékenység autonómiájának a közjog terén történt fokozatos elsorvasztása nem okozott

az egyes egyedeknél olyan erős hiány érzetet, hogy ez erősebb küzdelmeket váltott volna ki Rómában az akarati autonómia érdekében.

A közjog terén a köztársasági kor volt az egyéni akarati autonómiának a kulminációs pontja. Ezzel szemben a mélypont a keresztyén császárság kora volt, amikor a római világpolgár akarati öntevékenységének nem volt érdemi autonómiája.

A római világbirodalom életműködése a világhatalom zénitjén a közjogilag irányított akarati öntevékenység jegyében folyt le.

A magánjog terén az egyéni akarati öntevékenység autonómiájának grafikonja fordított irányú rajzot mutat.

Az ősi jus civile uralmának idejében a magánjog terén az egyéni akarati öntevékenység kötött irányú volt. Korlátozólag hatottak az egyéni akarati autonómiára a régi civilis gestumok és szólamok, valamint az ősi civiljog kevés számú zárt ügyleti típusa.

Midőn Róma világbirodalommá növekedett kifejlett kereskedelme és ipara révén, valamint gazdasági kapcsolatainál fogva is az egykori nemzetközi hálózat egyik láncszemévé lett, ez az állapot többé nem maradhatott fenn.

Ennek szükségként beálló következménye volt, hogy magánjogi téren fokozatosan elismerték és biztosították az egyéni akarati öntevékenység autonómiáját. Ez egyet jelentett az önálló vagyoni jogi egyedek kifejlesztésével.

Egy nagy nemzetközi gazdasági életbe való bekapcsolódás csak nagyszámú, magánjogilag is független és önálló akarati autonómiával rendelkező egyed segítségével lehetséges.

Említettük, hogy e téren a jus honorariumnak volt jelentős szerepe. Egyedül ez a jogrendszer volt arra alkalmas, hogy az egykorú kereskedő népek forgalmi jogszabályait adaptálja, és az azokban elismert egyéni autonómiát jogszabályokba foglalva a római jog rendszerébe beleillessze.

A római világbirodalom magánjogi rendszerében az egyéni akarati öntevékenységnek a forgalom szempontjából a kötelmi jog biztosított autonómiát. Ennek egyik legfontosabb forgalmi ügylete az adásvételi szerződés volt.

Említettük, hogy a felek autonómiáját megvalósító mellékegyezmények épen az adásvételi ügylettel kapcsolatban illesztettek be a római magánjog rendszerébe. Ez az egyéni

akarati autonómiának messzekiható jelentőségű intézményesítése volt.

Amíg Róma világbirodalmi korszak a közjogi téren az egész vonalon, — a törvényalkotás, az államigazgatás, és bírászkodás terén, — béklyóba verte az egyéni akarati öntevékenység autonómiáját, addig a magánjog terén, — a gazdasági viszonyok kényszerű hatása alatt, — az egyéni akarati öntevékenység autonómiájának köre folytonosan tágult.

A Francia Bank reformja*

Irta:

Ifj. kövesdi Boér Elek dr.

A jegybankok, mint a pénz- és hitelforgalom szabályozói, kezdettől fogva rajta tartották kezüket a gazdasági élet ütőerén, de a háború előtt az uralkodó liberális felfogásnak megfelelően a jegybankpolitika számos vonatkozásban nem volt annyira aktív, mint manapság az irányított gazdaság előretörése korában. A francia jegybanknak nemrégiben, ez év augusztus hó derekán életbelépett reformja is a legszorosabb összefüggésben áll ezzel az egyetemes politikai irányváltozással. Franciaországban már a Flandin-kormány tevékenyebb jegybankpolitikát kezdeményezett a gazdasági válság ellen és a Laval-kormány folytatta ezt a politikát, bár az állami pénzügyek szempontjából mindkét miniszterelnök konzervatív, egyensúlyt helyreállító politikát igyekezett egyidejűleg követni. A népfront kormánya azonban Caillaux megállapítása szerint már egyenesen egy miniatűr New Deal-t, vagyis kicsinyben Rooseveltt reformpolitikáját akarja megvalósítani. A miniatűr-jelző tulajdonképpen túlságosan szerény is, mert, hogy egyebet ne emelítsünk, a kormány közmunkaterve négy évre 20 milliárd frank tőkeszükségletet irányoz elő, ami az augusztus hó közepén fennállott kerekén 15.20 frankos árfolyamon 1.3 milliárd dollárnak felel meg, míg Rooseveltt ipari újjáépítési törvénye közmunkákra eredetileg 3.3 milliárd dollárt irányzott elő. — De hogyan teremtsen elő a francia kormány a fedezetet hatalmas gazdasági és szociális programjára? A Blum-kormány szeretne — reformprogramja ellenére — végetvetni annak az inflációnak, amely már Laval alatt megindult Flandin tervének keresztülvitelére és Sarraut alatt is folytatódott. A népfront kormány azután tiszteletreméltó nyilvánosságra hozta június közepén, hogy 1935 május óta a francia jegybank váltótárcájába 13.8 milliárd frank állami váltó került bele.

*A Jogakadémia 1936. szeptember 27-i nyitó ünnepélyén tartott előadás.

Június 19-én a francia bank mérlege először hasította ki ezt a tételt a kereskedelmi váltótárcából. Előzőleg a hónap első felében a népfrent kormánya némileg maga is hozzájárult ezen tétel növekedéséhez. De a kormány ezt a függő kölcsönt most már kamatmentes állami előleggé akarja átalakítani, viszont a számottevő deficit fedezésére felhatalmazást kért és nyert arra, hogy a francia banktól 10 milliárd függőkölcsönt vehessen fel és ezenkívül 10 milliárd erejéig kincstárjegyeket bocsáthasson ki. A kormány lehetővé tette a kistőkések számára, hogy ezen hatalmas állami függőkölcsön jegyzésében résztvehessenek, azáltal hogy kis, 200 frankos címletek is kerülnek kibocsátásra, amelyekről az egész kölcsönt baby-kincstárjegyeknek nevezték el. A címletek részben félévi, részben egyévi időtartamra szólnak. A népfrent politikája azonban az esetleges pénzszaporítástól függetlenül is kívánatosá teszi az állami befolyásnak a jegybanknál való megerősítését. Hiszen példának okáért az átlag 12%-os tervezett, de egyes esetekben 20—40%-ot is elérő béremelkedés folytán kárpótolni kell valamiképen a kis- és középipart és kereskedelmet, amely hadiszállításokkal és kartellek alapításával nem tudja kárpótolni magát. A kormány ennek következtében 3.5 milliárd hitelkeretet szavazott meg erre a célra, másfelől pedig a fennálló hitelek meghosszabbítására nézve is könnyítéseket kíván engedélyezni. Mindezek a hitelkezdvezmények a jegybank fokozott közreműködése nélkül nem vihetők keresztül. Már pedig a jegybank szervezete bizonyos vonatkozásokban — és ezt a legkonzervatívabb politikusok is elismerik — valóban megérett a reformra, a baloldal szemében pedig már amúgy is régóta szálka a bank plutokratikus szervezete. Érthető tehát, hogy a népfrent választási hadjáratának egyik legsikeresebb jelszavává lett, hogy a francia bankot Franciaország bankjává, a Banque de France-t Banque de la France-á kell átalakítani és a választási győzelem után az új kormány ennek az ígéretnek alaposan meg is felelt. És miután minden reform a meglévő átalakítását jelenti, vessünk egy rövid pillantást a Francia Bank eddigi szervezetére és működésére.

Franciaországban a jegybank intézménye aránylag későn fejlődött ki. Míg az első jegybank, a svéd Riksbank már 1656-ban megalakult és ezt követte 1694-ben az Angol Bank alapítása, addig Franciaországban Law kísérletének elretentő hatása alatt csak 1800-ban állította fel Bonaparte, még mint első konzul, a Francia Bankot. Amidőn Bonaparte fel-

építette Franciaországot a forradalom romjain, felismerte, hogy milyen nagy szolgálatokat tehet egy központi jegybank a magángazdaságnak és az államnak egyaránt. Két nagy történelmi példa állott előtte, épen az előbb említett két jegybank példája. Mert a svéd bank képviseli a tisztán állami jegybankot, míg az angol bank a tisztán magángazdasági alapon szervezett jegybanknak a mintaképe. Ennek a magángazdasági szervezetnek az a célja, hogy biztosítsa a jegybank önállóságát, vagyis az államtól való függetlenségét, minthogy a gazdaságtörténelem tapasztalatai szerint az államháztartás hiánya az infláció leggyakoribb és legsúlyosabb oka. Igaz ugyan, hogy épen a fényes hagyományokra visszatekintő és példásan működő Riksbank intézménye hathatósan bizonyítja, hogy állami alapon is kitűnően megoldható a jegy kibocsátás kérdése. Mégis az emberi természet gyarlóságából folyik, hogy egy állami vagy túlnyomórészt állami befolyás alatt álló jegybanknál sokkalta fenyegetőbb a veszély, hogy normális időkben is politikai okokból túlzott mértékben igénybeveszik a jegybankot. Hangsúlyozom, hogy ez a megállapítás csak normális viszonyokra vonatkozik, mert forradalmi és háborús kényszerhelyzet esetén amúgyis minden jegybank, még a legfüggetlenebb is, állami válik. Napoleon már most nem másolta le szolgálilag sem a svéd, sem az angol mintát, mert éles szeme felismerte, hogy a jegybanknál mind a magángazdasági érdeket, mind a közérdeket intézményesen kell összeegyeztetni és ezért a Francia Bankkal megteremtette a vegyes, félig állami, félig magángazdasági rendszert, amely 1808-ban módosított alakjában az állam és a jegybank viszonya tekintetében kontinentális Európa legtöbb jegybankjának mintaképül szolgált. A Francia Bank ugyanis részvénytársaság formájában működő intézmény, viszont a bank kormányzóját és két alkormányzóját az államfő nevezi ki a pénzügyminiszter előterjesztésére. A kormányzótanács a bank legfőbb adminisztratív szerve. A tanács 18 szavazati joggal bíró tagjaihoz tartozott a három kormányzó, míg a többi 15 tagot a közgyűlés választotta. A közgyűlés keze csak annyiban volt megkötve, hogy 3 tagot magasrangú állami pénzügyi tisztviselők, 5 tagot pedig az ipar vagy a kereskedelem köréből kellett választania, míg a fennmaradó 7 tag tekintetében nem állott fenn korlátozás. A tanácsban tehát a magángazdasági elemeknek nagy többségük volt. Az uralkodó magángazdasági befolyás azonban plutokratikus formában jutott érvényre,

mert a bank alapszabályai szerint a részvényesek közül csak a 200 legnagyobb francia részvényesnek volt szavazati joga olyként, hogy mindenik csak egy szavazati jogot gyakorolt. Napoleon ezzel az intézkedéssel a szakszerű és állandó vezetést akarta biztosítani és tagadhatatlan, hogy a kis részvényesek túlnyomó nagyrésznél a szakértelem ma is hiányzik. Ahhoz pedig éppenséggel nem fér kétség, hogy a magángazdasági szervezetnek a jegybanknál amúgyis az államtól való függetlenség, nem pedig nagyobb nyereség biztosítása a célja. Éppen ezért az állam nyereségrészesedését a jegybank üzleti eredményében olyan alakban szokás szabályozni, hogy kizárassék a magángazdasági nyereszkesedés lehetősége. A 200 fő részvényes, az úgynevezett 200 család pozícióját illetőleg tehát az a kérdés a döntő, hogy a jegybank politikájának tárgyilagosságát az mennyiben befolyásolhatta? Közbevetőleg megjegyezve, a 200 családnak csak a fele család, de ez a körülmény mellékes és különben is jelszavaknál a valódiság 50%-os aránya már nagyon is kielégítőnek mondható. Térjünk azonban rá a kérdés lényegére. A Francia Bank alapításában elsősorban a magas bankvilág vett részt. A kormányzótanácsban 130 év óta 5, a párizsi Haute Banque-hoz tartozó kormányzó szerepelt és ezekhez járult 1855 óta a Rotschild bankház képviselője is. Az ipar és kereskedelem köréből választott öt tanácstag pedig lassanként mind a nagyipar köréből került ki, úgyhogy hat bankár és öt nagyiparos, akik mögött 95 nagyvállalat állott, jutott túlnyomó befolyáshoz a kormányzótanácsban. Az idők folyamán azonban a francia bank- és ipari szervezetben lényeges változások következtek be. Az iparbankok és a mezőgazdasági hitelintézetek csak a XIX. század derekától kezdve fejlődtek ki. Így azután előállott az a különös helyzet, hogy a Haute Banque például a nagy francia betéti bankok közül csak a Credit Lyonnais iránt viseltetett megbecsüléssel, de ez az intézet is csak közvetve, a Sociéte Générale és Comptoir National pedig egyáltalán nem volt képviselve a tanácsban. Ezzel szemben az iparbankok és alapítóbankok, az ú. n. banques d'affaires erős képviselettel bírtak a kormányzótanácsban. Ehhez járult, hogy a magas bankvilág meglehetősen el is meszesedett. Tagjai hagyományos módon csak egyes meghatározott iparágakban, mint a nehéz iparban, a közlekedési vállalatoknál, a kémiai iparban és az elektrotechnikai iparban vállalnak részesedést, míg az építő, ruházati és élelmezési ipart elhanyagolják, nem is be-

szélve a film-, rádió- és repülőgép-iparról. Nem foglalt továbbá helyet a kormányzótanácsban a mezőgazdaságnak egyetlenegy képviselője sem. De a tanács legnagyobb hibája mégis csak egyes ipari érdekek elhanyagolása volt, mert egyébként a reform nyomában lelépő tanácstagok hírlapi tiltakozó nyilatkozatukban joggal mutathattak rá arra, hogy a jegybank váltótárcájának több mint 75%-a kis- és közép-nagyságú ipari-, kereskedelmi- és gazdaváltókra esett, úgyhogy a francia bank mindenkor számolt a francia demokrácia agrár- és kézműves jellegével, amelyet a nagyipar kifejlődése a keleti ércesvidék visszacsatolása dacára sem tudott gyökeresen megváltoztatni. A konzervatív bankarok monopolisztikus hatalmának azonban kétségtelenül megvolt a magángazdasági kihatása is, hiszen ők szereztek először tudomást a jegybank hitelfeltételeinek változásáról. A reform tehát mindezek alapján valóban szükségesnek mutatkozott. A baloldali pártok számára pedig egyéb okokból is sürgős volt a bank megreformálása. A kétszáz család és a kormányzótanács többsége ugyanis politikai felfogását illetőleg jobboldali színezetű. Figyelembeveendő továbbá, hogy a baloldali pártokat szociálisabb tartalmú programjuk gyakrabban szokta arra készíteni, hogy túltegyék magukat a konzervatív pénzügyi politika elvein, bár hangsúlyoznom kell, hogy nem egy baloldali politikus kifejezetten konzervatív politikát folytatott a háború után. Elegendő ebben a vonatkozásban Caillaux nevét megemlíteni. A kistőkésekre és munkásokra támaszkodó baloldal mindenesetre politikailag elfogultnak tartotta a kormányzótanács többségét alkotó nagytőkéseket. Igaz, hogy középpárti és jobboldali kormányok, mint a Flandin és a Laval-kormány is csak részben tudta érvényesíteni akaratát a jegybankkal szemben, de a baloldali politikusok mégiscsak gyakrabban kerültek ellentétbe a kormányzótanáccsal. Már Gambetta, a harmadik köztársaság megalapítója, élesen kifakadt a jegybank ellen, mert 1870-ben, a háború kellős közepén, cserbehagyta. Újában pedig Herriot, majd Briand és Caillaux is kemény küzdelmet folytattak a kormányzótanáccsal. A baloldali pártok ellenszenvét a végsőkig fokozta az a körülmény, hogy a Francia Bank a frank stabilizálásához szükséges támogatást Caillaux-tól megtagadta, míg Poincaré-nak ezt a támogatást teljes mértékben biztosította. Viszont Poincaré a pénzügyi újjáépítés munkájára a nemzeti blokk koalíciós kormányát alakította meg, amely helyreállította a nagytőké-

sek bizalmát, amelyet egyes baloldali körök a vagyondézsmakövetelésével meggingattak. Akárhogy is álljon a dolog, az bizonyos, hogy a népfront kormánya a baloldal régi törekvéseit valósította meg a Francia Bank reformjával.

Ennek a reformnak az a lényege, hogy ezentúl a kormányzótanácsban abszolút túlsúlyra jut az állami befolyás. Ezzel szemben teljesen háttérbe szorul az az újítás, amelyet önmagában véve csak helyeselni lehetne, t. i. hogy most már minden részvényesnek egy szavazati joga van a közgyűlésen. Mert mit ér a részvényes szavazati joga, ha a kormányzótanácsban az állam szava a döntő? Már pedig a tanács 23 tagja közül 12 az állam képviselőjének tekinthető. A közgyűlés a három cenzoron kívül, akiknek azonban továbbra is csak ellenőrzési joguk van, csupán két szavazati joggal bíró tagot választhat. A fennmaradó tagsági helyeket pedig törvény vagy miniszteri kinevezés alapján a termelők, a gazdák, a kézművesek, a fogyasztó szövetkezetek és a bankárok érdekképviselőinek köréből töltik be. A szakszerűség szempontjából kétségtelenül kifogásolható, hogy a reform a korábbi helyzethez képest az ellenkező végletbe esve, most már túlságosan szűkkörű képviseletet juttat a bankároknak. De mindez nem változtat azon, hogy a köztársasági elnökök, miként a múltban, akként a jövőben is minden bizonnyal kiváló szakembereket fognak bankkormányzóknak kinevezni, úgyhogy a Francia Bank az új vezetőség alatt is előreláthatólag ugyanolyan nemzetközi hírnévnek fog örüdeni, mint azelőtt. A szervezet elvégre is csak egy keret. Minden intézményre érvényes az az angol mondás, hogy nem rendszabályokon, hanem embereken múlik a siker.

Ezekután térjünk át a Francia Bank jegykibocsátó tevékenységére. A bank alapszabályai eredetileg csak azt a kötelezettséget írták elő, hogy az intézet a kibocsátott bankjegyek készpénzben való beváltásáról gondoskodni tartozik. 1848 óta azután kifejlődött a kibocsátás korlátozásának egy sajátos módja, a közvetlen kontingentálás, amely abban állott, hogy időnként megsabták a bankjegykibocsátás felső határát. Ez a határ a háború előtti négy évtized alatt 3200 millióról 6800 millió frankra emelkedett, a világháború után pedig 1926-ban 59 milliárd felé szökött. Az 1928. évi stabilizációs törvény lényeges újításokat hozott magával. Egyfelől a sánta aranyvaluta helyett bevezette az aranyvalutát, másfelől pedig megszüntette a bankjegyforgalom maximálását

és ehelyett a kontinentális Európában leginkább elterjedt százalékos, vagy más néven: arányos fedezeti rendszert honosította meg 35%-os kulcs mellett. Ez azt jelenti, hogy a Francia Bank által kibocsátott bankjegyek és a nála vezetett folyószámlabetétek 35% erejéig arannyal fedezendők.

Annak ellenére hogy 1928-ig szabatos ércfedezeti előírás nem állott fenn, a Francia Bank már rég felfogva a világ legnagyobb aranykészleteivel rendelkező valutahatóságokhoz tartozik. Az 1913 végén fennállott 3.5 milliárd frankos aranykészlet a világ jegy kibocsátás alapjául szolgáló ú. n. monetáris aranykészleteinek 14.6%-át tette ki, úgyhogy Franciaország az Egyesült Államok után a legnagyobb érckészlettel rendelkezett és jelenleg is tartja rangsorban a második helyet. — Sokat bírálták a francia jegybank aranyat halmozó politikáját, különösen 1935-ig, amidőn az arany kivándorlása hatalmas arányokban megindult. De nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a készpénzforgalom és így a bankjegyek fedezetéhez szükséges aranykészlet nagysága a fizetési szokásoktól függ. Már pedig jól ismeretes, hogy a készpénzt kímélő csekk- és klíring-forgalom Franciaországban aránylag jóval kisebb szerepet játszik, mint a vezető angol-szász államokban. A bankjegyforgalom ily módon már a háború előtt, 1913 végén is, 5.7 milliárd frankra rúgott. A kibocsátott jegyek legfontosabb fedezete az arany volt. De az ércfedezetbe beleszámítottak az ezüstpénzek és a váltópénzek is. A legtöbb jegybank azonban nemcsak ércfedezet ellenében, vagyis lényegileg arany- és esetleg ezüstvásárlások alkalmából, hanem ú. n. bankszerű fedezet alapján is hoz forgalomba bankjegyeket. Ez a bankszerű fedezet kontinentális Európa legtöbb jegybankjánál elsősorban a jó kereskedelmi váltó. Egyes nagy államokban, mint Franciaországban és az Egyesült Államokban az értékpapírok és pedig újabban az állampapírokra nyújtott előlegek is beszámítanak a bankszerű fedezetbe. A kereskedelmi váltók visszleszámítolásánál érvényesül a jegybank diszkontpolitikája. A diszkont nem egyéb, mint az az előzetes kamat, amelyet a bank a leszámítoláskor levon. A diszkontláb, más szóval a váltóleszámítolási kamatláb, vagy röviden bankráta megállapításában áll a diszkontpolitika. Ennek a politikának három faja van: a kamatláb emelése, leszállítása és változatlan szinten való tartása. Ha a jegybank felemeli a kamatlábat, megdrágítja a hitelt és így arra készíti a vállalkozókat, hogy kevesebb hitelt vegyenek igénybe, ami a pénz- és

hitel-forgalom csökkenésére és ezzel az árak esésére vezethet. A jegybank a kamatlábat normálisabb viszonyok között különösen akkor szokta felemelni, ha kiözönlik az arany az országból. Viszont a kamatláb leszállítása a bőséges fedezetnek a jele és ez a leszállítás serkentőleg hat a gazdasági életre, mert olcsóbbá teszi a jegybankhitelt. A diszkontpolitika klasszikus eszközét azonban manapság már gyakran konjunktúra-politikai célokra is alkalmazzák a gazdasági élet nekilendítésére, az aranymozgalmaktól függetlenül is. A Blum-kormány is 3%-ra csökkentette a bankrátát, igaz hogy csak akkor, amikor az aranykiáramlás alábbhagyott.

Ami a Francia Bank váltótárcájának nagyságát illeti, az 1913 december 31-én 1.5 milliárddal, a lombard előlegek pedig 772 millióval szerepeltek a mérlegben, míg az államnak nyújtott kamatmentes előleg mindössze 200 millióra rúgott. Hasonlítsuk most már össze ezeket az adatokat a Francia Bank 1936 július 31-i mérlegével, annak szemelőtt tartásával, hogy az 1928. évi stabilizáció alkalmával az új frank aranytartalma a réginek kereken egyötödében nyert megállapítást, ami 80%-os devalvációnak felelt meg. A bank aranykészlete, amely 1934 végén még 82 milliárd körül mozgott, belpolitikai zavarok, az 1930 óta Franciaországra is ránehezülő világválság és különböző külpolitikai események hatása alatt 1935-ben erősen hanyatlani kezdett. Az aranytartalék 1935 novemberben már 70 milliárd alá esett, 1936 március végén alig haladta meg a 65 milliárdot, májusban pedig 57 milliárdra süllyedt. Amikor a népfrent kormánya június 1-én hivatalba lépett, a tőkemenekülés még tartott. Június folyamán 54 milliárd alá süllyedt az aranykészlet. A kormány azonban szigorú szankciókkal elrendelte a külföldi követelések bejelentését és a sztrájkmozgalom enyhülésével kapcsolatban a bizalom lassanként visszatért, úgyhogy július végéig az érckészlet 1 milliárddal csaknem 55 milliárdra növekedett. Ugyanakkor a bankjegyforgalom megközelítette a 85.9 milliárdot, úgyhogy a kormány első kéthavi működése alatt csak 930 millió frankkal szaporodott a jegyforgalom.

Ami a bankszerű fedezetet illeti, a főbb tételek közül a kereskedelmi váltótárca 6.6 milliárddal, az értékpapírelőlegek 4.3, az ideiglenes kamatmentes állami hitelek 5.3 és a leszámított kincstárjegyek 9 milliárddal szerepelnek. A két utóbbi tétel újabb eredetű és a bevezetésben jelzett 13.8 milliárdos burkolt állami inflációnak az eredménye, amelyet a Blum-kormány nyíltan beállíthatott a bank mérlegébe. A

július 19-iki első nyílt kimutatás óta augusztus végéig a szóbanforgó két állami kölcsönszámla együttes összege mindössze 500 millióval emelkedett. Itt azonban rá kell mutatnom egy nagy horderejű újításra. Eddig ugyanis a függő államadósságok közül csak a nemzetvédelmi kötvények, a Bons de la Défense Nationale voltak leszámíthatók. A bankreform azonban kiterjesztette ezt a kedvezményt az összes kincstárjegyekre, tehát a baby-kincstárjegyekre is. Pénzügyileg ez az újítás olyanszerű jelenség, mint a hadikölcsönök lombardírozása.

Az 1928. évi törvény 35%-os fedezetet ír elő nemcsak a bankjegyekre, hanem a folyószámlabetétekre is, amelyek közül a vizsgálódás tárgyát képező mérlegben a kincstári betétek 1.59, a magánfolyószámlabetétek pedig 6.4 milliárdal szerepelnek. Az állami betétek elsősorban onnan származnak, hogy a bank az állam pénztárosa. Amellett a Francia Bank, mint egyébként az Angol Bank is, az állampapírok kibocsátásánál költségmentesen közreműködik. Ezen a téren fontos szolgálatokat tehet a bank a kormánynak a pénzpiac kedvező befolyásolásával, ami normális viszonyok között a bankráta leszállításával elérhető. Manapság azonban a francia járadékpapírok, a rentes árfolyamai még mindig olyan alacsonyan állanak, hogy állandósított államkölcsönök kibocsátása szóba sem jöhet. Sőt a kincstárjegyek kibocsátása is csak a rendkívül magasnak tekinthető 9%-os tényleges kamatozás mellett mehetett legutóbb végbe. A magánbetétekről csupán annyit, hogy azok az üzleti világnak, persze elsősorban a bankoknak tartalék- és giroszámláiból állanak.

A Francia Bank ércfedezete a bankjegyekre és a folyószámlabetétekre július végén még mindig 58.6%-os volt az előírt 35%-os minimális aránnyal szemben. Pótlólag ki kell még emelnem, hogy az 1928 óta fennálló új francia aranyvaluta nem aranyérme-valuta, hanem, mint a legtöbb háború utáni európai aranystandard, aranyrúd-valuta. A francia jegybank tudniillik 215.000 franknál kisebb összegű bankjegyeket nem köteles aranyra beváltani. Ennek a rendelkezésnek a célja az aranykészleteknek a jegybanknál való központosítása. De fontos a kihatása a tőke-kivétel szempontjából is, mert ezen az alapon a bank tartalékaiból aranyat már kezdettől fogva csak a nagyobb tőkések vihettek ki külföldre.

Ezzel be is fejeztük volna a Francia Bank háború előtti és utáni működésének és állapotának egybevetését. Időköz-

ben persze a jegybank-politikáról vallott felfogás széles körökben számottevő módon megváltozott, amint arra a bevezetésben utaltunk. De talán még gyökeresebben megváltozott Franciaország gazdasági helyzete is. A háború előtt Franciaország a belső konjunktúrális válságoktól gazdasági fejlődésének egyenletesebb üteme folytán sokkalta kevesebbet szenvedett, mint pld. Németország és az Egyesült Államok. A háború után azonban a világválság, amely az 1929 őszen bekövetkezett new-yorki tőzsdekrachhal vette kezdetét, súlyosan ránehezedett Franciaországra is. A jegybankpolitika szempontjából ennek a korszaknak legjellegzetesebb vonása a valutapolitikának, mint a válság orvosszerének páratlan előretörése. Három fő valutapolitikai gyógyszer került forgalomba: a szabadvaluta, a devalváció és a devizagazdálkodás. A szabadvaluta az arannyal meg nem határozott viszonyban álló rendszert jelenti, amelyet Anglia alkalmaz nagy sikerrel 1931 szeptember 21-e óta. Rooseveltnem egészen 10 havi szabadvalutás kísérlet után a dollárt 41%-kal devalválta és ideiglenesen stabilizálta is. A devizagazdálkodás lényege pedig, amint az nálunk jól ismeretes, a külföldi fizetőeszközök forgalmának szabályozása a pénz vásárlóerejének fenntartása végett. A dollárnak 1933 január végén történt ideiglenes stabilizálásával a leértékelési versenyfutás a sterling és a dollárblokk között egyelőre megszűnt. Az aranyvalutához mereven ragaszkodó Franciaország és a köréje csoportosult aranyblokk azonban kénytelen volt továbbfolytatni a valutapolitikai harcot, mert az angol valutapolitikai kísérlet egy pénzszaporítás nélküli pénzértékcsökkenés volt, amelynek nyomában a belföldi árak nem emelkedtek, hanem a 40%-os pénzértékcsökkenés arányában estek — aranyban számítva — a világpiacon, ami a világpiacon versenyviszonyokat az aranyblokk szempontjából hátrányosan befolyásolta. A nemzeti pénzek külföldi értéke, a váltóárfolyam ugyanis végeredményben a nemzeti pénzek vásárlóerején, vagyis a belföldi árakon múlik. Ennélfogva Franciaország csak olyként tudta fenntartani az aranyvalutát, hogy a belföldi árakat súlyosztotta, másszóval deflációs politikát űzött. Franciaországban a nagykereskedelmi árak az angol fontnak az aranyalapról történt letérése óta 1935 november haváig 27%-kal estek. De még ez sem volt elegendő, azóta pedig az árak egy kissé emelkedtek. A vezető angol gazdasági folyóirat, az Economist, szerint a francia frank még mindig legalább 25%-kal van túlértékelve a

fonttal szemben, azaz a francia árakat 25%-kal kellene süllyeszteni, hogy — leértékelés nélkül — egyensúlyba jöjjenek az angol árakkal, ami egy világstabilizálásnak elengedhetetlen előfeltétele. De a deflációs politika úgy kiélezte a francia válságot, hogy a népfront egyik leghathatósabb választási jelszava éppen a gazdasági élet nekilendítése lett és a választási eredmények feltétlenül azt mutatták, hogy a közvélemény a deflációs politika ellen fordult. Viszont a francia kistőkés osztály, amely nemcsak a radikális szociális pártnak a zömét alkotja, hanem el nem hanyagolható hányadát képezi a jelenleg legnagyobb francia pártnak, az egyesített szocialistáknak is — ez a kistőkés osztály az 1928. évi stabilizáció alkalmával egyszer már elveszítette vagyónának négyötödét. Érthető tehát, hogy eredetileg a népfront kormánya sem akarta vállalni egy újabb devalváció ódiúját, annak ellenére, hogy számos, ha nem a legtöbb törvényhozó már régtől fogva tisztában volt azzal, hogy a gazdasági életnek erőteljes áremelkedéssel járó fellendülése aligha egyeztethető össze az aranyvalutának a jelenlegi paritáson való fenntartásával. A francia kormány azonban először a már jelzett nagy belföldi kölcsön kibocsájtásával próbálkozott meg, de reformprogramja és radikális beállítottsága folytán nem tudta megnyerni a nagytőke bizalmát. Pedig a tőkében gazdag Franciaországban hatalmas tőkék bevonásáról lehetne szó. Hiszen a belföldi tezaurálást 30 milliárd frankra becsülik, amelynek fele arany, fele pedig bankjegyekre esnek, míg a külföldre kimenekült tőke összege ugyancsak 30 milliárdra tehető. A felhalmozott bankjegyek kétféleképpen tódulhatnak vissza a gazdasági élet vérkeringésébe, vagy úgy, hogy az inflációtól való félelem miatt a közönség elveszti bizalmát a bankjegyek iránt és árúba menti át őket, ami hirtelen felhajtaná az árakat, vagy pedig úgy, hogy a bizalom megerősödésével a tezaurált összegeket mind fokozottabb mértékben fordítják a termelés kiterjesztésén kívül belföldi kölcsönök jegyzésére, ami sokkalta mérsékeltebb áremelkedést vonna maga után. Nem csoda tehát, hogy Vincent Auriol pénzügyminiszter megfenyegette a belföldi tőkét, hogy csak két eshetőség között választhat: a kincstárjegyek aláírása és a pénzszaporítás között. Már pedig jól ismeretes, hogy a túlzott pénzszaporítással járó pénzértécsökkenés a fémpénz kivételével egyenes arányban csorbítja a pénztőke értékét is. A francia nagytőke azonban a baby-kölcsönök jegyzésében ennek dacára csu-

pán szerény mértékben vett részt. A jegyzések összege alig haladta meg a hárommilliárd frankot. Az aranykiáramlás Franciaországból egyelőre megszűnt ugyan, de ez a javulás csak rövid ideig tartott. A jelen hónapban (1936 szeptember havában) a francia frank aranykészletei már újból rohamosan apadni kezdtek, úgyhogy a népfront kormánya két nappal ezelőtt mégis csak rákényszerült arra, hogy a leértékelés fegyveréhez nyuljon. Immár a francia törvényhozás előtt fekszik a kormány javaslata, amely a leértékelés szélső határait 25.19—34.35%-ban javasolja megállapítani és nem kétlem, hogy arra a nagy parlamenti többségre való tekintettel, amely a kormány háta mögött áll, biztosítottnak látszik a devalvációs javaslat törvényerőre emelkedése. A leértékelés keserű gyógyszerét egyébként megédesítette a francia kormány számára az a hármas nemzetközi valutapolitikai egyezmény, amellyel Anglia és Amerika politikai okokból kedveskedett a népfrontnak. Igaz, hogy ez az egyezmény csak úriemberek megállapodása, amely a lovasági szabályai szerint 24 órára felmondható és arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy Anglia ezen egyezményben sem volt hajlandó feladni a szabadvaluta rendszerét. Mi tehát ennek a nemzetközi együttműködésnek a lényege? Befelé minden valószínűség szerint egy titkos ideiglenes de facto stabilizálási záradék, kifelé azonban a megállapodás nemcsak a világstabilizálás, hanem a szabadabb világkereskedelem jelszavát is világgá kürtölte. De a feszült nemzetközi politikai helyzet, különösen az általános felfegyverkezési láz egyelőre sajnos nem sok jóval biztat ezen a téren. A francia frank deprecialásának közvetlen hatása az aranyblokk szétesése. Svájc nyomban hasonló arányokban devalválta valutáját, Hollandia pedig az aranyvalutát feladva. — Anglia mintájára — a szabad valuta rendszerére tért át. Azt viszont el kell ismerni, hogy Franciaország szempontjából a pénzürtékcsökkenés mutatkozott a legkövetkezetesebb megoldásnak, mert ez lehetővé teszi az egyensúly helyreállítását a belföldi és a világpiaci árak között s egyben bizonyos áremelkedési keretet is biztosít a népfront gazdasági nekilendítési akciója számára. Mekkora azonban ez a keret? Kereken 30%-os tényleges leértékelés feltételezésével a számítás a következőképen alakulna (azon az alapon, hogy a pénzürték az általános árszint viszonyos értéke):

$$100:70 = 142.85,$$

vagyis a belföldi áraknak mintegy 43%-kal kellene emelked-

niök, hogy aranyértékben változatlanok maradjanak. Ez a számítás azonban csak akkor volna helytálló, ha a francia árszint egyensúlyban lenne a világpiaci árakkal, elsősorban a legnagyobb külkereskedelmi jelentőséggel bíró sterling-blokk áraival. Minthogy pedig a francia árszínvonal, mint láttuk, az angol áraknál legalább is 25%-kal volt magasabb, más szóval a frank 25%-kal volt túlértékelve a pénzértékcsökkentés előtt, a francia belföldi árak legfeljebb 43 mínusz 25%-kal, azaz 18%-kal emelkedhetnének, mert ellenkező esetben további leértékelés válnék szükségessé, feltéve, hogy a világpiaci árak időközben nem változnak. A szóbanforgó feltevések mellett tehát mindössze 18%-os áremelkedési keret maradna fenn a népfrent kormányának gazdasági nekilendítési akciója számára és kérdéses, hogy ez az amúgy is inkább bőven számított keret nem fog-e túlszűknek bizonyulni?

A Francia Bank helyzetét a pénzértékcsökkentés az ércfedezetet, illetőleg mindenestre lényegesen megerősítette valutatechnikai szempontból. A fenti 43%-os felértékelési kulcs mellett ugyanis az aranytartalék, amelyet egy esedékes angol kölcsön visszafizetésére tartalékkolt hárommilliárdos összeg levonásával kerekén 50 milliárd frankra tehetünk, egy csapásra mintegy 21.5 milliárddal 70 milliárd frank felé szökik. Ebből 10 milliárdot ki akarnak hasítani egy valutakiegyenlítő-alap számára, amely főként Anglia példáját követve, a frank váltóárfolyamának stabilizálását lesz hivatva szolgálni. De mindez nem mentesítheti a francia pénz- és hitelrendszert a közgazdaságtan azon alapvető törvényének hatálya alól, hogy a jegykibocsátásnak az áralakulásszabta határait nem lehet büntetlenül túllépni. Ha a népfrent kormánya túllépi reformprogramjának keresztülhajtása végett a megengedett áremelkedési keretet, akkor sem a Francia Bank reformja, sem az aranytartaléknak a leértékelés útján történt valutatechnikai szaporítása nem akadályozhatja meg a francia frank újabb pénzértékcsökkentését.

Az egyetemes református jogakadémia tanárainak összes művei (1924–1937):

1. *Csekey István dr.*: Die finnisch-ungarischen Völker und die turanische Bewegung. Tartu. 1924. (K. 8-r. 14 l.)
2. *Ottlik László dr.*: Jog- és társadalom. Budapest, 1924. (8-r. 38 l.)
3. *Joó Gyula dr.*: A kecskeméti jogakad. története. Kecskemét, 1925. (8-r. 8 l.)
4. *Meczner Sándor dr.*: Emlékezés Jókairól. Kecskemét, 1925. (Az egyet. ref. jogakad 1924–25. évi évkönyvében. 8-r. 9 l.)
5. *Rácz Béla dr.*: A Három Város Törvényszéke. Nagykovács, 1925. (8-r. 6 l.)
6. *Ottlik László dr.*: A társadalomtudomány filozófiája. Budapest, 1926. (8-r. 228 l.)
7. *Rácz Béla dr.*: Az új büntető javaslatok kritikai ismeretéről, különös tekintettel a becsületvédelemre és a zsarolás tényálladékára. Kecskemét, 1926. (8-r. 14 l.)
8. *Dezső Gyula dr.*: Ingó jeltárog. (A Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványa II. k. 10 sz. Bírálatos ismertetése a „Magyar Jogi szemle“ VIII. évf. 10. sz.-ban. Budapest, 1927. Franklin Társulat 8-r. 35 l.)
9. *Gergely György dr.*: Emlékezés Ferenc József-re és az ő egyházi politikájára. Kecskemét, 1927. (8-r. 12 l.)
10. *Gergely György dr.*: A máramarosszigeti református Jogakadémia sorsa. (A Kárpátaljai Református Egyházkerület „Szeretet“ c. kiadv.-ban.)
11. *Wéninger László dr.*: Az új nemzetközi jog. Budapest, 1927. (8-r. 367 l.)
12. *Dezső Gyula dr.*: Fejezetek a zálogjogtan köréből. (Az utolsó fejezetből szerző részleteket mutatott be a Magyar Tudományos Akadémia II. osztályának 1927. évi októberi felolvasó ülésén. Ismertetve az „A Tőke“ 1928. évi 18. és a „Magyarság“ 1928. júli. 8-iki számában. Budapest, 1928. Franklin Társulat nyomdája.) (8-r. 147 l.)
13. *Dezső Gyula dr.*: „Miképen kellene szabályozni az elmebeteg és fogyatékos elmetehetségük cselekvőképességét.“ Kiadva a XIII. Orsz. Jogászggyűlés Irományai I. füzetében. Vélemény az 1928. évi Országos Jogászggyűlés napirendjére kitűzött I. magánjogi kérdés tárgyában. Bírálatos ismertetése a Jogtudományi Közlöny LXIII. évf. 8. sz.-ban. Budapest, 1928. (8-r. 27 l.)
14. *Dezső Gyula dr.*: Valorizáció a nemzetközi magánjogban (Különlenyomat a Jogállam XXVIII. évf. 2–3. füzetéből. Bírálatos ismertetése a Magyar Külpolitika IX. évf. 6. sz.-ban és a Zeitschrift für Ostrecht 3. évf. 12. f.-ben. Budapest, 1928. (8-r. 23 l.)
15. *Dezső Gyula dr.*: A kártérítés alaptanai a legújabb jogalkotás szerint. (Különlenyomat az Egyetemes Református Jogakadémia 1927–28. évi évkönyvéből. Budapest, 1928. (8-r. 27 l.)
16. *Hajdú József dr.*: A forgalmi adózás jelen állása Magyarországon. Budapest, 1928. (8-r. 152 l.)
17. *Hajdú József dr.*: A forgalom általános megadóztatása. Budapest, 1928. (8-r. 15 l.)
18. *Hajdú József dr.*: A fényűzés megadóztatása és a fényűzési forgalmi adó különleges helyzete az adórendszerben. Kecskemét, 1928.
19. *Rácz Béla dr.*: Az erőszak és fenyegetés elhatárolása, a rablás és zsarolás tényálladékánál. Kecskemét, 1928. (8-r. 18 l.)
20. *Réthey Ferenc dr.*: A jogi személyek a nemzetközi magánjogban. Karcag, 1928. (8-r. 134 l.)

21. *Réthey Ferenc dr.*: A jogi személyek diplomáciai védelme. Karcag, 1928. (8-r. 20 l.)
22. *Wéninger László dr.*: Gázháború és nemzetközi jog. Budapest, 1928. (8-r. 76 l.)
23. *Iff. Boér Elek dr.*: Hitelemcéletek. Budapest, 1930. (A Közgazdasági Enciklopédia II. kötetében. 8-r. 9 l.)
24. *Iff. Boér Elek dr.*: Kamat. Budapest, 1930. (A Közgazdasági Enciklopédia III. kötetében. (4-r. 11 l.)
25. *Iff. Boér Elek dr.*: Die Internationalen Goldbewegung Welt wirtschaftliches Archiv. Bd. 31., Heft 2. 1930. S. 445—470 l. (8-r. 39 l.)
26. *Dezső Gyula dr.*: Arany János „Fülemilé“-je vonatkozással a magyar szomszédjogra. (Székfoglaló az Arany János Társaságban.) Különlenyomat az 1929—30. évkönyvből. Bírálatos ismertetése a Magyar Szemle XI. k. 3. sz.-ban. Nagykőrös, 1930. (8-r. 23 l.)
27. *Iff. Boér Elek dr.*: Pénznélküli gazdaság. Budapest, 1931. (A Közgazdasági Enciklopédia IV. kötetében. 4-r. 3 l.)
28. *Iff. Boér Elek dr.*: A közgazdaságtan módszervitája a statikai és dinamika szempontjából. Kecskemét, 1931. (8-r. 47 l.)
29. *Dezső Gyula dr.*: A szolgáltatás és ellenszolgáltatás a kötelmi jog körében. (Különlenyomat az Egyetemes Ref. Jogakadémia centenáriumi almanachjából. Bírálatos ismertetése a Miskolci Jogszázelet VIII. évf. 5—6. sz.-ban és dr. Vajda Árpád: A Kecskeméti Ref. Jogakadémia Emlékkönyve. Kecskemét, 1932. című mű 14—15 l.) Budapest, 1931. (8-r. 60 l.)
30. *Joó Gyula dr.*: A másfél százados polémia Fiume birtokáért. Kecskemét, 1931. (8-r. 32 l.)
31. *Kacsóh Bálint dr.*: Kereskedelmi törvényünk általános határozataihoz. (Kecskemét, 1931. (8-r. 42 l.)
32. *Barsi Leidenfrost Adolf*: Három világrészen keresztül. Kecskemét, 1931. (K. 8-r. 126 l.)
33. *Rácz Béla dr.*: A bíró helyzete a büntetőjogi szabályok alkalmazásánál. Kecskemét, 1931. (8-r. 28 l.)
34. *Réthey Ferenc dr.*: A párisi egyezmények nemzetközi magánjogi rendelkezései. 1931. (8-r. 40 l.)
35. *Schultheisz Emil dr.*: A katonai büntetőtörvény magyarázata. Budapest, 1931. (8-r. 91 l.)
36. *Wéninger László dr.*: A nemzetközi jog tudományának fejlődése Magyarországon a világháború után. Kecskemét, 1931. (8-r. 17 l.)
37. *Wéninger és Faba*: A magyar hajózási vízjog és folyamrendészeti jogszabályok gyűjteménye. Budapest, 1931. (8-r. 878 l.)
28. *Iff. Boér Elek dr.*: Keynes Konjunktúra elmélete. Budapest, 1932. (8-r. 45 l.)
39. *Dezső Gyula dr.*: Kártérítés (Grosschmid: Fejezetek 59—64. §-aihoz. Különlenyomat „Glossza Grosschmid Béni Fejezetek kötelmi jogunk köréből című művéhez“ c. munka I. kötetéből. Bírálatos ismertetése a Polgári Jog VIII. évf. 10. sz.-ban és a Magyar Jogi Szemle XIII. évf. 9. sz.-ban. Budapest, 1932. Grill K. kiad. (8-r. 80 l.)
40. *Joó Gyula dr.*: A jogakadémia egyetemessé alakulásának története. Kecskemét, 1932. (8-r. 8 l.)
41. *Joó Gyula dr.*: Emlékbeszéd a kecskeméti Katona József Kör 1932 március 15-iki ünnepén. Kecskemét, 1932. (8-r. 8 l.)
42. *Iff. Boér Elek dr.*: Das Konjunktur und Trendproblem bei J. M. Keynes. München, 1933. (8-r. 8 l.)
43. *Joó Gyula dr.*: Magyarország korábbi területváltozásainak szerepe Trianon előidézésében. Kecskemét, 1933. (8-r. 12 l.)

- 44 *Schultheisz Emil dr.*: A bűncselekmény elkövetésére irányuló katonai parancs. Budapest, 1933. (Különlenyomat az Angyal-Emlékkönyvből. 8-r. 8 l.)
- 45 *Iff. Boér Elek dr.*: Roosevelt kísérlete. Szeged, 1934. (8-r. 47 l.)
- 46 *Iff. Boér Elek dr.*: Roosevelt reformpolitikája és a liberalizmus. Budapest, 1935 (A Társadalomtudomány 1935. évf. 2—3. számaiban, 163—179. oldalakon. 8-r. 16 l.)
- 47 *Iff. Boér Elek dr.*: A naturál és reálgozdaság pénzgazdasági jelentőségéről. Budapest, 1935. (A Navratil emlékkönyvben. (8-r. 29 l.)
- 48 *Dezső Gyula dr.*: Az élet vallása. Kecskemét, 1935. (8-r. 10 l.)
- 49 *Dezső Gyula dr.*: „Nem jó az embernek egyedül lenni.“ Kecskemét, 1935. 8-r. 8 l.)
- 50 *Dezső Gyula dr.*: Két reformnemzedék. Kecskemét, 1935. (8-r. 11 l.)
- 51 *Dezső Gyula dr.*: Ne csüggedjete! Kecskemét, 1935. (8-r. 11 l.)
- 52 *Réthey Ferenc dr.*: Nouvelles Persones Morales De droit Prive dans Le Droit International. Budapest, 1935. (8-r. 11 l.)
- 53 *Iff. Boér Elek dr.*: A külföldi kölcsönök hatása az adós országok gazdasági helyzetére Budapest, 1936. (A Közgazdasági Szemle 1936. évf. 6—8. számaiban 8-r. 15 l.)
- 54 *Iff. Boér Elek dr.*: Magyarország helyzete a világgazdaságban. Kecskemét, 1936. (8-r. 55 l.)
- 55 *Iff. Boér Elek dr.*: Die Natural und Realwirtschaft im Lichte der Geldtheorie. Jena, 1936. (8-r. 28 l.)
- 56 *Dezső Gyula dr.*: Kártértítési felelősségek találkozása. Budapest, 1936. (Különlenyomat a Meszlény-emlékkönyvből. (8-r. 24 l.)
- 57 *Dezső Gyula dr.*: A drámaíró és jogász Katona, a „Luca széke“ magánjogi vonatkozásai. Kecskemét, 1936. (8-r. 26 l.)
- 58 *Dezső Gyula dr.*: Változó tárgyú kötelmek. Székfoglaló a Tisza István Tudományos Társaságban, Debrecen, 1936. (8-r. 24 l.)
- 59 *Dezső Gyula dr.*: Hív a harang. Kecskemét, 1936. (8-r. 6 l.)
- 60 *Dezső Gyula dr.*: Negyedszázad. Kecskemét, 1936. (8-r. 4 l.)
- 61 *Dezső Gyula dr.*: Az imádkozó erdő. Kecskemét, 1936. (8-r. 8 l.)
- 62 *Dezső Gyula dr.*: „Ó, derülj hát, ifjú lélek!“ Kecskemét, 1936. (8-r. 6 l.)
- 63 *Dezső Gyula dr.*: Mindnyájan egyért, egy mindnyájunkért. Kecskemét, 1936. (8-r. 8 l.)
- 64 *Dezső Gyula dr.*: Szeretetvendégség. Kecskemét, 1936 (8-r. 4 l.)
- 65 *Dezső Gyula dr.*: És megmozdulnak a hegyek... Kecskemét, 1936. (8-r. 6 l.)
- 66 *Dezső Gyula dr.*: Tavasz hadsereg. Kecskemét, 1936. (8-r. 6 l.)
- 67 *Dezső Gyula dr.*: Földi őrangyalok. Kecskemét, 1936. (8-r. 6 l.)
- 68 *Dezső Gyula dr.*: Lelkek közössége. Kecskemét, 1936. (8-r. 10 l.)
- 69 *Dezső Gyula dr.*: Crescit sub pondere palma. Kecskemét, 1936. (8-r. 10 l.)
- 70 *Dezső Gyula dr.*: Mens sana in corpore sano. Kecskemét, 1936. (8-r. 6 l.)
- 71 *Kiss Barnabás dr.*: A Recuperatorok. (A régi Róma nemzetközi bírái.) Kecskemét, 1936. (8-r. 72 l.)
- 72 *Rácz Béla dr.*: Kecskemét város törvénykezése Katona József életében. Kecskemét, 1936. (Különlenyomat a Katona József Társaság 1935—36. évkönyvéből. 8-r. 14 l.)
- 73 *Réthey Ferenc dr.*: Szabados. Kecskemét tekintetes Ürészékének rendszabásai. Kecskemét, 1936. (Különlenyomat a Katona József Társaság 1935—36. évkönyvéből. 8-r. 15 l.)
- 74 *Iff. Boér Elek dr.*: A Francia Bank reformja. Kecskemét, 1937. (8-r. 13 l.)
- 75 *Dezső Gyula dr.*: A magánjogi társaság. (Különlenyomat a „Magyar Jogászegyleti Értekezések és egyéb Tanulmányok“ c. folyóirat V. évf. 3. XIX. számából. Budapest, 1937. (8-r. 48 l.)

76. *Dezső Gyula dr.*: Baltazár Dezső. Kecskemét, 1937. (Különlenyomat az Egyet. Ref. Jogakad. 1936—37. tanévi évkönyvéből. 8-r. 18 l.)
77. *Dezső Gyula dr.*: Örök renaissance. Kecskemét, 1937. (8-r. 10 l.)
78. *Dezső Gyula dr.*: A revízió tavasza. Kecskemét, 1937. (8-r. 6 l.)
79. *Dezső Gyula dr.*: „Remember“. Kecskemét, 1937. (8-r. 4 l.)
80. *Dezső Gyula dr.*: Acélos ifjúság. Kecskemét, 1937. (8-r. 8 l.)
81. *Dezső Gyula dr.*: Magyar kard, magyar kar. Kecskemét, 1937. (8-r. 8 l.)
82. *Dezső Gyula dr.*: A sagittis Hungarorum libera nos Domine! Kecskemét, 1937. (8-r. 8 l.)
83. *Dezső Gyula dr.*: Bajtársak, fel a küzdelemre! Kecskemét, 1937. (8-r. 8 l.)
84. *Dezső Gyula dr.*: Ésten útjai. Kecskemét, 1937. (8-r. 12 l.)
85. *Dezső Gyula dr.*: A természet templomában. Kecskemét, 1937. (8-r. 8 l.)
86. *Dezső Gyula dr.*: Hősök napján. Kecskemét, 1937. (8-r. 8 l.)
87. *Dezső Gyula dr.*: Istenért, istennel. Kecskemét, 1937. (8-r. 8 l.)
88. *Dezső Gyula dr.*: „Ballag már a vendiák tovább...“ Kecsk., 1937. (8-r. 8 l.)
89. *Dezső Gyula dr.*: Lelkek szövetsége. Kecskemét, 1937. (8-r. 6 l.)
90. *Dezső Gyula dr.*: Református öntudat. Kecskemét, 1937. (8-r. 12 l.)
91. *Joó Gyula dr.*: 1848. március 15-ikének jelentősége napjainkban. Kecskemét, 1937. (Különlenyomat az Egyet. Ref. Jogakad. 1936—37. Évkönyvéből. 8-r. 10 l.)
92. *Kiss Barnabás dr.*: Október 31. Kecskemét, 1937. (Különlenyomat az Egyet. Ref. Jogakad. 1936—37. Évkönyvéből. 8-r. 5 l.)
93. *Réthey Ferenc dr.*: Az akaratí öntevékenység szerepe a római köz- és magán-jog rendszerében. Kecskemét, 1937. (8-r. 40 l.)

Tartalomjegyzék

Boltzár Dezső. 1871—1936. (Dr. Dezső Gyulától)	3
Jog és hit. (Dr. Vass Vincétől)	19
Jog és igazság. (Dr. Hetessy Kálmántól)	24
1848 március 15-ének jelentősége napjainkban. (Dr. Joó Gyulától)	26
Október 31. (Dr. Kiss Barnától)	36
Kormányzó festületek.	41
A jog- és államtudományi kar személyzete	42
A jogakadémián az 1936—37. tanévben tartott előadások.	46
A joghallgatók névsora.	51
Statisztikai táblázatok.	56
Adatok a jogakadémia történetéhez.	60
Jelentés az Ifj. Segélyegylet működéséről (Révész Lászlótól)	89
Jelentés az Ifj. Sportegylet működéséről. (Nemere Jánostól)	94
<i>Szakedolgozatok:</i>	
Az akarati öntevékenység szerepe a római köz- és magánjog rendszerében. (Dr. Réthey Ferencről)	103
A Francia Bank reformja. (Ifj. dr. Boér Elektől)	143
Az egyet. ref. jogakadémiai tanárok összes műveinek jegyzéke, 1924—1937.....	156

